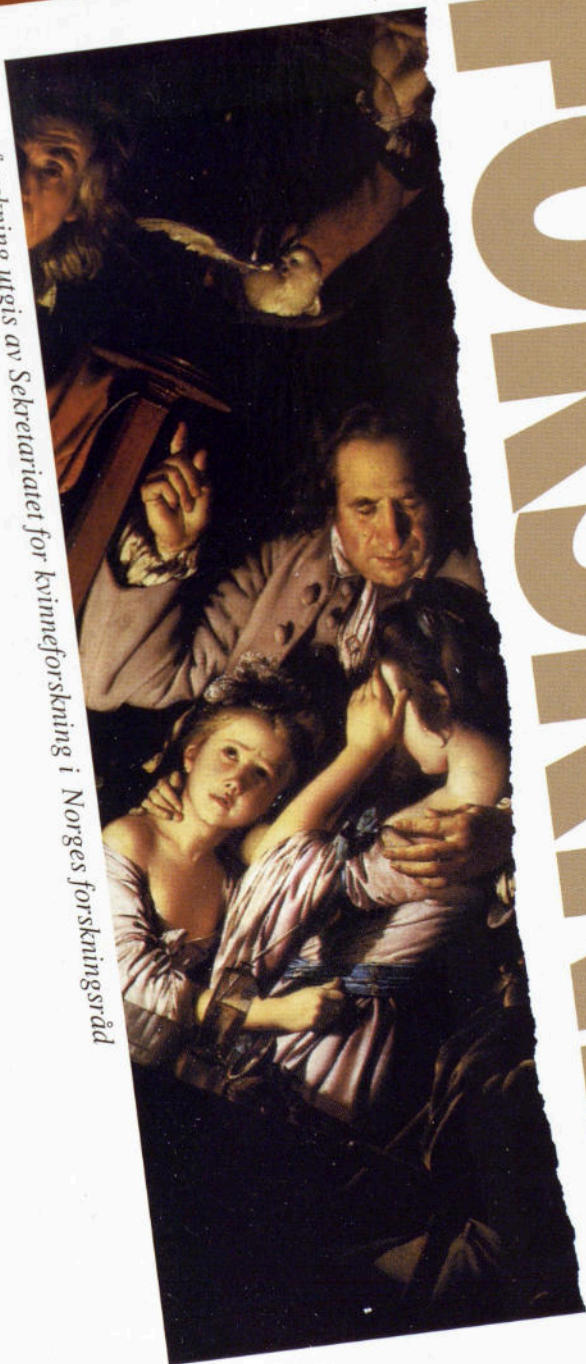

*Forskningspolitiske
(pr)øvelser*

Kvinne- FORSKNING

Kvinneforskning utgis av Sekretariatet for kvinneforskning i Norges forskningsråd

KVINNEFORSKNING
fra Norges forskningsråd
Sekretariatet for kvinneforskning
Årgang 22, 1998

Redaksjonen:
Sekretariatet for kvinneforskning
Ansvarlig redaktør: Elisabeth Gulbrandsen
Redaktør: Gro Hanne Aas

Omslag: Harald Gulli
Sats: Jet Z
Trykk: GCS AS
ISSN: 0806-6256

Utkommer med 4 nummer pr. år.
Ettertrykk er tillatt når forfatter samtykker og kilde oppgis.
Tillatelsen gjelder ikke illustrasjoner.

Løssalg: kr. 60,-
Abonnement: kr. 200,-

Post: 0809.22.37444

Redaksjonens adresse:
KVINNEFORSKNING
Norges forskningsråd
Postboks 2700 St. Hanshaugen
0131 Oslo
Tlf 22 03 70 00

I SEKRETARIATET:
Seksjonsleder Elisabeth Gulbrandsen
Rådgiver Anne Søyland
Rådgiver Toni Benterud (vikar)
Konsulent Evy Haneborg
Konsulent Toril Finsen Enger
Konsulent Karin Anker Hassel

Kjære leser!

Det er to anledninger til at det nå foreligger et temanummer om forskningspolitikk. For det første har det i Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet en god stund vært arbeidet med en ny melding om forskning. Og for det andre har Norges forskningsråd med virkning fra 1. september omorganisert sitt arbeid med kvinne- og kjønnsforskning og oppretter blant annet en ny seksjon for kvinneforskning i Forskningspolitisk avdeling. Disse hendelsene utløste begge et visst forskningspolitisk engasjement i kvinne- og kjønnsforskningsmiljøene. Aktiviteten i miljøene har imidlertid ikke resultert i en strøm av bidrag til dette nummeret: Det som foreløpig har materialisert seg i *Kvinneforskning*, er en rapport skrevet av Elisabet Rogg, fra den forskningspolitiske seminarrekken som Senter for kvinneforskning ved Universitetet i Oslo arrangerte høsten 1997.

Forskningspolitiske spørsmål oppfattes kanskje som uvedkommenede, en sak for eksperter eller politikere. I 1988 fastslo Bjørg Aase Sørensen og Tamar Berman at til tross for flere årtiers statlig forskningspolitikk i mange land, er forskere flest ikke vant til å tenke i forskningspolitiske baner. Forskningspolitikens historie og praksis inngår sjelden i deres utdanning. 10 år og noen purringer senere begynner vi å tro at dette fortsatt er en god situasjonsbeskrivelse.

Hoveddelen av innleggene er ikke rapporter fra ferdig forskning, men framovervendte refleksjoner som vi håper vil invitere til debatt og et bredere forskningspolitisk engasjement hos både forskere og brukere av forskning. Kanskje vil de også provosere – for hva er forsk-

ningspolitikk i et forskningsavhengig samfunn? I dag snakkes det om forskning som «kollektive eksperimenter». Det fokuseres på at forskningens mer direkte virkelighetsskapende effekter, med sin høye grad av usikkerhet og konsekvens, gjør forskning til et stadig mer sentralt politikkfelt og stadig flere samfunnsborgere til potensielle forskningspolitikere. Samtidig påhviler det de av oss som er direkte engasjert i det moderne forskningskomplekset, et særlig ansvar for å inngå i dialoger og prosesser med brukere og andre som har interesse av demokrati- og politikkspørsmål i forskningsavhengige samfunn.

Men hva betyr framveksten av det forskningsavhengige samfunn spesielt for kvinne- og kjønnsforskningen? Vi håper på mange innlegg til senere nummer om forsknings- og politikkforståelser i norsk kvinneforskning. I dette nummeret analyserer Werner Christie Mathisen et utvalg av forskningspolitiske ytringer fra kvinneforskere; han spør seg hvor annerledes kvinneforskernes oppfatning er fra dominerende syn på vitenskap og forskningspolitikk, og tenker rundt mulige allianser. Hjørdis Kaul drøfter hva det kan bety at kvinnene nå har inntatt academia. Vi har intervjuet Turid Karlsen Seim, styreleder for området Kultur og samfunn, om Forskningsrådet og om kvinneforskningens plass og muligheter. Sekretariatet har også tidligere engasjert seg forskningspolitisk gjennom arbeidet med den «alternative» forskningsmeldingen *På kvinners vis*, og Gro Hanne Aas gir et tilbakeblikk på dette arbeidet. Den påfølgende stortingsmeldingen om forskning (St.meld. nr. 28 1988–89) hadde egne avsnitt om både kvinneperspektiv i forskning og kvinner i forskning, og stortingskomiteen hadde klart latt seg inspirere av

På kvinners vis. Hva ville en tilsvarende offensiv kreve i dag? Elisabeth Gulbrandsen ser på noen av mulighetene i et forskningspolitisk felt i endring.

Hanne Haavind har skrevet minneord over Harriet Holter som døde i desember 1997. Savnet av Harriet deler vi med mange. Hvis det er en enkelt person som har inspirert oss til et forskningspolitisk

engasjement, er det Harriet Holter. Tanken på og samtalene om Harriets arbeid har også hjulpet oss til å holde fast på avgjørelsen om at det første nummeret av *Kvinneforskning* i 1998 skulle handle om forskningspolitikk.

Gro Hanne Aas og
Elisabeth Gulbrandsen

Innhold

<i>Hanne Haavind: Minneord over Harriet Holter (1922–1997)</i>	5
<i>Werner Christie Mathisen: Hvor annerledes? Om kvinneforskningens forskningspolitiske diskurs</i>	11
<i>Hjørdis Kaul: Hvorfor kvinner i Akademia?</i>	26
Turid Karlsen Seim intervjuet av Gro Hanne Aas: Vi må se mangfoldet som rikdom	37
<i>Elisabeth Gulbrandsen: Forskningspolitiske (pr)øvelser</i>	48
<i>Elisabet Rogg: Forskningspolitikk – bare for eksperter?</i>	62
<i>Gro Hanne Aas: Gamle og nye drømmer</i>	68
LITT AV HVERT	81
BOKOMTALER	
Johanna Esseveld, Lisbeth Larsson (red.): <i>Kvinnopolitiska nyckeltexter.</i> Omtalt av Evy Haneborg	85
LITTERATURKOMMENTARER	87
PUBLIKASJONER	90

EUROPEAN SUMMER SCHOOL
IN WOMEN'S STUDIES
FROM MULTICULTURAL AND
INTERDISCIPLINARY
PERSPECTIVES

14 – 30 August 1999
Utrecht University
Nederland

Sommerskolen tilbyr et variert program i
kvinneforskning med flerkulturelle og
tverrfaglige perspektiver
med spesiell vekt på de humanistiske fagene.

Målgruppen for undervisningen er
sisteårs cand.mag.-studenter,
hovedfagsstudenter og PhD-studenter
med bakgrunn innen kvinneforskning.

SØKNADSRIST 30. NOVEMBER 1998

For mer informasjon og søknadsskjema:
International Office Women's Studies
Utrecht University
Trans 10
3512 JK Utrecht
Nederland

e-mail: noise@let.uu.nl

tel: + 31 30 2536013/fax: + 31 30 2536695

Minneord

over

Harriet Holter

(1922–1997)

(Foto: Sjøwall studio)

Rett før jul kom meldingen om at Harriet Holter var død, og da hun ble bisatt like før nyttår, ble hun takket og minnet som den samfunnsvitenskapelige kvinneforskningens mest betydelige bidragsyter i Norge. Sekretariatet for kvinneforskning har meget å takke Harriet for. Riktignok ble hun ikke utpekt av Forskningsrådet til å være med i det utvalget som forberedte Sekretariatets opprettelse i 1975, men hun var med i det første styret, og hun sto helt sentralt i det uformelle nettverk av samarbeidende kvinneforskere i de neste 20 år. Hennes oppgaver var veilederens og støttespillerens.

I det siste året Harriet levde, traff jeg flere ganger hennes yngste barnebarn Miriam. Jeg så en kraftig og robust unge på full fart inn i sitt andre leveår. Men samtidig kunne jeg se for meg et fotogra-

fi av den lille Harriet, slik hun står bredbent og barbert i gresset sommeren 1923. Dette bildet plukket hun selv ut til festskriftet som vi laget til hennes 60-årsdag i 1982. Bildet viser beslutsomhet og frimodighet, snarere enn ynde og uskyld hos den lille jenta. Fotografiet tilbyr en plass til mitt bilde av Harriet. Og når jeg opplever at ungen på fotografiet og den levende ungen kunne vært en og den samme, er det nok et tegn på at jeg forsøker å fastholde inntrykket av Harriet som kjempende kraft. Slik var hun, og slik ville hun bli sett. Selv i hennes siste levetid – hvor kroppens krefter sviktet henne så totalt – var viljen til liv og innsats uutslokkelig. Hun forsonet seg ikke med å dø. Det er vanskelig å ikke innbille seg at en slik kraft blir overført og lever videre.

Nå skal nok Miriam få bli «sin egen». Det var ikke noe metafysisk i Harriets livsvilje. Den var nok der fra begynnelsen, men ble et viktig redskap for en ung pike som ville ut, opp og bort fra sin familie, og som i sitt voksne liv kom til å bli den førende og den første kvinne på mange av samfunnets virkeområder. Ikke minst fikk hun bruk for viljen og engasjementet de siste tyve årene, plaget som hun var av smerter og sykdom. Hun lot seg plage, men ikke hindre.

Harriet ville gjerne gjøre inntrykk på oss som var hennes yngre samarbeidspartnere, men det kunne ikke falle henne inn å be verken Miriam eller noen av oss andre om å bli som henne. Det var samtalepartnere hun søkte, ikke etterfølgere. Hun elsket utvekslingen, gjerne med innslag av uenighet. Hun kunne si til noe jeg eller noen annen hadde skrevet, at «du, det der var interessant, men jeg vet ikke om jeg er helt enig – det får vi forsøke å snakke om og finne ut av». Sjelden var hun helt fornøyd med det hun selv hadde laget. I hvert fall betraktet hun det ikke som ferdig og oppgjort, men fremhevet entusiastisk at «jeg tror jeg er inne på noe der, men det krever mer teoretisk utvikling».

Individuering, intimisering, privatisering – ja, mystifisering – var de karakteriserende begrepene hun og hennes samarbeidspartnere presenterte i 1975 for å forklare familielivets utvikling i senkapitalismen. Men hennes dyptborende kritikk hindret henne ikke i å uttrykke begeistring og hengivenhet overfor dem som hun gjorde til familie. Hun var en stolt mor da Øystein Gullvåg Holters første forskningsarbeider begynte å komme, og det på fagfelt som også var hennes. En tid var det nok noen som ble litt brydd når forskeren Harriet Holter benyttet tallrike anledninger til å trekke frem og anbefale noe som han hadde

skrevet. Han skrev og skrev, og «han må da være en teoretisk begavelse», sa moren fornøyd. Og dette var en kapasitet hun slett ikke så i alle sine fagfeller, hvor godt hun ellers kom til å like dem.

Øysteins doktoravhandling, og feiringen av den med disputas høsten 1997, gledet henne enormt. Hun sparte krefter og innsats for å kunne delta. Hun ville da – som ellers – ta seg godt ut, og holde tale for ham. Harriet må ha klart å gi Øystein mye ballast i form av meninger og prinsipper, men samtidig ha gitt ham mye rom og aksept på en måte som har stilt ham personlig fritt. Jeg kan ikke finne noen annen forklaring på at det ble mulig for ham som voksen å velge å følge henne så pass tett i fagvalg og interesser.

Ingen andre barn hadde en sånn mor – den gang. Men hun klarte å formidle til ham at det hun sto for var riktig; bevegelsesfrihet for kvinner og likestilling mellom kvinner og menn. Han opplevde hennes fravær, men også at hun var der med ham og for ham. Hun på sin side ville gjort mye for å kunne by ham på et mer konvensjonelt familieliv. Tilværelsen som enslig mor var nok praktisk sett mer vanskelig den gang enn nå, men det som ble kilden til Harriets skyldfølelse, var snarere at hun ikke forsynte ham med en varig og stabil far. Hun var og forble utpreget familiekjær, om enn ikke på en konvensjonell måte.

Da Harriet startet opp sitt siste store empiriske prosjekt om seksuelle overgrep mot barn, inkluderte hun svigerdatteren Marianne Sætre. Kollegiale forhold kunne Harriet godt kombinere med vennskap og familie, nettopp fordi hun gav rom og stilte fritt. Og den som først er blitt familie for Harriet, skal forbli det. Hun bevarte sitt gode forhold til Marianne, samtidig som hun var rask til å gjøre Øysteins neste kone Kari Margrethe Stef-

fensen til en av sine. Hun snakket om henne, fremhevet henne, og ønsket seg hennes hjelp og hennes samvær. Hennes egen aller nærmeste familie var liten, og alle bånd som en gang var dannet, var for verdifulle til å bli kastet vrak på. Hadde det stått til henne, kunne de gjerne feiret familiehøytider sammen, på tvers av forhenværende og nåværende ektefeller. Og barn kunne gjerne ha mange i fedres og mødres sted.

Også barnebarna ville hun bli kjent med som de personer de var i ferd med å bli. Jeg vet ikke hvilket inntrykk Miriam vil bevare av sin farmor, men jeg vet at de to store guttene – Lasse og Martin – slett ikke bare så på henne som syk og gammel. Jeg husker hvordan hun ville klare å stille og passe Lasse da han var liten. Med sine elendige hender og manglende kapasitet til å løfte, fikk hun likevel arrangert det så hun skulle kunne passe ham alene. Og senere da Martin kom til, fikk hun den litt større Lasse som medhjelper og støttespiller i at hun skulle ha ansvaret for begge to.

Harriet hadde et ambivalent forhold til sin egen oppvekstfamilie. Den kulturelle bagasje fra et borgerlig hjem ble for henne en spore til oppbrudd. Det delvis feilaktige ved å være kvinne, ble omsatt til et radikalt politisk engasjement sammen med tidens unge menn. Hun elsket sine to yngre brødre, men så dem ikke som forbilder eller støttespillere. Samtidig tror jeg det blir litt for høytidelig å si at hun gikk sine egne veier. Det er så opplagt at hun hadde det moro, at hun også ble drevet av hvor det skjedde noe.

Harriet hadde også mange menn i livet. Alle hennes valg var følelsesstyrt og flere var ukonvensjonelle. I hennes bibliografi finnes syv arbeider under ektemannsnavnet Bog. Det er de aller første fra førtitallet om politikk og sosiale problemer. Siden skulle det bli flere

menn, men enda flere arbeider. Litt selvironisk sa hun om sitt første ekteskap: «Husk det var under krigen, det var nærmest bare som en forlovelse å regne.»

Forfatterskapet under navnet Gullvåg strakte seg over første halvdel av femtitallet, og temaet var arbeidslivsforskning. I ettertid ser jeg det som naturlig og tidstypisk at hun fant seg en av Arne Næss sine unge gutter, selv om det var empirisk samfunnsforskning snarere enn filosofi som satte henne i gang for alvor. Institutt for samfunnsforskning var stedet, og for Harriet ble det forskning om arbeidslivet, med vekt på arbeidernes holdninger og deltakelse. Det var opplagt hennes politiske og sosiale engasjement som var denne forskningens drivkraft. Hun var arbeidsom og samarbeidsivrig.

Kjønnsrolleforskningen «tok av» på slutten av femtitallet, med Harriet som den ledende kraft her i landet og i Norden. Hun var bærebjelken i prosjektet om kvinners liv og arbeid. Dette var med ektemannsnavnet Holter, som hun beholdt som sitt, selv om forsøket på å lage en varig familie ikke lyktes.

Kjønnsrolleforskningen var reform- og forandringsorientert. Og hun var da også med i Arbeiderpartiets komité for å «utrede kvinnes stilling i vårt samfunn» fra 1964. Jeg skal ikke prøve å gi noe dekkende bilde av alt hun har vært med på og alt hun har gjort, men denne tidlige kjønnsrolleforskningen fanget opp en tidsånd og fikk et utrolig sterkt gjennomslag. Jeg vet godt at den nye feministiske politiske bevegelsen på syttitallet var et ektefødt barn av det antiautoritære studentopprøret, og derfor i hovedsak er importert til Norge. Men jeg våger den påstand at kjønnsrolledebatten hadde beredt en grunn i vårt land, noe som gjorde at bevegelsen til dels fikk sin egen utforming og sine egne former for gjennomslag her. Og Harriet var med både i

den første og den andre av disse samfunnsmessige bølger.

Men la meg bli i det familiære litt til. Da hopper jeg foreløpig over hennes hovedverk og doktoravhandling *Sex roles and social structure*. Da den var ferdig i 1970, var hun i gang med sin annen ungdom. For henne ble ikke studentopprøret en protest som hun ble utsatt for som autoritet og lærer på Psykologisk institutt, men snarere en serie nye muligheter og utfordringer. Da jeg ble kjent med henne var hun 47 år, og Lars Hem var som meg – 24 og student. Jeg tenkte den gang at det er vel sånt som kommer til å skje fra nå av; at også kvinner elsker og blir elsket av menn som er yngre enn dem selv. Men slik er det jo ikke blitt. Det var ikke bare ukonvensjonelt, men dristig, og nesten farlig. Og Lars ble familie, på den måten som den da skulle lages på – i ugift samliv. Øystein fikk som tenåring en voksen venn.

Harriet og Lars studerte forsøksgym, de grep etter marxismens muligheter for psykologien, og hun begynte med nye unge medarbeidere på den familieundersøkelsen som ledet til *Familien i klassesamfunnet*. Sammen sveipet Harriet og Lars over sosialpsykologien i Norge. Først i ett, senere i to bind, samlet de det som de syntes var spennende og løfterikt. De tolket, sorterte og utla, og bestilte nyskrivninger der de syntes det manglet noe. Og Lars fortsatte å være familie, også da de to ikke lenger delte bord og seng. Han hører til i Harriets liv, ikke bare i noen intense livsglade år med god helse og overskudd på krefter, men som en venn som måtte forbli nettopp det.

Det lengste samlivet hører Hans Sundgård til. Også det var et ukonvensjonelt valg fra hennes side. Hun søkte ikke makt og prestisje hos sine menn, men utvekslingen. Noen å dele tanker og erfaringer med. Hans var en utømmelig

kilde til norsk kultur og politisk historie. En intellektuell etter hennes smak, selv om han ikke hadde formell skolering. Og for ham var hun den kvinnen han hadde savnet i sitt liv, men ikke visste at fantes. Han ble den som fikk følge henne gjennom sykdom og et daglig liv i smerte. Derfor ble han også en viktig praktisk hjelper og støtte. Ikke bare gjennom de oppgaver han påtok seg, men gjennom det selvfølgelig rommet han gav for henne og hennes virketrang. For like tydelig som de to tiårene med Hans var preget av Harriets sykdom, var de preget av hennes allsidige og utadrettede faglige aktiviteter.

Første gang Harriet brukte betegnelsen kvinneforskning i en tittel var i 1976. Det er ikke lenger siden. Og hun ble straks denne forskningens nestor. Det er riktig nok at hun er kvinneforskningens mor og pioner, slik alle har lest og hørt mange ganger. Men jeg syns ingen av disse betegnelsene er treffende. Det stemmer at hun gav meg og mange andre muligheter. Men det var ikke noe spesielt moderlig ved det. Hun var gjerne kritisk og utfordrende. Det hun gav av støtte og oppmuntring, gav hun ved å lytte og videreformidle. Jøje meg, hun fremhevet meg for det jeg gjorde, på en måte som gav det betydning. Hun bad meg kommentere sine utkast. Hun tok mine innvendinger og forslag alvorlig. Hun ble kollega, og venninne.

Det er riktig at hun hadde mange samarbeidspartnere som var betydelig yngre enn henne i år, men det var snarere fordi hun oftere fant de mest interessante tankene og de største utfordringene der. Hun hadde ikke noe behov for å forme eller prege oss. Hun ville suge sin næring fra vårt opprør, hun søkte kritikken og det bevegelige. Det var ikke på noe enkelt vis hun som skapte kvinneforskningen, det var like mye hun som lot seg

skape av den. De unge kvinnene som kom inn i akademiet, gav nye muligheter også for henne, og hun frydet seg ved det. Men når det er sagt, er det også viktig å fremheve hvor generøst hun stilte seg til disposisjon, og at hun nå – når hun opptrådte på vegne av flere – også kunne tillate seg å være mer modig og direkte enn hun hadde vært «alene».

I arbeidet med *Sex Roles and Social Structure* sto hun hovedsakelig alene. Boka var modig, men også forsiktig. Kjønnsdifferensieringens reproduksjon var en faglig sett diplomatisk oppfinnelse fra forfatterens side. Hun gjorde kjønnsrolleproblemet akademisk stuerent, og det var nødvendig i 1970. Og så kunne hun pøse på med hypoteser om de kompliserte samband mellom struktur og prosess. Dette var et opplegg til forskning for mer enn ett livsverk. Men hadde det forblitt hennes prosjekt alene, hadde det nok gitt henne et trygt, men ikke særlig spennende videre forskerliv. Derfor fant hun seg stort sett tålmodig i at vi brukte kjønnsrolleteori som satsplanke når vi skulle definere vår kvinneforskning som ny og annerledes.

Jeg vet ikke hvor mange ganger jeg har sittet i stua i Niels Henrik Abels vei – og senere i Vestgrensa – med tekoppen, og snakket og snakket med Harriet. Hennes engasjement og mitt eget brakte oss i alle mulige retninger, og vi beveget oss uten grenser mellom faglige og personlige erfaringer. Jeg grep meg gang på gang i å glemme at hun var sjuk. Av og til kunne jeg se et drag av smerte eller av tretthet fare over ansiktet hennes. Men oftest var det borte fra mitt blikk. Hun organiserte og drev veiledningsprosjektet «Kvinner i fellesskap» fra 1978 til 1982. Emnet var valgt med omhu, for å favne manges interesser, og for å sprengte frem nye muligheter.

Formelt trappet hun ned arbeidsinn-

satsen. Hun ble pensjonist på deltid og etter hvert også på heltid. Men det stoppet ikke hennes arbeid. Fagpolitisk hadde hun stadige initiativ knyttet til Sekretariatet for kvinneforskning, til Senter for kvinneforskning ved Universitetet i Oslo og til forskningsprogrammet om seksualisert vold. Hun ville så inderlig gjerne at det skulle komme i gang et forskningsprogram om voldsformer, men det ligger fremdeles og skvalper som et forslag et sted mellom Justisdepartementet og Forskningsrådet.

Forskningsmessig gikk hun på sett og vis helt nye veier. Seksuelle overgrep mot barn ville og måtte hun ta opp. Igjen som et kollektivt prosjekt med yngre medarbeidere. Hun arbeidet med teori om seksuell kultur. I 1996 kom boka *Hun og han* – lærebok om kjønn i forskning og politikk, og den nye utgaven av *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. Begge deler i samarbeid med andre, men likevel med nye innspill og bidrag fra hennes side.

I 1997 klaget hun stadig over at hun ikke fikk gjort noe. Hun fikk ikke med seg den gjenstridige kroppen. Da Aftenposten ville lage intervju til 75-årsdagen i april 1997, syntes hun først at hun var for trett og ikke hadde noe å si. Men ikke før var dette ytret, så kom hun på at hun hadde noe på hjertet om utviklingen på universitetet – kanskje kunne hun benytte denne anledningen.

Rett etter at hun døde kom et nummer av bladet *Materialisten* i min postkasse. Og der – som en stemme som ikke tier – var hun igjen. Ikke bare for å fortelle om seg selv og sitt liv, men for å si fra om hva hun syntes går galt i universitetsverdenen akkurat nå. Den som vil følge Harriet, må være interessert i hvordan man kvitter seg med brysomme veps, lager ostesufflé og lærer å kjøre motorsykkel. Harriet var ikke klar til å slutte. Hun ville

og hun ville. Hun etterlot seg minst like mye ugjort som gjort, men verken jeg eller andre behøver å føle det som forpliktelse eller som krav. Hun var den første og den fremste kvinne på mange områder og på mange måter. Vi som har fått jobbe sammen med henne, er verken først eller fremst på den måten. Det har

hun og vi endret på. Miriam kan ikke følge i sin bestemors fotspor, fordi de fotsporene nå er blitt en bred gate der mange går. Harriet startet kanskje ut som pioner, men hun ble en del av et fellesskap.

Hanne Haavind

Hvor annerledes?

Om kvinneforskningens forskningspolitiske diskurs

Av Werner Christie Mathisen

Jeg vil kommentere de kvinneforskningspolitiske tekstene med tanke på hvordan de eventuelt kan sies å bryte med og peke utover hva jeg oppfatter som den dominerende forskningspolitiske diskurs. Hensikten med dette er å prøve å finne fram til noen momenter til en annen måte å omtale, vurdere og behandle forskning og forskningspolitikk på. Kanskje andre kan ha noe å lære av den annerledesheten jeg måtte finne? Og kanskje kvinneforskere kan arbeide videre med lærdommer fra vitenskapssosiologisk og forskningspolitisk forskning og faglitteratur?

I *Nytt om kvinneforskning* nr. 2/1990 presenterer Elisabeth Gulbrandsen (EG) «kimer jeg mener vil kunne bringe diskursen om vitenskap og forskning ut av dødvannet den har befunnet seg i på 1980-tallet, forutsatt at de gis utviklingsmuligheter» (s. 53). Hun tenner ikke på det virile idrettsspråket til trener Hernes (*Vivat Academia*), hun synes ikke han har noe annet å tilby enn mer av det samme vitenskapelige framskritt som for feminister og andre vitenskaps- og tek-

nologikritikere lenge har framstått som høyst problematisk. Hun vil ha en annerledes vitenskap enn den rådende, «arbeide med den og i den for å skape forandring» (s. 54).

Hva skal denne forandringen bestå i, og hvordan skal den gjennomføres? Å spørre slik er neppe helt i tråd med EGs forandringsprosjekt. Hun skriver om «det uferdige» og advarer mot å la seg presse «til å gi svar for tidlig» (s. 60). For en mannlig leser med begrenset kjennskap

til den feministiske vitenskapskritikken er det ikke helt lett å se hvor motstands- og forandringsarbeidet vil lede hen, hva slags vitenskap som vil utvikles gjennom overskridelsen av den nåværende. Formuleringer som «vitenskapens klasse-, kjønns- og rasekarakter» (s. 54) antyder imidlertid at vi her står overfor et omfattende og radikalt politisk prosjekt. Etterlysningen etter forskeren som «eksplisitt reflekterer over sitt utgangspunkt og sin egen rolle i forskningen» (s. 55) er tydelig nok – en påminnelse om hva vi alle selvsagt burde og faktisk kunne gjøre mye mer av allerede her og nå!

Selv har jeg arbeidet lenge med vitenskapssosiologiske og forskningspolitiske problemstillinger. Mine personlige motiver bak dette arbeidet har blant annet vært et ønske om å tilføre den forskningspolitiske debatten litt mer tvisyn og vidsyn. Denne har ikke akkurat vært gjennomsyret av kritisk selvrefleksjon og fordomsfri søken etter mulige alternativer til etablerte institusjoner og virkemidler. Jeg er derfor nysgjerrig på hvordan EGs utfordring er blitt mottatt og fulgt opp av andre kvinneforskere, og hvordan disse ellers har diskutert sin forskningsvirksomhet i *Nytt om kvinneforskning/Kvinneforskning*. Hvordan forstår og vurderer de forholdet mellom kvinneforskningen og kvinnebevegelsen og forholdet mellom forskning og politikk, og hvordan drøfter de forskningens organisering og institusjonelle rammer? Jeg vil kort sitere og referere fra de innleggene der disse spørsmålene er blitt mest eksplisitt og utførlig behandlet. I tillegg har jeg sett på relevante innlegg fra to sentrale konferanserapporter, *Viten – Vilje – Vilkår* (forskningspolitisk konferanse om kvinneforskning november 1992, rapport publisert 1993) og *Kjønn og samfunn i endring* (avslutningskonferanse, program for grunnleggende sam-

funnsvitenskapelig kvinneforskning, januar 1994, rapport publisert 1995).

Jeg vil kommentere de kvinneforskningspolitiske tekstene med tanke på hvordan de eventuelt kan sies å bryte med og peke utover hva jeg oppfatter som den dominerende forskningspolitiske diskurs. (En viss dokumentasjon av hva som kjennetegner denne, gis i Mathisen 1997.) Hensikten med dette er å prøve å finne fram til noen momenter til en annen måte å omtale, vurdere og behandle forskning og forskningspolitikk på. Kan skje andre kan ha noe å lære av den annerledesheten jeg måtte finne? Og kan skje kvinneforskere kan arbeide videre med lærdommer fra vitenskapssosiologisk og forskningspolitisk forskning og faglitteratur? Jeg håper min egen tekst ikke blir oppfattet som altfor belærende, verken i den ene eller annen retning, men snarere som et lite bidrag til dialog.

Et annerledes publikum

I *Nytt om kvinneforskning* nr. 2/1990 har Sissel Lie en artikkel: «Hva kan kvinneforskningen lære vitenskapen?» Hun innleder med å hevde at kvinneforskningens perifere plass i universitetsverdenen har gjort denne forskningen annerledes, mindre preget av maktkamp og konkurranse, med mer vekt på solidaritet og samarbeid. Hun peker på at det er risikabelt, men viktig, å markere denne annerledesheten: Det kan føre til utdefinering av vitenskapen – men også til en fornyelse av den. Fornyelsen knyttes særlig til språk og skrivemåter, kvinneforskerne kan og bør «strebe etter å få den undertrykte tale frem» (s. 8), kanskje kan de «frigjøre den vitenskapelige diskurs» (s. 7). Det er i denne forbindelse interessant at hun viser til at kvinneforskerne også har andre enn sine akademiske kolleger som publikum. Det er et privile-

gium å ha andre lesere enn «skeptiske kolleger», det kan gjøre forskningen mer dialogisk, både mens tekstene skrives og når de leses.

Jeg merker meg den betydning hun tillegger leserne utenfor kollegenes krets. Noe å tenke videre på, en tanke mot den strømmen av forskjellige former for fagfellelvurderinger som nå gjør seg så sterkt gjeldende i forskningens institusjoner og politikk. Det kan være befriende og befruktende for den enkelte forsker om angsten for kritiske kolleger blir litt mindre, og kontakten med andre – og kanskje mer åpne og entusiastiske – lesere blir nærmere. Kanskje burde flere tenke videre i forlengelsen av denne tanken? Kunne vi tenke oss en annen type fellesskap rundt forskningen vår, fellesskap som omfattet både faglig kompetente kolleger og andre lesere, med andre kompetanser og interesser enn de internvitenskapelige og fagspesifikke?

Lie markerer samtidig grenser for hvor langt kvinneforskeren bør gå i sin nærhet til de kvinner hun forsker på: «Kvinneforskeren må ha mot til å holde den avstand som Vitenskapen forutsetter og ikke blendes av politiske strategier, men hun kan gjennom en omsorgsfull holdning til sitt materiale trekke nye, viktige konklusjoner» (s. 4). Hun peker på at kvinneforskernes engasjement for å forandre virkeligheten ved hjelp av forskningen mistenkeliggjøres, og derfor delvis har blitt nedtonet: «Man kan imidlertid også se på engasjement som en mulighet til å gjøre forskningen mer spennende» (s. 5). Hun følger opp dette ved å vise til at en engasjert begeistring og åpenhet fremmer muligheten for at «forskningen trekker ut det potensialet som finnes i materialet».

Jeg tviler ikke på det viktige og riktige i å peke på denne muligheten. Vitenskapelig saklighet og grundighet har ikke

nødvendigvis en likegyldig og uengasjert holdning til alt annet enn vitenskapen selv som sin forutsetning. Misforståelser i den retning oppstår kanskje fordi forskere underkommuniserer det «mer enn» faget og forskningen i seg selv som i mange tilfelle er med på å gi deres arbeid drivkraft og retning. Vi er så opptatt av å framstå som mest mulig objektive at vi sjelden tar sjansen på å si noe om hva vi vil med vår vitenskap, dersom dette dreier seg om en eller annen form for samfunnsmessig endring. Er det modigste da å holde avstand i forhold til dem man forsker på, eller krever det mer mot å prøve å (videre)utvikle arbeidsmåter og institusjoner som streber etter å forene nærhet og solidaritet med vitenskapelig soliditet og kreativitet? Er det særlig dristig og fornyende å forsvare engasjementet først og fremst ved å vise til at det kan gjøre forskningen spennende for forskeren selv?

Det er litt urettferdig å reise disse spørsmålene som en kritisk kommentar til Sissel Lies artikkel. Hun avslutter denne med å si at kvinneforskerne er «bærere av noe nyskapende», og at «samfunnet har forstått at det gjelder å frigjøre vår kreativitet» (s. 11). Artikkelen sine siste ord er en advarsel mot «illusjoner om vår mulighet til å gjøre verden slik vi vil ha den. Likevel må vi ha det som mål». Dermed peker hun utover vitenskapen selv, til en samfunnsmessig virkelighet som skal forandres, men som også byr på allierte. Hun bestemmer ikke nærmere hvem eller hva i samfunnet dette er. Elin Svenneby skriver senere samme år (5/90, s. 69) at:

«Feministiske forskere er outsiders i etablerte vitenskapelige miljøers paradigmer. Dette ble grunnlaget for vårt søstersolidariske fellesskap på tvers av, og ofte utenfor, fagdisipliner.

Et ubetinget gode for oss, men en sterk svekkelse av fagene og det enkelte disiplinære forsker-fellesskap som har stor makt *over* sin lille verden, men utrolig liten makt *til* å forstå og forbedre vår felles verden.»

Hun hevder (s. 68) at: «Tverrvitenskapelige diskusjoner og 'nedenfra/innenfra'-kontakt med det ikke-vitenskapelige samfunnet er en av kvinneforskningens vesensegenskaper.» Dermed sier hun at kvinneforskningen ikke passer helt inn i den måten forskningen er institusjonalisert på, i hvert fall innenfor universitetssystemet. Dette er nettopp kjennetegnet av en gjennomført disiplinspesifikk differensiering. Og selv om mange universitetsforskere utvilsomt har mye og nyttig kontakt med representanter for deler av samfunnet utenfor vitenskapen, er såvel belønningssystemet som akademisk ideologi preget av en avsondring av selve den vitenskapelige virksomhet og vurderingen av denne fra utenomvitenskapelige hensyn. Når Svenneby peker på kvinneforskningens annerledeshet, gir hun oss en anelse om at også den øvrige forskningen kunne ha vært organisert på en annen måte.

Opprør nedenfra og utenfra

At vitenskapen ikke bare skal bidra til, men selv gjøres til gjenstand for forandring, kommer litt senere klart til uttrykk i en artikkel av Elisabeth Gulbrandsen, Anne K. Haugestad og Gro Hanne Aas (3/91). De hevder (s. 39) at som forskere er vi «med på å reproducere et forskningskompleks som er et integrert og integrerende ledd i en sivilisasjonsform som truer livet på denne planeten». De vil ikke slå seg til ro med humanistenes (eller samfunnsviternes) selvtilfredse distansering fra de «harde» naturviten-

skapene. Det dreier seg snarere om å innse hvordan vi alle – som forskere – er en del av problemet, og at solidaritet med verdens undertrykte kanskje må innebære en problematisering – og eventuelt en avvikling – av våre egne privilegier som forskere. Samtidig ser de (med henvisning til en artikkel av Runa Haukaa i 2/91) kritisk på tendensen til atskillelse av kvinneforskningen fra kvinnebevegelsen, en utvikling som kan innebære «forskjellige grader av *tilpasning til den konvensjonelle forskerrollen*» (s. 41). De kommer også med en kritisk bemerkning til et annet utviklingstrekk de mener å observere i norsk kvinneforskning, en distansering fra politiske, til forskjell fra forskningsrelevante, synspunkter og vurderinger.

Dette er et dristig innspill, men jeg tror sjansene for en frisk oppfølging hadde vært større dersom formuleringen «den konvensjonelle forskerrollen» hadde vært unngått. Ved å bruke den (konvensjonelle!) formuleringen «*forskerrollen*» svekker de – i stedet for å vekke – lesernes bevissthet om at det å være forsker kan innebære ganske mye forskjellig. Arbeidsoppgavene, forventningene, forpliktelsene og forbindelsene mellom forskningen og andre samfunnsmessige virksomheter og interesser varierer i betydelig grad. Det er store forskjeller mellom universitetsprofessoren i et humanistisk fag, samfunnsviteren som arbeider som aksjonsforsker i instituttsektoren og sivilingeniøren som driver med forskning og utvikling i det private næringsliv. Fra en generasjon til den neste kan forventningene om hvor man fortrinnsvis bør publisere og hvilket publikum det er viktigst å forholde seg til, forandres. Kravene som må tilfredsstilles for å regnes som en god forsker, endres i tråd med forandringer i de vitenskapelige institusjonene, som igjen må tilpasse seg

Valkyrjene egget mennene til strid og deltok også i selve kampen. Valkyrjene kunne spesielle trolldomsformler som førte til «krigslenker», en form for lammelse slik at den stridende ble et lett offer for fienden. Disse magiske «lenkene» var sterkt fryktet av de stridende. På bildet tre yndige valkyrjer. Kobberstikk av D. Chodowiecki (1787), Lange 1986.

(Kilde: Britt-Mari Näsström: *Frøya. Den store gudinnen i Norden*. Pax Forlag 1998.)

skiftende betingelser for ressurstilførsel og legitimitet fra det samfunnet de befinner seg i. Dette vet utvilsomt de tre artikkelforfatterne, men i sin kritikk av *en* rådende utforming og oppfatning av forskerrollen, synes de å glemme forekomsten av alternative forskerroller. Hva om de heller hadde utfordret sine lesere til å studere disse, for å vurdere om det er andre måter å være forsker på som kan være vel så fruktbare for kvinneforskningen som de toneangivende rollemodeller blant humanister eller samfunnsvitere ved norske universiteter på 1990-tallet?

Torill Steinfeld trekker i sitt innlegg på konferansen *Viten – Vilje – Vilkår* fram noe man(n) gjerne glemmer, nemlig: «At universitetet i århundrer var – og *skulle* være – et lukket mannlig selskap, bundet sammen av et språk som nettopp ikke var medlemmenes *morsmål*.» Hun plasserer kvinneforskningen i en bred sammenheng av vitenskapelige fornyelser drevet fram nedenfra og utenfra. Nye temaer, ikke minst fra hverdagslivet, som tidligere ble ansett som betydningsløse, har blitt presset fram til de vitenskapelige dagsordener. Hun hevder at kvinneforskningens resultater har vakt større interesse utenfor enn innenfor universitetet, og minner om at «mange av kvinneforskningens viktige temaer er blitt løftet fram nettopp ved et samspill mellom forskere og de grupper utenfor universitetssamfunnet som etterspør og skal anvende den kunnskap kvinneforskningen framskaffer» (s. 31).

Steinfeld forteller her en annen historie enn NOU 1991:24 *Organisering for helhet og mangfold i norsk forskning*. Der slår man (s. 43) myndig fast at: «Hovedansvaret for forskning for svake grupper må ligge i den fri forskning selv. Det viser også historien.» Steinfeld er ikke motstander av fri forskning. Hun understreker i avslutningen av sitt konferanse-

innlegg at heller ikke kvinneforskningen må styres for sterkt, den må gi rom for det uforutsigbare og det som kan være brysomt – også for dem man vil forske til fordel for. Forskjellen er at Steinfeld, i likhet med flere andre (men ikke alle) kvinneforskere, problematiserer den akademiske vitenskapens selvforståelse på et strategisk punkt. Måten denne styrer seg selv på, virker ikke uten videre til alles (inkludert «svake grupper») velsignelse. Det har vært nødvendig med et kritisk korrektiv «nedenfra og utenfra» for å fremme vitenskapelig bredde og fornyelse.

Når Steinfeld sier dette, åpner hun for nye og mindre selvtilfredse samtaler om og på universitetet. For tiden foregår det mange frustrerte samtaler ved våre universiteter. Misnøyen over aktuelle budsjettinnstramninger er utvilsomt stor, og denne kommer på toppen av den forbitnelsen mange forskere føler over det de opplever som en tiltagende byråkratisering og instrumentalisering av universitetet. Det klages over at universitetet er i ferd med å bli «en pølsefabrikk». Jeg skal ikke her vurdere hvor berettigede disse klagene er, men nøye meg med å kommentere måten det klages på. Det synes å være en sterk tendens til å sette en tiltagende og problematisk innblanding i universitetenes virksomhet utenfra opp mot det selvstyrte universitet, som så uforstyrret som mulig forvalter den vitenskapelige virksomheten i tråd med sine egne ærverdige tradisjoner. Fra høyre til venstre samles man under frihetens faner, mens kontroversielle spørsmål om hvem og hva i samfunnet utenfor universitetet de faglige tradisjoner og prioriteringer faktisk er – eller burde være – til fordel for, stort sett glimrer med sitt fravær. (Disse tendensene gjøres det bl.a. rede for i Mathisen 1994 og 1997.)

Det er nok mange som fortsatt vil

skrive under på hva Dag Østerberg sa for noen år siden (1991:155): «Å ivre for at Universitetet skal ransake seg selv og omstille seg i en tid hvor det gjør slik lykke blant ungdommen, er utidig.» Og til kritikere utenfra (1991:142): «Er det selvfølgelig at nettopp Universitetet skal være gjenstand for nagende tvil? Hva om det var noe slikt som hevntvang som lå bak mistroen til Universitetet?» Med autoritære formuleringer som dette i omløp, er det ikke lett å få i stand kritiske samtaler om universitetet. Når Steinfeld og andre kvinneforskere likevel fører nettopp slike samtaler, er det fordi de har sett universitetet utenfra og nedenfra, og derved sett noe annet enn mange mannlige universitetsforskere. Dette har ikke «bare» med kjønn å gjøre. Det finnes også kvinner som er godt etablert på toppen av de vitenskapelige hierarkier, og menn som forgieves strever med å bringe nye temaer og perspektiver inn i den ikke alltid herredømmefrie vitenskapelige kommunikasjonen.

På den samme konferansen (s. 51) understreker Beatrice Halsaa at: «Kvinneforskningen har fra starten vært opposisjonell, eksplisitt i sine normative ambisjoner og hatt tydelige forankringer i kvinnebevegelsen.» Hun følger opp dette ved å si at hun tror «det er nettopp det politiske grunnlaget som er kvinneforskningens ryggrad, og uten denne vil kvinneforskningen forsvinne» (s. 58). Derfor er hun bekymret over at nye forskere kommer til feltet uten nødvendigvis å ha en slik normativ forankring. Bekymringen utdypes og følges opp i hennes innlegg på konferansen *Kjønn og samfunn i endring*: «Nærheten til den radikale kvinnebevegelsen og den klart politiske selvoppfatningen er ingen selvfølge blant kvinneforskere på 1990-tallet» (s. 29). Hun ser spørsmålet om hvilket navn forskningen bør bære, «kvinne»- eller

«kjønns»-forskning, som viktig i denne sammenheng. Hun legger vekt på at «kvinneforskning» er et navn som vitner om nærhet til en sosial gruppe og bevegelse, det er en mer politisk og kontroversiell betegnelse enn «kjønnsforskning». Hun er opptatt av at forskningen organiseres slik at det kan bli mye og god kontakt mellom forskerne og kvinnebevegelsen, ikke minst i en situasjon der denne er svekket, og i høy grad kan trenge forskernes støtte.

Harriet Bjerrum Nielsen understreker tre år senere i *Kvinneforskning* (4/95) at kvinneforskningens «kanskje viktigste rolle består i å stille kritiske spørsmål til den eksisterende vitenskapen, de eksisterende fagene og den eksisterende virkeligheten» (s. 40). Hun omtaler kvinneforskningen som «kunnskapsavdelingen» i den politiske feminismens frihetsprosjekt. Hun betrakter den også som en fortropp i «kampen for å demokratisere vitenskapen» (s. 43). Den har gitt vitenskapen en bredere sammensetning, noe som er en forutsetning for «en kunnskap som ikke presenterer særinteresser som allmenninteresser». Viktigheten av å ta vare på kvinneforskningens tverrfaglige potensial understrekes. De bestående fagene får klar beskjed om at de må være åpne for forandringer: «Hvis fagene mener at de skal være slik de er til dommedag og at den eksisterende fagoppdelingen er skapt av Gud, så kan kvinneforskningen høyst gjøre seg håp om å få plass som en liten subdisiplin» (s. 46).

Forskjellige diskurser

Hege Skjeie (*Kvinneforskning* nr. 4/95) understreker at: «Det inngår i kvinneforskningens selvforståelse at den er et normativt prosjekt: kvinneforskningen både bygger på – og vil bidra til å realisere – idealer om selvbestemmelse og

medbestemmelse» (s. 50). Samtidig tror hun kvinneforskningen på midten av 1990-tallet befinner seg fjernere fra politikken, og båndene til kvinnebevegelsen «er blitt løsere, om ikke helt oppløst» (s. 57). Også Gerd Bjørhovde (*Kvinneforskning* nr. 3–4/97) beskriver en slik utvikling, fra et 1970-tall der kvinneforskerne var like opptatt av sitt publikum utenfor som det innenfor Akademia, til en profesjonalisert kvinneforskning med større avstand til deler av «grasrota». Hun er imidlertid varsom med å generalisere, og mener at kvinneforskningen i større grad enn andre forskningsfelt har innsett og motvirket profesjonaliseringens farer. Hun har likevel en viss frykt for at kvinneforskningens «politiske rolle og engasjement» skal forsvinne (s. 53). Hun understreker også at den sterke og interessante teoriutviklingen innenfor kvinneforskningen «ikke må få komme i veien for eller skade kontakten med de brede brukergruppene» (s. 54).

I hvilke andre forskerkretser finner vi en lignende bekymring? For 30 år siden skrev Vilhelm Aubert (1972:194):

«Hvis en vitenskap ikke i ganske stor utstrekning får sine problemer *utenfra*, fra kilder utenfor selve forskningsmiljøet, er det fare på ferde. Sosiologien, og især de grener av den som i profesjonelle kretser har vært ansett som de mest avanserte, er sterkt utsatt for denne faren.»

Som en av den norske sosiologiens fedre ikke bare så, men også motarbeidet Aubert denne faren for et profesjonelt miljø som kan «lukke seg om sine petitesser og være sitt eget marked». Men fedrenes advarsler blir ikke alltid tatt like alvorlig av nye generasjoner. Den offentlige fag- og forskningspolitiske debatt blant sosiologer og andre samfunnsforskere er i

hvert fall lite preget av tilsvarende synspunkter. Derimot synes mange å være bekymret over det de mener er for mye styring av sosiologien utenfra.

Jeg skal ikke her vurdere hvor reelt grunnlaget for denne bekymringen er, men nøye meg med å peke på det jeg mener er en påtagelig ubalanse i 90-tallets debatt om samfunnsvitenskapens vilkår. De interne institusjonelle rammebetingelsene tas stort sett for gitt, mens forskningspolitiske initiativ som oppfattes som eksterne, f.eks. forskningsprogrammer, i høy grad problematiseres. Ottar Brox (1991) har lansert formuleringen «programpest». Hvorfor snakker ingen om faren for «akademisk anemi» eller «internvitenskapelig innavl»? Hvorfor «glemmer» man at universitetsforskere i ekstrem grad (sammenlignet med andre yrkesgrupper) kontrolleres, vurderes og belønnes av sine egne interne kolleger, høyere oppe i de fagspesifikke hierarkiene? Kan det ikke hende at dette, sammen med langvarig og intens sosialisering til ærefulle faglige tradisjoner, innebærer en betydelig fare for faglig innadvendthet og konservatisme – og at den utskjelte programforskningen og oppdragsforskningen kan utgjøre et fruktbart korrektiv i så henseende?

Denne slagsiden er det befriende lite av i kvinneforskernes debatt. Her omtales de vitenskapelige institusjoner med atskillig kritisk distanse. Innslaget av høystemt hyllest til Akademia er beskjedent. Universitetssamfunnet omtales og vurderes i mindre romantiske og «hjemmekoselige» vendinger enn hva som er tilfellet i mange andre sammenhenger. (Dette kunne med fordel undersøkes mer systematisk! Er det noen som føler seg kallet?) Dette er ikke så underlig, universitetet er jo i mindre grad kvinneforskernes hjem: De er i klart mindretall, og de har ikke så lang historie å se tilbake på der. De ser

universitetet som forskningsmiljø utenfra i større grad enn menn, fordi det er færre av dem innenfor. Mye av kvinneforskningen har foregått i instituttsektoren, og de sentrene for kvinneforskning som er etablert, kan også sies å være litt i periferien av universitetets permanente og tradisjonsrike kjerne; de ordinære og disiplinspesifikke instituttene.

Kvinneforskerne – i hvert fall en god del av dem – omtaler vitenskapen som institusjon slik man forventer at gode samfunnsforskere omtaler en rekke andre viktige samfunnsmessige institusjoner: Med kritisk blikk og tvisyn. Med åpenhet for at de kunne ha vært annerledes enn de faktisk er, og at det kan være både ønskelig og mulig å forandre dem. Og måten man samtaler om et samfunnsmessig fenomen på, er betydningsfull og konsekvensrik. Når kvinneforskere omtaler vitenskapen som noe som kan og bør forandres, nedenfra og utenfra, inviterer man nye stemmer nedenfra og utenfra til å delta i samtalen om vitenskapens framtid og forskningspolitiske veivalg. Kanskje kan det da komme dristige og fornyende initiativ, også fra andre enn dem som selv er forskere. (Vi får håpe de slipper å høre at de er «utidige» eller drevet av «hevntrang» ...)

På *Kjønn og samfunn i endring* sa Kari Melby: «Vi har i en fase vært aktivister. Vi fikk en feministisk bevissthet som ikke kan avlæres, og som vi har for livet. Et resultat av det er at vi ble kvinneforskere.» Ifølge Melby «blir vi som arbeider med kvinneforskning fortløpende konfrontert med forhold som gjør det nødvendig å holde fast ved det diskursive fellesskapet» (s. 73).

Er nå det så sikkert? Er kvinneforskere immune mot påvirkning fra de sosiale prosesser som former forskere flest? Er de så mye fastere og helere mennesker enn andre, som forandres i løpet av reisen

gjennom de vitenskapelige institusjoner, og i sin spesialiserte virksomhet avsondres fra utenomvitenskapelige sosiale fellesskap og tilhørigheter? Det er sikkert riktig, som Melby peker på, at som opposisjonell minoritet i Akademia blir kvinneforskere stadig minnet om at de er kvinner og feminister. Men dette synspunktets gyldighet «risikerer» jo å reduseres i tråd med kvinnebevegelsens og kvinneforskningens framgang. Det har minst for seg i fag og institusjoner som faktisk gir kvinneforskerne store utfoldelsesmuligheter.

Er virkelig, slik Elin Svenneby hevder, kontakt med det utenomvitenskapelige samfunnet «nedenfra/innenfra» en av «kvinneforskningens vesensegenskaper»? Eller er dette snarere et historisk kontingent forhold? Et forhold som kan forandres både av seire på interne vitenskapelige arenaer og gjennom kvinnebevegelsens svakere posisjon i samfunnet utenfor. Et definitivt svar er selvsagt vanskelig å gi, men en essensialistisk forståelse av kvinneforskningen og dens utøvere som forskersamfunnets opposisjon nedenfra kan lett fungere som en behagelig sovepute, både intellektuelt og politisk. Det kan være grunn til å minne om at kvinneforskningen ikke er den eneste opprørske bevegelse i vitenskapens historie.

Forut for etableringen av moderne vitenskap som institusjon, med opprettelsen av det første akademi, The Royal Society, i London i 1662, gikk det en vitenskapelig og politisk reformbevegelse over England. Her ble det ikke trukket noen skarpe grenser mellom naturvitenskap og politikk, moral og pedagogikk. Bevegelsen var antiautoritær og antielitistisk. Man understreket arbeidets betydning som kilde til erkjennelse, og gikk inn for å benytte et enkelt og allment forståelig språk i forskningen, som ikke

minst skulle tjene til å bedre de fattiges kår. Til å begynne med ble de politiske implikasjonene av dette vitenskapssynet ikke underslått. Den kongelige anerkjennelsen av akademiet – i form av privilegier som rett til fri meningsutveksling og omgang med utlendinger – hadde imidlertid sin pris. Man betonte fortsatt forskningens nytte for håndverk og teknikk, men avgrenset seg i forhold til andre samfunnsmessige virksomheter og reformbestrebelsler. Tanken på å bruke vitenskapen som middel til å reformere hele samfunnet ble erstattet av en oppfatning av den nye vitenskapen som frigjørende i seg selv. Vitenskapen ville nærmest gjøre politikken overflødig (Daele 1977).

Forskningspolitisk konkretisering

Hvilken relevans har nå dette historiske tilbakeblikk for en diskusjon om kvinneforskning og forskningspolitikk i dag og framover? Kanskje kan det inspirere til videre debatt om hvilke institusjonelle former kvinneforskningen bør tilstrebe eller prøve å unngå. Hvordan kan det opprørsk – både i forhold til vitenskapen selv og samfunnet for øvrig – best tas vare på, utvikles og utfoldes, samtidig som samfunnsmessig og vitenskapelig anerkjennelse og støtte sikres? Må – og bør – kvinneforskningen rett og slett finne sin plass i de etablerte vitenskapelige institusjoner uten ambisjoner om å gjennomføre radikale forandringer av disse? Eller har kvinneforskerne en historisk oppgave å realisere, nemlig å sørge for en grunnleggende reorganisering og reorientering av vitenskapen, til beste ikke bare for kvinnene selv, men også for menneskeheten og vårt felles livsmiljø?

Som mann skal jeg være forsiktig med

å pålegge kvinner og kvinneforskere for store byrder. Det bør ikke overlates til dem alene å gjennomføre vitenskapelige revolusjoner eller reformer til det felles beste. Men de er jo, som vi i det foregående har sett, heller ikke særlig beskjedne hva deres annerledeshet og deres forandringsskapende potensial angår. Jeg synes derimot ikke de er kommet så langt når det gjelder å konkretisere forandringenes former og virkemidler. Fride Eeg-Henriksen sier selv at det er «å blåse i forskningspolitisk motvind» når hun (*Viten – Vilje – Vilkår*, s. 166) foreslår at kvinneforskningen satser på vitenskapsbutikker for å «styrke kontakten med verden utenfor Akademia». Noen synes nok dette er et harmløst eller trivielt forslag. Selv synes jeg det burde lanseres mange flere slike håndgripelige forslag. Så kan både kvinneforskere og andre vurdere nærmere hva det er ønskelig og mulig å gjøre noe med. Uenigheten og usikkerheten blir antagelig større jo mer en går inn i vitenskapens egne selvstyringsmekanismer for eventuelt å modifisere disse.

Hva med det vitenskapelige belønningssystem? Kvinneforskere har for lengst begynt å vurdere og konkurrere med hverandre helt til topps i det akademiske hierarki. Etter hvilke kriterier? Det burde være av interesse å belyse forholdet mellom den vitenskaps- og samfunnsforandrende misjon kvinneforskningen gjerne tillegges, og seleksjonen av dem som skal bidra til å realisere denne. Det er selvsagt ikke lett å vurdere forskeres kvalifikasjoner i så henseende. Men hvis søkernes vilje og evne til å arbeide forsknings- og samfunnsforandrende, og til å samarbeide med andre i tilsvarende retning, ikke tas i betraktning ved besettelse av kvinneforskningsstillinger, er det vanskelig å unngå at kvinneforskningen etter hvert etablerer seg som en respektabel,

men begrenset, vitenskapelig spesialitet, på linje med og tilpasset andre akademiske disipliner eller vitenskapelige felt. Mange utenfor, men sikkert også noen innenfor kvinneforskernes rekke, synes vel det er nettopp slik det skal være: Vitenskapen er for alvorlig – og sårbar – til å underkastes politisk motivert reformiver, enten denne nå er rød, grønn eller feministisk.

Med utgangspunkt i en slik diskusjon for kvinneforskningens eget vedkommende kunne også kriteriene andre forskere konkurrerer etter, problematiseres, og mulige alternativer eller modifikasjoner vurderes. Dette er viktig, og ikke bare fordi det dreier seg om hvem som skal inneha de posisjoner som gir anledning til å utføre forskning. Det dreier seg også om hvilke signaler som sendes ut til forskere på lavere nivåer, stipendiater og studenter om hvilke ferdigheter og aktiviteter som verdsettes i de vitenskapelige fellesskap. På universiteter og høyskoler handler det også om hvem som skal få lov til å prege undervisningens form og innhold. Jeg sitter ikke med svaret på hvordan seleksjonen av framtidens forskere bør foregå, men har noen momenter som kan trekkes inn i den diskusjonen jeg håper vil komme – blant kvinneforskere og andre:

Bør det – for å motvirke tendenser til snever spesialisering og fragmentering – legges større vekt på syntetiserende vitenskapelig virksomhet? Bør arbeid med temaer og problemstillinger av allmenn kulturell eller samfunnsmessig verdi premieres høyere? Er det mulig – i hvert fall i noen fag og spesialiteter – å formulere kriterier for meriterende samfunns- eller miljøforbedrende faglig virksomhet, eller vil forsøk på dette uvegerlig føre til uløselige konflikter? Det er nok behageligst å la være å reise slike diskusjoner, men å gi etter for det behagelige her og

nå kan medføre atskillig ubehag på lengre sikt. Dersom man vil forsvare og forbedre betingelsene for å utføre grunnforskning, er det etter min mening grunn til å vurdere kritisk og systematisk i hvilken grad denne i dag faktisk svarer til måten den legitimeres på.

Å ta det for gitt at god grunnforskning generelt er av høy allmennkulturell verdi er, bl.a. på grunn av vitenskapens egne drivkrefter i retning av langvarig og snever spesialisering, naivt. (Egil Kallerud 1998 gir interessante motforestillinger.) Slik naivitet kan fort føre til at de som finansierer forskningen, får oppleve en diskrepans mellom vitenskapens idealer og realiteter, en skuffelse som igjen kan gi ubehagelige økonomiske og politiske konsekvenser. Vitenskapssosiologisk og forskningspolitisk er det mer fruktbart å diskutere betingelser og virkemidler for hvordan forskningen i størst mulig grad kan leve opp til sine egne idealer om kulturell og samfunnsmessig verdi, enn å slå seg til ro med den kjente vitenskapsfilosofen Polanyis (1962:72) fagre ord om (grunn)forskerne: «As they satisfy themselves, they enlighten all men and are thus helping society to fulfil its obligation towards intellectual self-improvement.» Den type debatt jeg her etterlyser, kunne kanskje bidra til å snu forskningspolitiske vinder.

Det kan selvsagt også diskuteres hvor mye konkurranse det bør være i vitenskapens verden. De norske universitetene er i dag relativt egalitært organisert, med bare to stillingskategorier og en jevn fordeling av rettigheter og arbeidsbyrder for det fast ansatte vitenskapelige personalet. Det er imidlertid åpnet for større innslag av individuell lønnsfastsettelse framover, blant annet for bedre å kunne konkurrere om personale med attraktive fortjenestemuligheter andre steder. Hva mener kvinneforskere med interesse for

forskningspolitikk om dette? Og hva med alle forskerne i instituttsektoren, bør de konkurrere og vurderes på samme måte som universitetsforskere?

Hjørdis Kaul tok opp denne problematikken i sitt innlegg på konferansen *Viten – Vilje – Vilkår*. Hun er der bekymret for at den pågående hierarkiseringen, med stor vekt på tradisjonelle akademiske kvalifikasjoner og publikasjoner, vil undergrave forskernes bruker- og handlingsorientering. Hun peker også på at det i stor utstrekning er i instituttsektoren den samfunnsvitenskapelige kvinneforskningen i Norge vokste fram, før den vant innpass på universitetene. Jeg tror kvinneforskere med fordel kunne reflektere litt mer over hva forskningens plasseringer i forskjellige institusjonelle kontekster betyr. Det kan jo være noe interessant å lære av det mangfoldet av organisatoriske former forskning foregår innenfor, og det kan tenkes at det foreligger erfaringer f.eks. fra den norske instituttsektoren som også universitetsforskere kan ha nytte – og glede – av.

Et annerledes fellesskap?

Mye av det jeg har lest og referert av kvinneforskeres tanker om forskningspolitikk handler om forbindelser og forpliktelser til en gruppe utenfor vitenskapen selv, om å ha et normativt fundament for forskningen, og at denne inngår i et politisk (feministisk) prosjekt. Det diskuteres hvordan kvinneforskningen best kan tjene sin målgruppe – uten dermed å bli redusert til en ydmyk tjenerinne. Forskningens organisering innenfor de etablerte akademiske institusjoner problematiseres, fordi den kan være problematisk i forhold til kvinneforskningens egenart. Dette har ikke minst med tverrfaglighet å gjøre. På denne bakgrunn burde det være av

interesse å se nærmere på det som måtte finnes av mulige alternativer til de tradisjonelle disiplinfellesskapene. Dette er noe vitenskapssosiologer og andre som driver med «forskning om forskning», lenge har arbeidet med. En av fruktene fra denne virksomheten er begrepet om «hybridfellesskap». Med det menes en gruppe av forskere, politikere, byråkrater og representanter for forskjellige interessegrupper som samles rundt et forskningsfelt og besørger kommunikasjon og «megling» mellom forskningsmiljøer og andre institusjoner eller grupper «ute i samfunnet» (Daele 1979). Et hybridfellesskap kan støtte opp om forskning som ellers lett kommer til kort i forhold til rene disiplinkriterier på den ene siden, og helt kortsiktige nytteforventninger på den annen side. Begrepet ble særlig knyttet til formuleringen av forskningspolitiske programmer.

I en studie av den norske instituttsektoren har jeg selv brukt begrepet «problemløsningsfellesskap» (Mathisen 1989). Det var særlig på Arbeidsforskningsinstituttet jeg fant et slikt fellesskap med stor betydning for forskningsvirksomheten, men lignende fellesskap gjør seg også – i vekslende grad – gjeldende andre steder. Dette problemløsningsfellesskapet var kjennetegnet ved et sterkere normativt innslag og en bredere og mer demokratisk sosial forankring enn mange av de eksemplene som ellers trekkes fram i litteraturen om hybridfellesskap. Betegnelsen «problemløsningsfellesskap» får fram at et sett av samfunnsmessige problemer utgjør samlingspunktet for forskere og brukere, og at forskerne har en vilje til forbedring av samfunnsforhold og arbeidsvilkår som viktig drivkraft for sin virksomhet. Dette fellesskapet hadde en mer stabil karakter og grep inn i flere aspekter av forskningen enn hybridfellesskap vanligvis

gjør. Det bestod av forskere fra flere fag, fagforeningsfolk, konsulenter og representanter for offentlige myndigheter og bedriftsledere med interesse for organisasjonsutvikling. Bedre arbeidsmiljø og demokratisering av arbeidslivet var de overordnede målsettingene, og mye av virksomheten var aksjonsforskning. Problemløsningsfellesskapet var ikke bare et egnet forum for forskningsformidling og opplæring av brukerne. Det bidro også til å samle forskerne om felles oppgaver og målsettinger, og til utveksling av informasjon, inspirasjon og respons på tvers av forskjeller i faglig bakgrunn og skillet mellom forskere og brukere. Det utgjorde en sosial ramme for vedlikehold og utvikling av forskernes verdigrunnlag og deres egenart – som noe annet og annerledes enn disiplin-forskere ved universitetet.

Det kan godt tenkes at både dette og andre problemløsningsfellesskap er blitt svekket i løpet av 1990-tallet, både av sterkere krav om akademisk (disiplin-spesifikk) kvalifisering og gjennom strammere markedsstyring med mindre rom for andre forbindelser og forpliktelser enn de lønnsomme. Den forskningspolitiske diskursens dirigenter har begrenset kjennskap til andre instrumenter enn markedets og disiplinenes. Det finnes faktisk andre forskningspolitiske erfaringer og vurderinger enn dem som kommer til uttrykk gjennom nostalgisk akademisk klagesang og næringslivets vekstkåte innovasjonsrytmer. Jeg tror det kunne vært fruktbart om kvinneforskere så nærmere på noen av disse. Mange av deres egne uttalelser, ikke minst i (*Nytt om*) *Kvinneforskning*, viser til en annen måte å tenke forskningspolitikk på. Beatrice Halsaa understreket på konferansen *Kjønn og samfunn i endring* at: «Samfunnsforskeren får innsikt, erfaring, konstruktiv kritikk, inspirasjon, kraft og

legitimitet gjennom kontakt med de sosiale bevegelsene» (s. 43). Påfallende mange av dem jeg har referert i denne artikkelen, både samfunnsvitere og humanister, har lignende synspunkter. En stigende innsikt i at det også finnes andre som har tenkt litt på tvers av debattenes hovedstrømmer, kan gi grunnlag for nye samtalefellesskap og kanskje bredere allianser.

Jeg mener ikke at all kvinneforskning bør organiseres etter mønster av aksjonsforskning eller annen tverrfaglig og problemorientert samfunnsforskning.

Jeg tror likevel erfaringer fra slik forskning bør studeres nærmere, for å se likheter og forskjeller i forhold til kvinneforskningen som en virksomhet med samfunnsforandrende ambisjoner. Det er også grunn til å lese samfunnsvitenskapens historie med tanke på hvordan det har gått med den vilje til samfunnsmessig forbedring som gjorde seg sterkt gjeldende ved flere av disiplinenes og institusjonenes grunnleggelse (Seidelman 1985, Wagner, Wittrock & Whitley 1991). Under hvilke institusjonelle betingelser fremmes eller svekkes en fruktbar kombinasjon av reformvirksomhet og forskning? Hvordan skal pågående endringsprosesser ved universitetene bedømmes i så henseende? Innebærer f.eks. programforskningen en statlig disiplinering av den frie universitetsforskningen, eller kan den like gjerne betaktes som en frigjøring av denne forskningen fra snevre disiplintradisjoner? Mange av oss har utvilsomt noe å lære av kvinneforskernes forskningspolitiske diskusjoner. Her har det lenge foregått en kritisk gjennomlysning av de vitenskapelige institusjoner selv, disse har blitt omtalt og vurdert i et annet språk enn de akademiske festtalenes selvros. Men for at dette skal kunne følges opp gjennom praktisk forskningspolitikk og organisatoriske reformer, bør kvinne-

forskerne selv gjøre mer for å tydeliggjøre, utdype, utvikle og formidle sine lærdommer og forandringsønsker. De bør engasjere seg sterkere i diskusjoner som gjelder forskningspolitikken og universitetsutviklingen generelt. Hva bør f.eks. svaret på utviklingen av sterkere forbindelser mellom universitetet og næringslivet være: Krav om mer autonomi gjennom en styrking av de tradisjonelle selvstyringsmekanismer og etablerte akademiske tradisjoner? Eller er det mer realistisk og konstruktivt å kreve en bedre og bredere utbygging av universitetets kontaktflater til andre deler av samfunnslivet, ikke minst det sivile samfunn, blant annet gjennom å styrke båndene både til kvinnebevegelsen og andre sosiale bevegelser?

Samtidig tror jeg at kvinneforskerne selv med fordel kunne lære mer av blant annet vitenskapshistorikere og vitenskapssosiologer – ikke minst i arbeidet med å forstå vitenskapen som en foranderlig institusjon i en skiftende samfunnsmessig kontekst.

*Werner Christie Mathisen
førsteamanuensis
Institutt for statsvitenskap
Universitetet i Oslo*

Litteratur

- Aubert, Vilhelm. *Det skjulte samfunn*. Pax forlag, Oslo 1972.
- Brox, Ottar. Grøholt-utvalgets innstilling. I *Sosialog-nytt*, 1991, 16, (3), s. 31–33.
- Daele, Wolfgang van den. Die soziale Konstruktion der Wissenschaft – Institutionalisierung und Definition der positiven Wissenschaft in der zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts. I Gernot Böhme, Wolfgang van den Daele & Wolfgang Krohn: *Experimentelle Philosophie*. Suhrkamp, Frankfurt 1977.
- Daele, Wolfgang van den, Wolfgang Krohn & Peter Weingart. *Geplante Forschung*. Suhrkamp, Frankfurt 1979.

- Kallerud, Egil. Forskningens kulturdimensjoner. I Egil Kallerud (red.). *Grunnforskning i innovasjons- og forskningspolitikk*. NIFU, Rapport 2/98.
- Mathisen, Werner Christie. *Mellom akademia og marked. Styring av forskning i instituttsektoren*. NAVFs utredningsinstitutt, Melding 1989:2.
- Mathisen, Werner Christie. *Universitetsforskernes problemvalg – akademisk autonomi og styring gjennom forskningsprogrammer*. Utredningsinstituttet, Rapport 7/94.
- Mathisen, Werner Christie. Forskeres forståelse av forskning og forskningspolitikk. I Egil Kallerud & Svein Sjøberg (red.). *Vitenskap, teknologi og allmenndannelse*. NIFU, Rapport 10/97.
- Polanyi, Michael. The Republic of Science. I *Minerva*, 1962, 1, (1), s. 54–73.
- Seidelman, Raymond. *Disenchanted Realists*. SUNY Press, Albany 1985.
- Wagner, Peter, Björn Wittrock & Richard Whitley (red.). *Discourses on Society – The Shaping of the Social Science Disciplines*. Sociology of the Sciences Yearbook, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht 1991.
- Østerberg, Dag. Universitetets funksjonalitet. En vurdering. I Egil A. Wyller (red.). *Universitetets idé gjennom tidene og i dag*. Universitetsforlaget, Oslo 1991.

Liste over kommenterte artikler

- Bjørhovde, Gerd. Hvor går kvinneforskningen? I *Kvinneforskning* 3–4/97.
- Eeg-Henriksen, Frida. Kvinneforskningens framtid. Innspill om ressurser og organisering. I *Viten – Vilje – Vilkår. Forskningspolitisk konferanse om kvinneforskning*. Arbeidsnotat 3/93. Sekretariatet for kvinneforskning, Norges forskningsråd.
- Gulbrandsen, Elisabeth. «Vitenskap er ingen frøkenskap». I *Nytt om kvinneforskning* 2/90.
- Gulbrandsen, Elisabeth, Anne K. Haugestad og Gro Hanne Aas. Forskning i forandring? I *Nytt om kvinneforskning* 3/91.
- Halsaa, Beatrice. Norsk kvinneforskning på 90-tallet: En vurdering av status og retning. I *Viten – Vilje – Vilkår. Forskningspolitisk konferanse om kvinneforskning*. Arbeidsnotat 3/93. Sekretariatet for kvinneforskning, Norges forskningsråd 1995.
- Halsaa, Beatrice. Maktens pris? I *Kjønn og samfunn i endring*. Rapport fra avslutningskonferanse. Program for grunnleggende samfunnsvitenskapelig kvinneforskning, Området for

kultur og samfunn, Norges forskningsråd 1995.

Haukaa, Runa. Forsker, bruker og hensikten. En problematisk læringssituasjon. I *Nytt om kvinneforskning* 2/91.

Kaul, Hjørdis. Handling eller avhandling? Dilemmaer for kvinneforskere i instituttsektoren. I *Viten – Vilje – Vilkår. Forskningspolitisk konferanse om kvinneforskning*. Arbeidsnotat 3/93. Sekretariatet for kvinneforskning, Norges forskningsråd.

Lie, Sissel. Hva kan kvinneforskningen lære vitenskapen? I *Nytt om kvinneforskning* 2/90.

Melby, Kari. Forholdet mellom kvinneforskningen og kvinnebevegelsen. I *Kjønn og samfunn i endring*. Rapport fra avslutningskonferanse.

Program for grunnleggende samfunnsvitenskapelig kvinneforskning, Området for kultur og samfunn, Norges forskningsråd 1995.

Nilsen, Harriet Bjerrum. Kvinneforskning som et kritisk korrektiv. I *Kvinneforskning* 4/95.

Steinfeld, Torill. Mellom fagkritikk og normalvitenskap: Kvinneforskning i Akademia. I *Viten – Vilje – Vilkår. Forskningspolitisk konferanse om kvinneforskning*. Arbeidsnotat 3/93. Sekretariatet for kvinneforskning, Norges forskningsråd.

Skjeie, Hege. Kvinneforskning som politisk verktøy. I *Kvinneforskning* 4/95.

Svenneby, Elin. Kvinnekunnskap og androsentrisk normalvitenskap. I *Nytt om kvinneforskning* 5/90.

Hvorfor kvinner i Akademia?

Av Hjørdis Kaul

Jeg bruker Akademia som betegnelse for kunnskapsproduksjon. I noen grad overlapper det med universitetet som organisasjon for kunnskapsproduksjon, men omfatter i prinsippet alle institusjoner som beskjeftiger seg med forskning, fra såkalte eksterne forskningsinstitusjoner til forskningens finansierings- og formidlings-systemer. Forskningsinstitusjonenes personal- og forskningspolitikk er sentrale elementer i fastlegging av kunnskapsproduksjonens vilkår. I denne artikkelen konsentrerer jeg meg om kvinners adgang til universitetet som organisasjon og om kvinner i kunnskapsproduksjon som virksomhet.

Kunnskapsproduksjon er i dag et møte-sted for kvinner og menn. Det er et av de siste områdene i samfunnsmessig virksomhet hvor kvinneandelen er i ferd med å nå et omfang som får noen til å tro at vi har oppnådd likestilling og noen til å tro at kvinneandelen vil utgjøre en forskjell.

Ved universitetene er kvinneandelen i stillinger på alle nivå lavere enn 40 prosent som er den offisielle målsettingen. Og kvinneandelen er lavere jo høyere

opp i hierarkiet en kommer. I 1995 var kvinneandelen blant professorer på 9,5 prosent på landsbasis og 5,5 ved NTNU. Blant førsteamanuenser var den 24 prosent på landsbasis og 20 prosent ved NTNU. Og i rekrutteringsstillinger 39 prosent kvinner på landsbasis mot 24 prosent ved NTNU. Andel kvinnelige studenter varierer i langt større omfang, fra 23 prosent ved gamle NTH til 70 prosent i åpne fag som psykologi. NTNU

ligger lavere enn landsgjennomsnittet, den særs lave kvinneandelen ved gamle NTH trekker gjennomsnittet ned. Utover 90-tallet økte antallet studenter kraftig, og dette ga en merkbar økning i kvinneandelen blant fast ansatte ved universitetene. Dette har fått noen til å tro at problemet med kvinneandelen er en ganske alminnelig kohorteffekt, og at problemet ville løse seg nærmest av seg selv etter hvert som flere kvinner vokste til og ble flinke nok.

Det er påfallende lite forskning i vår egen situasjon som kvinner i Akademia. Erfaringer vi har gjort, til dels dyrekjøpte, kommer sjelden frem annet enn i personlige samtaler, og knapt nok da. Visse unntak fins, som Beatrice Halsaa i artikkelen «Kjønn og statsvitenskap» i Taksdal og Widerbergs bok *Forståelser av kjønn* (1992), og Karin Widerbergs bok *Kunnskapens kjønn* (1995). Ikke minst reaksjonene disse har vakt, viser oss hvor mye motstand det fins mot å synliggjøre kjønn i Akademia.

Problemet gjelder altså for det første kvinners adgang til Akademia, det er viktig å få økt kvinneandelen. Men det store spørsmålet er om økt kvinneandel nærmest av seg selv vil gi endringer i kunnskapsproduksjonen, og er det i tilfelle ønskelig med endring? Vil det gjøre noen forskjell med flere kvinner? Er det noen vits i å få flere kvinner inn i Akademia, for å si det slik?

Rådende argumentasjon

Kvinner i Akademia er et underutforsket felt. Jeg vil derfor vise hvordan en har tenkt om integrering av kvinner i tradisjonelt mannsdominerte organisasjoner og yrker mer generelt, og se hvor rele-

vant det er for en diskusjon om kvinner i Akademia. Jeg mener det er viktig å sortere rådende argumentasjon. Ulike tilnærminger til spørsmålet om kvinner i Akademia, vil peke i forskjellige retninger.

Jeg vil skille mellom to hovedlinjer i argumentasjonen:

- *Rettferdighetsargumentet*, som for det første argumenterer for økt kvinneandel ut fra at det er rettferdig. For det andre kan en vurdere situasjonen med lav kvinneandel som rettferdig.
- *Ressursargumentet*, som argumenterer for økt kvinneandel fordi kvinner representerer verdifulle ressurser.

Under disse argumentene kan det ligge to forskjellige modeller for kjønnsforståelse:

- *Likhetsmodellen*, som betoner likheten mellom kjønnene, f.eks. i intelligens.
- *Forskjellsmodellen* fokuserer på hvordan kvinner er forskjellige fra menn. Forskjellene kan bli forstått som svakheter, eller mangler ved kvinner, eller kvinners forskjell fra menn kan ses på som å representere noe verdifullt.¹

Dette gir meg så en firefeltstabell med følgende ruter:

Kjønnsmodell:	Argument:	
	Rettferdighet	Ressurs
Likhet	I. Rettferdig pga. likhet	II. Ressurs pga. likhet
Forskjell	III. Rettferdig pga. forskjell	IV. Ressurs pga. forskjell

Da jotnene fikk tak i Tors hammer, var det bare et løfte om at Frøya skulle sendes dem som brud, som kunne friste dem til å levere den tilbake. Men selv om den kosmiske orden var truet, blånektet Frøya, og hun ble så sint at Brisingsmykket brast i to deler. Den mandige Tør måtte ydmyke seg, og selv kle seg ut som Frøya. Slik startet Tors reise til Jotunheimen, hvor han skulle få måle seg mot jotnen Trym.

Jenny Nyström, Sander 1893.

(Kilde: Britt-Mari Näsström: Frøya. Den store gudinnen i Norden. Pax Forlag 1998.)

Rute I: Rettferdighet pga. likhet

I denne typen argumentasjon legger en vekt på det rettferdige i at kvinner inntar en tilnærmet lik posisjon med menn i Akademia fordi de er like intelligente eller like godt egnet som menn. Rettferdighet i denne sammenhengen blir forstått ut fra et ideal om demokrati som er godt befestet i vårt samfunn. I tråd med demokratitanken finner vi likestillingsideologien, et ønske om likestilling mellom kjønnene, eller en forestilling om at vi har det.

På bakgrunn av rettferdighetstenkning kan en så undersøke hvordan tilstanden faktisk er, og komme med forskjellige typer forklaringer og forslag til tiltak. Det fins noen få undersøkelser som jeg vil trekke frem som eksempler på at en vender oppmerksomheten mot organisasjonen for å forstå kvinners forfordelte posisjon i Akademia. Ved å argumentere for økt kvinneandel i Akademia fordi det er rettferdig ettersom kvinner og menn er grunnleggende like, retter en oppmerksomheten mot organisatoriske forhold.

Det lille vi har av forskning på dette feltet har konsentrert seg om hindringer kvinner møter i organisasjonene. Jeg skal kort nevne noen eksempler.

Når det gjelder rekruttering til faste stillinger ved Universitetet i Oslo, viste en studie av Elisabeth Fürst (1988) hvordan kvinner og menn ble lest og vurdert ulikt i bedømmelser ved Universitetet i Oslo. Kodene for kvalifikasjoner var kjønn og gjorde det vanskeligere for kvinnelige søkere å oppnå kompetanse enn mannlige. Og om kvinnene ble kjent kompetente, fikk de likevel ikke stillinger like ofte som mannlige søkere.

Anne Iversen (1996) har studert kvinnelige doktorgradsstipendiater ved NTNU og viser hvordan arbeidsvilkår i

form av både strukturelle og kulturelle barrierer er forbundet med de forskjellige fagtradisjonene ved universitetet, og hvordan de på forskjellig vis fungerer som hindre for kvinnelige stipendiaters karriere ved universitetet.

Berit Skog (1996) har studert hovedfagsstudenters møte med og vilkår ved NTNU. Hun viser hvordan den akademiske kulturen studentene møter i universitetet med sterk individualisme og karriereorientering, er mer fremmed for de kvinnelige studentene enn for de mannlige, og dermed fungerer som hindre for kvinners integrering i universitetssystemet.

Vi vet altså litt om universitetet som kjønnnet organisasjon – med kjønnnet arbeidsdeling og kulturelle koder – og at dette ikke fremmer kvinners karriere i universitetet.

Rute II: Rettferdighet pga. forskjell

Denne varianten av rettferdighetstenkningen bygger på en forskjellsmodell for kjønnsforståelsen. Ulikhetene mellom kvinners og menns posisjoner blir forstått som rettferdig ved at man i kvinnene selv leter etter forklaringer på kvinners svake representasjon på tradisjonelt mannsdominerte områder. Kvinners forskjell fra menn blir imidlertid forstått som mangler, eller svakheter ved kvinner. Kvinnene har feil motivasjon, feil personlighetstrekk, feil handlingsmønstre, og det fremstår som rett og rimelig, som rettferdig, at kvinner ikke har lik deltakelse og innflytelse med menn. Denne tenkningen fokuserer på hindringer i kvinnene selv og legger dermed ansvaret på kvinnene alene.

Kritikken har vært at denne tenkningen bygger på en forståelse av kvinner

som oversosialisert, kvinner som fange av kjønnet sosialisering. Den setter dermed til side de erfaringene kvinner faktisk gjør i Akademia og hva disse erfaringene gjør med kvinner. Den bruker f.eks. kvinners motivasjon som forklaring heller enn å forklare kvinners motivasjon. Tiltak som følge av slik tenkning vil være av typen «bøllekurs». Kurs for kvinner i ledelse kan også plasseres her om en definerer hensikten å gjøre kvinner bedre i stand til å innta ledende posisjoner i Akademia.

Rute III: Ressurs pga. likhet

Denne måten å argumentere på baserer seg på en kjønnsmodell som betoner likheten mellom kjønnene. Kvinner representerer ressurser som organisasjonene bør ta i bruk i tider med knapphet på høyt utdannet arbeidskraft. Dette ressursargumentet møter vi mest som munnhell i organisasjoners overordnede målsettinger. For eksempel finner vi det i NTNUs overordnede styringsdokument, *Strategiske grunnlagsdokument*, der det sies at NTNU aktivt skal nyttegjøre seg kvinners kompetanse i den faglige utviklingen, «gjennom å drive aktivt rekrutteringsarbeid for å sikre NTNU de beste menneskelige ressursene (...)». Tilsvarende formulering fins i NTNUs charter: «NTNU skal fremme likestilling mellom kjønnene i utdanning, forskning og i sin organisasjon, og aktivt trekke til seg de beste menneskelige ressurser» (mine uthevinger).

Dette tolker jeg som et uttrykk for «Human Resource»-tenkning, altså en personalpolitikk styrt av bedriftsøkonomisk tenkning, som NTNU altså trykker til sin brystkasse. Det er sløsing med talent og intelligens ikke å ut-

nytte kvinners ressurser i en tid da samfunnet trenger alle menneskelige ressurser for å oppnå vekst. Kvinner blir altså omtalt på linje med, for eksempel, vindkraft.

Rute IV: Ressurs pga. forskjell

Denne typen ressursargumentasjon tar som sitt utgangspunkt en forskjellsmodell for kjønnsforståelsen. Men i motsetning til den i rute II, der en baserer seg på mannlighet som mal og kvinners tilkortkommenhet i forhold til denne malen, fokuserer en nå på kvinners annerledeshet som en ressurs. Den forståelsen av kjønn som er aktuell innenfor denne tenkningen, hører hjemme i forskjellsmodellen, men nå med en betoning av det positive kvinner eventuelt kan bidra med, ikke manglene og feilene ved kvinner.

Som oftest møter vi argumentet i vage formuleringer, slik som at kvinner kan tilføre feltet andre verdier enn det menn har brakt med seg inn, eller det fremføres på andre vage måter at det kan være hensiktsmessig, for eksempel for å få et hyggeligere arbeidsmiljø med flere kvinner. Argumentet dukker ofte opp i uforpliktende situasjoner, slik som i festtaler. Det er en påtakelig diskrepans mellom den fynd argumentet blir fremført med og den merkelige mangel på konkretisering av hva ved kvinner en har bruk for.

La meg igjen bruke NTNU som eksempel. *Underdalutvalgets innstilling* (NOU 1995:28), det dokumentet som trekker opp retningslinjene for omformingen av Universitetet i Trondheim til Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, der de frie fagene med høyest kvinneandel blir usynliggjort. Likevel heter det her:

«Kvinner opplever, fortolker og håndterer informasjon på en annen måte enn menn. I og med at de teknisk-naturvitenskapelige fagområdene er dominert av menn, bør NTNU ta et spesielt ansvar for å nytte seg av deres erfaringer, perspektiver og tenkemåter. Kvinner kan bidra med deres fageneform, så vel i universitetets ledelse og styringsorganer.»

Her skinner det gjennom en forståelse av at kvinner representerer noe annet enn det menn har bidratt med, og at det er ønskelig å styrke dette bidraget. Det er et tankekors at denne innsikten fra Underdalsutvalget gikk tapt i utformingen av NTNUs charter. Kanskje ble det for provoserende å fremheve kvinners annerledeshet som en ressurs for universitetet. Og fremdeles er det vagt formulert *hva* ved kvinners erfaringer og tenkemåter som ville være en ressurs for universitetet.

Jeg vil derfor i det følgende drøfte mulige implikasjoner av disse forskjellige argumentene og særlig av de to måtene å forstå kjønn på.

Organisatorisk likegjøring eller forskningsmessig frigjøring?

Vi vet altså bittelitt om hvordan universitetenes hierarkiske struktur og elitistiske kultur fungerer utestengende for kvinner. Organisatoriske tiltak for å øke kvinneandelen tilfredsstiller både argumentene fra demokrati- og likestillingsbevegelsen og fra den posisjonen som etterspør kvinners ubrukte ressurser fra et «Human Resource»-perspektiv. Likhetsforståelsen forutsetter at en ikke har et ønske om

endringer i kunnskapsproduksjonen. De kvinnene som kommer inn, forventes å videreføre eksisterende praksiser og tenkemåter. Kvinnene blir organisasjonenes knapphullsblomster. Og de kan bli systemets balansekunstnere, slik som Tordis Borchgrevink beskriver urovekkende i sin artikkel «Høydeskrekk» (1995). Kvinnene blir de som utbalanserer systemene ved justeringer som er nødvendige for å holde systemet intakt. Dette er kvinner som blir med på laget til de mektige menn, de mister interessen for endringer, og blir tamme, kjønnspolitisk sett (1995:342).

Denne situasjonsbeskrivelsen hører hjemme i det jeg tidligere har kalt Det lille likestillingsprosjektet, en forsiktig utjevning av kvinners og menns posisjoner i Akademia uten at en forventer eller har ønske om større omveltninger. Men tenk om det utgjør en forskjell i kunnskapsproduksjonen at kvinneandelen øker?

De to argumentasjonene basert på forskjellsmodellen konsentrerer oppmerksomheten enten om kvinnenes mangler, eller om kjønnete trekk ved organisasjonene som forklaringer på lav kvinneandel. Kunnskapsproduksjon som virksomhet blir lite berørt innenfor de to retningene. Men feministisk vitenskapskritikk har noen tankevekkende bidrag som kan antyde noe om hva det betyr at kvinner kommer mer med i forskning. Jeg vil i det følgende konkretisere og komme med eksempler på hva og hvilke ressurser kvinner i Akademia kan representere i form av ny kunnskap. Jeg utfordrer vagheten i ressursargumentet og kommer med noen betraktninger rundt hva økt kvinneandel i Akademia kan tenkes å bidra med.

En forskjell som gjør en forskjell?²

Hva skulle denne forskjellen gjøre? Så vidt jeg vet har ingen gått inn i selve kunnskapsproduksjonens kultur og struktur og studert hvordan kvinnelige forskere og deres forskning eventuelt er forskjellig fra menns forskning. Dersom en tror at kvinner og menn er forskjellige, burde dette komme til uttrykk i en slik virksomhet som forskning. Jeg vil derfor drøfte hvorvidt vi kan skimte noen slike forskjeller. Dernest kan det tenkes at det vil spille en rolle hvorvidt kvinnelige forskere er feminister eller ikke, altså er det interessant om vi kan se forskjeller blant kvinnelige forskere i deres kunnskapsproduksjon.

Kvinnelige forskere hadde inntil 70-årene vært enslige svaler i sine fag, og det kan være vanskelig å se om de representerte et alternativ i sin forskning. Men etter hvert som antallet kvinnelige forskere i samfunnsvitenskapene økte i 70-årene, begynte stadig flere å definere seg som kvinneforskere, altså at de bedrev en forskning med et kvinneperspektiv. Nå ble det også tydeligere at dette representerte *tematisk* noe nytt.

Kvinneforskere startet med å synliggjøre nye sider av samfunnet. Kunnskapsproduksjon som mannlig virksomhet hadde utelatt store områder – særlig om kvinners liv og levned – fra forskning. Den første bølgen av kvinneforskning forsøkte å fylle slike hull. Etter hvert førte dette kvinneforskere over mot tabuiserte felt i kulturen, slik som mishandling og seksuelle overgrep mot kvinner og barn.

Den neste oppgaven besto i å avdekke hvordan mannlig tenkning om kjønn systematisk fremstiller kvinner og det

kvinnelige som mindreverdige i forhold til menn og det mannlige. Et tydelig eksempel her er Carol Gilligan og hennes kritikk av Kohlbergs studier og teoriutvikling (1982). Hos Kohlberg kommer dreiningen mot en mannlig forståelsesform til syne ved at jenter og kvinner ikke skårer så høyt i moralutvikling i forhold til gutter og menn. Da Gilligan tok utgangspunkt i jenters og kvinners resonnementer, kunne hun beskrive en *annerledes* moraltenkning, «a different voice», ikke *svakere*, som den ble betegnet i Kohlbergs forskning.

Et annet eksempel er hvordan jenter og kvinner blir betegnet som *field dependent* i eksperimenter som søker å avdekke spatiale evner. I vårt samfunn er det det selvstendige, uavhengige individ som hylles, og å være avhengig blir negativt forstått. Men å beskrive kvinner som avhengige er i tråd med en tradisjonell forståelse av kvinner som avhengige av f.eks. å bli forsørget av menn, og en ser bort fra gjensidigheten i forsørgelse og omsorg. Alternativet kunne være å beskrive kvinners reaksjonsmønstre i disse eksperimentene som *kontekstsensitive*. Men det forutsetter at en har blick for det positive ved kvinners væremåter. Skal vi så si takk for sist, og kalle menn insensitiv overfor kontekster?

Et eksempel på det motsatte er arbeidslivsforskning som insisterte på å bruke andre forklaringsmodeller på kvinnelige arbeidstakere enn dem de utviklet for mannlige arbeidstakere. Kvinnes handlemåter i arbeidslivet ble, i den grad de ble gjenstand for omtale, forklart ut fra enkle henvisninger til kjønnsrollemønstre, mens menns handlemåter ble forklart ut fra arbeidsvilkår (for eksempel i Thorsrud og Emery 1970). Ved å anvende samme forklaringsmodell som for

menn, med vekt på betydningen av arbeidsvilkår for kvinnelige arbeidstakers tilknytning til arbeidet, kunne kvinneforskere tegne et ganske annet bilde av kvinnelige arbeidstakere og av bedriftene (for eksempel i Kaul 1982).

Med disse eksemplene viste kvinneforskningen oss at en må være ytterst kritisk og reflektert i valg av forklaringsmodeller og undersøke hvilket menneskesyn de faktisk bygger på. Valg av forklarings- og tolkningsmåter innebærer derfor mange utilsiktede (?) anledninger til å reproducere ulikhet mellom kjønnene, f.eks. ved å anvende biologiske forklaringsmodeller på fenomen som er sosialt formet, og slik naturalisere fenomen som er materielt og kulturelt formet. Eller ved å bruke begreper med negative konnotasjoner når kvinner og kvinners handlinger beskrives, og slik videreføre den sosiale nedgradering av kvinner og det kvinnelige i vitenskapelig tenkning.

Sandra Harding (1986) mener at det viste seg utilstrekkelig å «add women and stir» – å tilsette kvinner og røre om – for å rette opp skjevheter i forskningen. Etter hvert som kvinneforskere har utviklet forståelse av hvor dyptgående mannlig virkelighetsforståelse har preget forskning, er kritikken blitt stadig mer rettet mot selve grunnlaget for forskning, dens *ontologi* og *epistemologi*, og stiller spørsmål ved hele det moderne kunnskapsprosjektet.

Det er særlig to tema fremme i diskusjonen om eventuelle forskjeller på kvinners og menns kunnskapsproduksjon, nemlig objektivitet og rasjonalitet. I vår kultur blir hode og hjerte, altså rasjonalitet og følelser, lett forstått som gjensidig utelukkende. Å sette disse opp som motpoler og plassere de to kjønn på hver sin pol, karikerer ikke bare kvinnelige egen-

skaper og væremåter, men også mannlige. Kvinner blir dermed forstått som i mindre grad enn menn i stand til å tenke rasjonelt, fordi vi blander følelser forstyrrende inn. Og menn blir forstått som rasjonelle, og nærmest følelsesløse. Følelser og fornuft kan imidlertid ikke dikotomiseres, det vil alltid være affektive komponenter i såkalte rasjonelle standpunkt, selv om de ikke blir avdekket. Følelser kan være ganske ufornuftige, det er sikkert og visst, men da snakker vi vel om emosjoner, de ubearbejdede følelsene. Men stort sett vil følelsesuttrykk være i overensstemmelse med det sosialt aksepterte. Nyere tenkning hos f.eks. Rom Harré om følelser forstår dette ikke som individuelle idiosynkrasier, men sosialt konstruerte uttrykk på forskjellige plan. Enhver følelse forutsetter en vurdering av noen sider ved omgivelsene og dermed de kulturelle forventninger og normer som gjelder. Og samtidig innebærer enhver vurdering at de som deler vurderingene kan forventes å reagere følelsesmessig tilsvarende. Mange følelsesreaksjoner har derfor en intersubjektivitet i seg. Kvinner i vår kultur har større rom for følelsesuttrykk enn menn har. Menn i vår kultur, og særlig fra høyere samfunnsklasser, forventes å uttrykke følelsesmessig nøytralitet. Noe som ikke avspeiler menns sanne natur, men en sterk norm for mannlighet, og som i høy grad har preget forståelsen av hva vitenskap er og skal være.

Alternativet er ikke å bringe føleri inn i kunnskapsproduksjonen. F.eks. er mordlyst også en følelse. Så poenget er ikke å blande ubearbejdede følelser inn i ens forskning. La meg få minne om at hodet faktisk er en del av kroppen. Vi vil ikke kutte av hodet, men løfte hjertet frem. Det er altså en annen form for ra-

sjonalitet som feministisk epistemologi vil fremme. Jette Fog har formulert det slik: Den fornuftige følsomhet og den følsomme fornuft.

Kanskje kan menns undertrykking av og angst for egne følelser gi oss en begrunnelse for den angsten for andres følelser vi finner i det vitenskapsidealet som ser følelser som noe som forstyrrer den virkeligheten forskerne skal studere. Idealet har vært å sile bort det subjektive element også hos de menneskene en skal studere for å komme fakta mest mulig nær. Studier gjennomført av f.eks. Carolyn Merchant (1980) og Evelyn Fox Keller (1985) har antydnet hvordan en ontologi som tingliggjør og objektiviserer sitt forskningsfelt med vekt på kontroll, lettere foretrekkes av mannlige forskere enn av kvinnelige.

Når det ser ut til at flere kvinnelige forskere enn mannlige foretrekker intervju og kvalitative analyser, skyldes det kanskje kvinners antatte større kompetanse i mellommenneskelig interaksjon? Nærhet til andre blir ikke skremmende for kvinner. Når flere mannlige forskere enn kvinnelige ser ut til å foretrekke eksperimenter og standardiserte forskningsopplegg, kan det henge sammen med menns større behov for kontroll over situasjoner? Og behov for å kunne holde avstand til andre mennesker? Det ser ut til at kvinnelige forskere ikke i samme grad deler angsten for nærhet og det subjektive, men heller tar i bruk metoder som nettopp studerer folks egne virkelighetsforståelser.

Kritikken mot rådende objektivitets- og rasjonalitetskriterier fra feministisk hold er i slekt med hermeneutikkens kritikk av positivismen, altså en kritikk av troen på objektivitet og på at det er mulig, eller endog ønskelig, å forholde seg

nøytralt til sitt forskningsfelt. Og å forfekte ren fornuft som det eneste gyldige grunnlaget for viten. Mens hermeneutikken nøyer seg med å inkludere forskerens subjektivitet som grunnlag for forståelse, går feministisk epistemologi lenger: Det erkjennende subjekt er også et kjønnnet subjekt, og det fins bare kvinnelige eller mannlige erfaringer som bakgrunn for erkjennelse. Disse grensene kan bare i uhyre sjeldne tilfeller overskrides. Dermed vil forskerens kjønnsstilhorighet utgjøre en viktig komponent i all kunnskapsproduksjon, og særlig i sosial- og humanvitenskapene.

Dersom en tar på alvor at kvinner gjør andre erfaringer enn menn og at dette gir kvinner et annet ståsted og utgangspunkt for kunnskapsproduksjon, vil det få omfattende konsekvenser både for vår forståelse av vitenskap og av kjønn. Hvordan kan vi vite noe? Hva er det en ønsker å forstå mer av? Og hva er det en ikke har ønske om å vite noe om? Hvorfor er det f.eks. først og fremst kvinnelige forskere som studerer overgrep mot kvinner og barn? Eller seksuell trakassering i arbeidslivet? Hvor ligger mannlige forskeres motstand mot slike tema som kvinneforskningen har bidratt til å belyse? Hvor ligger motstanden mot en utvidet forståelse av hva viten er? Kanskje Det store likestillingsprosjektet ligger her?

Linedansere eller trojanske hester?

Vi har fremdeles få studier av kvinner i kunnskapsproduksjon, vi har lite systematisk viten om våre forskerliv. Vi vet lite om kvinners forskjellige karriereveier i Akademia, utfordringer og hindre vi har

møtt og møter, sett fra kvinnelige forskeres perspektiv. Vi vet heller ikke mye om relasjoner mellom kvinner i Akademia, eller mellom kvinner og menn. Her ligger store forskningsoppgaver og venter. Vi har nok vært tilbakeholdne med å studere oss selv. Men hvem andre skulle finne en slik oppgave interessant?

Jeg har villet mane til større oppmerksomhet på hvilke argumenter som blir brukt når det gjelder kvinner i Akademia, og ikke minst hvilken forståelse av kjønn som ligger til grunn.

Argumentene som er basert på en forståelse av kvinner og menn som grunnleggende like, vil måtte føre til at våre kunnskapsproduserende organisasjoner gjør noe for å øke kvinneandelen. Noen tanker om implikasjoner for kunnskapsproduksjonen hører ikke med her.

Dersom vi argumenterer ut fra en forestilling om at kvinner er forskjellige fra menn, vil denne forskjellen forandre vår forståelse av hva vitenskap er og kan være, og hvem vi som produsenter av kunnskap er og kan være og hvordan samfunnet ser ut og hvem vi er som mennesker.

Dette er opplagt den mest problematiske argumentasjonslinjen, den provoserer både mange kvinner og mange menn. For kvinner kan slik argumentasjon virke provoserende av to grunner. Den ene er at kvinners annerledeshet, og særlig det en mener å føre tilbake til biologien, har vært brukt ganske rått opp gjennom tidene som maktmiddel for å holde kvinner ute og nede. Å nærme seg tanker som betoner forskjellene kan derfor i mange situasjoner virke truende. Den andre grunnen mener jeg ligger i en internalisert forståelse av kjønnene med mannlig overordning og kvinnelig underordning. Tar en opp i seg en forståelse av å tilhøre

det underordnede kjønn, betyr det å betone forskjellen at man er farlig nær en negativ selvforståelse, noe som er ubehagelig, og en vil søke å unngå å havne i en slik situasjon ved å poengtere kjønnslikhet som et grunnlag for positiv selvforståelse. Det er særlig blant kvinner som har lyktes i menns verden en finner den siste strategien.

For menn ser det også ut til at det virker provoserende at noen kvinner hevder å kunne tilføre tradisjonelt mannlige virksomhetsområder noe annet. Å usynliggjøre og forminske betydningen av kvinners bidrag er motstrategier vi kan finne her.

Hvordan løser vi spørsmålet med kjønnsforståelsene – likhet eller forskjell. Når jeg har skilt mellom forskjells- og likhetsmodeller, er det klart analytiske skiller. Feminister har et uavklart og problematisk forhold til kjønnsforskjeller. Antakelig fordi argumenter om kjønnsforskjeller har vært brukt opp gjennom historien til å skape ulikheter mellom kvinner og menn i livsbetingelser og innflytelse. Jeg har villet drøfte kjønnsforskjeller med vekt på hvorvidt kvinners bidrag kan representere noe alternativt i kunnskapsproduksjon. Dermed viderefører jeg en dikotomi mellom kjønnene. Men tenk om vi er både like og forskjellige?³

Foran sa jeg at organisatoriske tiltak for å øke kvinneandelen var reformatoriske, som om det går an å endre forhold i Akademias organisasjoner uten å røre ved den herskende vitenskapskulturen. Ligger ikke motstanden mot kvinner i mannlige forskeres redsel for jentelus? Frykter man at kvinnelige forskere skal profanere og besudle den rene vitenskapen? Å endre organisasjonene vil til syvende og sist også måtte røre ved makt-

forhold som søker å opprettholde den kjønnete kulturen i kunnskapsproduksjon. Slik kan kvinnelige forskere bli trojanske hester og ikke bare linedansere i Akademia.

Hjørdis Kaul
førsteamanuensis
Psykologisk institutt
NTNU

Litteratur

- Borchgrevink, Tordis. Høydeskrekk: Perspektiver på kjønn i endring. I *Kjønn og samfunn i endring*. Rapport fra avslutningskonferanse. Program for grunnleggende samfunnsvitenskapelig kvinneforskning, Området for kultur og samfunn, Norges forskningsråd 1995.
- Fürst, Elisabeth. *Kvinner i Akademia – inntrengere i en mannskultur?* NAVFs sekretariat for kvinneforskning, Oslo 1988.
- Gilligan, Carol. *In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Development*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts 1982.
- Halsaa, Beatrice. Kjønn og statsvitenskap. I Arnhild Taksdal og Karin Widerberg. *Forståelser av kjønn i samfunnsvitenskapenes fag og kvinneforskning*. Ad Notam Gyldendal, Oslo 1992.
- Harding, Sandra. *The Science Question in Feminism*. Open University Press, Milton Keynes 1986.
- Harré, Rom. *Discursive Psychology*. I Smith, Harré og van Langenhove: *Rethinking Psychology*. Sage, London 1995.
- Iversen, Anne. *Kvinnelige doktorgradsstipendiat. Strukturelle og kulturelle barrierer*. Allforsk, Senter for samfunnsforskning, Trondheim 1996.
- Kaul, Hjørdis. Når fravær er nærvær. Småbarnsforeldres bruk av omsorgspermisjoner. I *Tidskrift for samfunnsforskning*, 23, s. 559–580, Oslo 1982.
- Keller, Evelyn Fox. *Reflections on Gender and Science*. Yale University Press, New Haven 1985.

Melby, Kari. *Kvinnelighetens strategier. Norges Husmorforbund 1915–1940 og Norges Lærerinneforbund 1912–1940*. Dr.philos.-avhandling, UNIT 1995.

Merchant, Carolyn. *The Death of Nature: Women, Ecology and the Scientific Revolution*. Harper & Row, New York 1980.

NOU 1995:28 *Underdalsutvalgets innstilling*.

Skog, Berit. Kvinner i Akademia – kvinnene i «Glasstigen». Notat, Institutt for sosiologi og statsvitenskap, NTNU 1996.

Thorsrud, Einar og Fred Emery. *Mot en ny bedriftsorganisasjon*. Tanum, Oslo 1970.

Widerberg, Karin. *Kunnskapens kjønn. Minner, refleksjoner og teori*. Pax Forlag, Oslo 1995.

Noter

1. Diskusjonen om forskjell og likhet har rast blant feminister, og er kjent under debatten om likhet og særart. Kari Melby (1995) tydeliggjør standpunktene i debattene og avslutter med Joan Scotts avklaring på begrepene. Scott peker på at begrepene likhet og forskjell ikke er komplementære, men forholder seg til hvert sitt begrepspar. Likhet er motsetningen til ulikhet, forskjell er motsetningen til likhet i betydningen det samme som (*sameness* på engelsk). Disse to begreparene relaterer seg til hvert sitt nivå, likhet til ulikhet i posisjon, rettigheter og muligheter. Og forskjell relaterer seg til egenskaper og væremåter og forteller oss at noe er forskjellig fra noe annet. Ulikhet er et begrep som rangerer det forskjellige. Hvis vi anvender dette på temaet her, så kan vi si at ulikhet handler om den lave kvinneandelen og kvinners svake posisjon i Akademia, mens forskjell gjelder kvinners og menns egenskaper og væremåter.
2. Takk for lånet til Gregory Bateson.
3. Jada, jeg sitter på gjerdet – på mine edlere deler – og betrakter med et smil de som hevder vi må oppheve kjønnskategoriene. Etter min mening må det gå an å se kjønn som noe essensielt som utformes som sosiale konstruksjoner. Det må ikke være enten to kjønn eller ingen.

Vi må se mangfoldet som rikdom

Turid Karlsen Seim intervjuet av Gro Hanne Aas

Turid Karlsen Seim er professor ved Det teologiske fakultet, Universitetet i Oslo. Fra 1.1.1997 har hun vært styreleder for området Kultur og samfunn – det mest aktuelle «kvinneforskningsområdet» – i Norges forskningsråd. Turid Karlsen Seim ble ikke spurt om hun regner seg som kvinneforsker, men det kan fastslås at hun har bred erfaring fra kvinneforskningssammenhenger: Hun har innledet i flerfaglige seminarrekker ved Senter for kvinneforskning ved Universitetet i Oslo, og har også deltatt i evalueringer av sentrene for kvinneforskning ved universitetene i Oslo og Trondheim. Hun forsker og foreleser også over kvinne- og kjønnsrelaterte tema – den engelske utgivelsen av doktoravhandlingen hennes heter *The Double Message. Patterns of Gender in Luke-Acts*, og for tiden arbeider hun med fødsel som bilde i tidligkristne tekster.

Turid Karlsen Seim innleder med å

forklare hvordan hun ble styreleder for området Kultur og samfunn. Hun var på et lengre forskningsopphold i USA, og fant seg oppnevnt da hun kom hjem. Da hadde hun fortsatt anledning til å si nei, men – som hun smilende medgir – hun har en sterk kallsbevissthet, og hun understreker at en viktig del av likestillingspolitikken er at kvinner takker ja til slike oppgaver hvis de ikke har svært gode grunner til å si nei. Og det synes hun ikke hun hadde.

Norges forskningsråd, som mange av oss fortsatt tenker på som «det nye forskningsrådet», har vært kritisert fra mange hold. Hva synes du er Forskningsrådets styrke og svakhet sett ut fra din posisjon?

Jeg var kritisk til den nye forskningsrådsstrukturen den gang sammenslåingen av de gamle rådene fant sted. Generelt har

jeg sans for at mangfold er en rikdom og en styrke, og har liten tro på at store organisasjoner som skal strømlinjeforme er spesielt effektive. Samtidig ligger det kreative utfordringer i det at ulike forskningsområder og -kulturer må forholde seg til hverandre. Men da må mangfoldet respekteres, og de må behandles som likeverdige. Jeg innser imidlertid at den strukturen vi har fått, har så bred og tung politisk støtte at det ikke er realistisk å bruke krefter på omfattende endringer for øyeblikket. Men det er fortsatt verdt å kjempe for at Forskningsrådet skal forstå seg som en kompleks og sammensatt organisasjon og utvikle sitt faglige og kulturelle mangfold i tett kontakt med de ulike forskningsmiljøene. Vi må anerkjenne mangfoldet som en styrke, ikke se det som en trussel mot organisatorisk orden, ryddighet, tydelighet og politisk gjennomslagskraft.

I iveren etter å vise at samordning har vært en gevinst, har en i Forskningsrådet anstrengt seg for mye for å frembringe en enhetskultur. Og da blir det kritisk på hvilke premisser denne enheten skapes. Ofte blir det på deres premisser som allerede er dominerende og sterke, og som lettest kan fremskaffe nye midler til forskning. Jeg deler kritikken som går på at Forskningsrådet er for dominert av næringsrettet nyttetenkning. Det gjør at de fagtradisjonene som jeg selv representerer, og som området Kultur og samfunn skal ivareta, må kjempe for sin berettigelse og sine forskningsresultater på premisser som til dels er fremmede for dem og som det ikke er en dyd at de skal utvikle.

Jeg ser det imidlertid også som et positivt trekk ved vårt Forskningsråd at humanistiske og samfunnsvitenskapelige fag i så stor bredde er med i en felles

(Foto: Ståle Skogstad)

organisasjon. I andre land som jeg kjenner rimelig godt, som f.eks. England og USA, er humaniora og i noen grad samfunnsvitenskap holdt utenfor de store, tunge nasjonale forskningsråd for vitenskap (*science*) og teknologi. Støtte til humanistisk forskning gis helt på siden av dette systemet – f.eks. gjennom gammeldagse, laugslignende strukturer som vitenskapsakademier, eller ved at humaniora regnes mer på linje med utøvende kunst og museumsvirksomhet.

Vår struktur sier derfor noe om at vår vitenskapsforståelse ikke er så entydig dominert av naturvitenskapelige paradigmer eller teknologiske perspektiver. Det er viktig å ta på alvor det vitenskapsteoretiske potensial i vår struktur, der de humanistiske og samfunnsviten-

skapelige fagene hører med innenfor det vi anser som vitenskapelig forskning. Den åndsvitenskapelige tradisjonen er forblitt en anerkjent del av det større vitenskapssamfunnet. Det er imidlertid en utfordring for Norges forskningsråd å i sterkere grad ta høyde for at en her faktisk skiller seg fra mange andre tunge forskningsråd, og ikke er basert på det konsept som på engelsk kalles «science and technology». De kritisk fortolkende vitenskaper har sin rettmessige plass og gir innsikt som ikke kan vinnes på annen måte. Det dreier seg om fundamentale menneskelige livsforhold, som ikke kan reduseres til tilleggsbemerkninger når alt annet er sagt om næringsproduksjon og teknologisk innovasjon.

Kan du si noe om selve området og arbeidet i områdestyret? Hva har dere definert som utfordringer framover?

Selve områdenivået er spennende: Det er et sted hvor en på den ene siden er vendt mot de store forskningspolitiske debattene, det politiske apparatet, de bevilgende myndigheter, samtidig som oppgaven bare gir mening om en også har nær kontakt med forskersamfunnet – selv om kontakten med de forskerutøvende miljøene er enda tettere for styringsnivået under oss, fagkomiteene som behandler prosjektsøknader, og programstyrene. Gjensidig tillit og faglig troverdighet i forhold til forskerne er en livsnerve i arbeidet, uten det undergraver Forskningsrådet sin egen virksomhet. Som tillitsvalgt forsker ønsker jeg derfor å forbli trofast mot eget ståsted og primær-oppgave, det er viktig ikke selv å bli forskningsbyråkrat.

Jeg gikk til oppgaven med et sterkt ønske om å kunne støtte humanistisk og

samfunnsfaglig forskning på en måte som forskerne selv finner adekvat og nyttig. Derfor har det aldri vært noen tvil om at den frie og forskerinitierte prosjektstøtten kommer først. I praksis dreier det seg her mest om doktorgradsstipend, og dermed om støtte til yngre forskere. Men jeg er også en overbevist tilhenger av programforskning. Den gir anledning til å bygge kompetanse der hvor den savnes, og på sitt beste stimulerer den mer til fler- og tverrfaglighet enn prosjektstøtten som oftest er klart disiplinbasert. Det tradisjonelle «von Humboltske» forskeridealet om «ensomhet og frihet», som jeg selv ble oppdratt i som ung forsker, sitter ennå godt fast hos mange, og har godt av å slipes av mot mer kollektive arbeidsformer. Programmer har skapt nødvendig samarbeid og vært faglig innoverende. Et eksempel på dette er jo nettopp de programmene vi har hatt for kvinneforskning.

Enkelte har kritisert programforskningen for dårlig kvalitetssikring og for å bruke midler som forskere i fri konkurranse kunne bruke bedre. Jeg finner troen på fri konkurranse overdreven, og det er dessuten et faktum at en rekke av de bevilgningene vi får til programforskning, kommer fra sektordepartementer for dette formål, og ikke uten videre kan omplasseres innenfor et allment forskningsbudsjett. Kvalitetssikring er viktig, men nettopp derfor legger vi vekt på at programstyrene skal ha et tungt innslag av anerkjente forskere, og at de såkalte brukerinteressene aldri skal kunne overstyre et samlet forskervotum. Dette gjelder også for de handlingsrettede programmene. En annen sak er at vi bør arbeide for å rasjonalisere det store antallet av særlig anvendte programmer, og ellers følge evalueringer bedre opp. Men i likhet med

andre investeringer, er det alltid en viss risiko forbundet med investering i forskning. Ikke alle enkeltforskere fullfører sitt prosjekt, og ikke alle programmer lykkes like godt. Jevnt over må vi passe på at ikke tapsprosenten blir for stor.

Jeg synes det er spennende å se hvordan vi i områdestyret kan bringe ideer til programarbeidet. Siden vi har et samlet ansvar for kultur og samfunn, har det vært en særlig utfordring å se hvordan humanistiske perspektiver kan belyse samfunnsvitenskapelig orienterte programmer. Det gjelder også motsatt vei, men humanistiske programmer har nok vært mer åpne – særlig for samfunnsfaglige metoder. I forbindelse med oppdragsprogrammene synes jeg dessuten det er viktig at det legges inn en grunnforskningsimpuls. Mitt inntrykk er at humaniora har etablert seg tydelig og tungt innenfor den generelle retorikk om at grunnforskning er viktig. Samfunnsforskningen har hatt større tilgang til midler gjennom sin anvendte side og en omfattende instituttsektor, men er delvis av samme grunn i en situasjon der grunnforskningen står svakt. Vi er i en kritisk situasjon når det gjelder å sikre betingelser for samfunnsvitenskapelig grunnforskning.

Ikke minst fra kvinneforskningen har jeg med meg den erfaring at det ikke er uvedkommende å ha overordnede politiske mål for forskning, men det må også skjelnes klart mellom politiske mål og forskningsmål. De enkelte forskningsresultater kan like gjerne virke politisk kompliserende som befordrende. Forskningen kan bidra til et kunnskapsfelt, og kunnskapsfeltet kan bidra til samfunnet, men det blir feil i hvert enkelt tilfelle å skulle argumentere direkte fra prosjekt til anvendelse eller politisk effekt.

Så det at maktutredningen ble lagt til Institutt for statsvitenskap ved Universitetet i Oslo og ikke til et av oppdragsinstituttene var i tråd med de anbefalingene som ble gitt av Kultur og samfunn?

De endelige avgjørelsene om maktutredningen ble tatt av regjeringen, og jeg vil ikke svare for dem. Uten å bryte den fortrolighet våre råd var underlagt, vil jeg generelt si de var preget av tre hensyn. Maktutredningen burde ikke i samme grad som sist preges av rent sosiologiske perspektiv. Maktens mange ansikter påkaller også behov for humanistisk kompetanse. I tillegg til at forskergruppen burde settes sammen slik at selvsagte likestillingshensyn ble ivaretatt, var det viktig å inkludere kvinneforskningsperspektiver. Det ene følger ikke uten videre av det andre. Den forskergruppen som er oppnevnt, ivaretar dette så vidt jeg kjenner dem. Det blir spennende å se hva som kommer ut av satsningen, og jeg synes det er ekstra interessant å se synoptisk på maktutredningen og verdikommisjonen. Verdikommisjonen har foreløpig lagt seg på en mer direkte og bredt anlagt folkelig profil. Men det kan nok hende at også den i et lengre løp vil vise seg å trenge forskningsbasert kunnskap.

I forbindelse med omorganiseringer i Forskningsrådet er områdene blitt pålagt større anvar både for likestillingsarbeid og kvinneforskning. Hva betyr dette i praksis?

Det er ønsket om en mer forpliktende integrasjon av kvinneforskning som ligger bak omfordelingene av ansvar og arbeidsoppgaver mellom Sekretariatet for kvinneforskning og områdene. For Sekretariatet kan det bli en fare at det løftes

opp til et nivå der strategiske overveielser lett kan gå på tomgang om de ikke forankres i kontakt med forskersamfunnet. For områdene betyr det en presisering av et strategisk ansvar både for likestilling og for kvinneforskning. Jeg er blitt mer og mer oppmerksom på at all sammenheng til tross, er dette to forskjellige oppdrag. Likestilling gjelder med like stor rett kvinner som ikke er opptatt av kvinne- eller kjønnspektiver. Likestillingshensynene er nok enklere å ivareta ved f.eks. tildeling av frie prosjekter. Fagkomiteene har ansvar for at også kvinner rekrutteres. Med den konkurransen om midler som er i dag er det nesten alltid mange nok å velge imellom både av kvinner og menn, så dette utgjør heller ikke noe kvalitetsproblem. Kjønnsprofilen på tildelingene var noe av det områdestyret så nøye på da vi i fjor gikk igjennom forslagene fra fagkomiteene, og vi fant den stort sett tilfredsstillende.

Det er mer vanskelig spesifikt å sikre kvinneforskningprosjekter i den frie prosjektstøtten. Vi har bedt fagkomiteene om å besørge fagnotater som skal baseres på datamateriale og eksplisere de kriteriene som ligger til grunn for deres valg og avgjørelser. Dessuten inviteres de til refleksjon over sterke og svake sider ved fagdisiplinene de representerer. Dette skal ikke være omfattende strategier, men jeg håper at vi kan se om det avtegner seg hensyn til kvinneforskningen som da kan bygges inn i det videre arbeidet. Vi er også i gang med et større strateginotat for humanistisk forskning, og det vil være naturlig å ta opp kvinneforskningen her. Vi er nå inne i en åpen høringsfase med aktuelle forskningsmiljøer.

Hva er erfaringene med det tilsvarende notatet for samfunnsvitenskapene?

(Foto: Ståle Skogstad)

Det var det forrige styrets prosess, selv om vi hadde planen til endelig behandling. Mitt inntrykk er at den er mottatt med interesse både i fagmiljøene og på politisk hold. Strateginotatet for samfunnsvitenskap ble opprinnelig laget fordi departementet trengte råd, og situasjonen innenfor samfunnsvitenskap er på en helt annen måte enn i humaniora preget av en delt struktur der det i tillegg til universiteter og høyskoler finnes en stor og forskjelligartet instituttflora. Dette kan gi stor og bred forskningsaktivitet og mange stillingsmuligheter, men det sprer også kompetansen slik at miljøene lett blir små og sårbare og lever fra oppdrag til oppdrag. Humaniora er helt annerledes organisert, her er det flere spørsmål knyttet opp mot det store disiplinmangfoldet.

Tilbake til kvinneforskning – Kultur

og samfunn har satt i gang programmet «Kjønn i endring» som er et felles program for humaniora og samfunnsvitenskap. Programmet hadde en trang og vanskelig fødsel, og det skyldtes mange forhold – men også kvinneforskningsmiljøet selv. Jeg synes at prosessen viste at dette miljøet er lite med stor og tett personkunnskap på godt og vondt. Når det totalt innenfor kvinneforskning er relativt knapt med midler, blir de midlene som finnes veldig viktige selv om de er små. Så det tok tid å legge de tematiske rammene for programmet, og å bestemme hva som skal være innenfor og utenfor.

I høringsrunden for strateginotatet for humanistisk forskning har vi forøvrig fått synliggjort et problem i forholdet mellom området og sentrene for kvinneforskning. Det er primært fakultetene som er våre samarbeidspartnere ved universitetene, og våre henvendelser går nesten utelukkende til fakultetene. Sentre som ikke er en del av fakultetsstrukturen, faller derfor utenfor denne regulære kontakten. Det er gode grunner til at sentrene har ønsket seg en plassering opp mot kollegiet, men det har også sine omkostninger. Det er ikke vår mening å utelukke sentrene fra den forskningspolitiske og faglige samtale, men organisatorisk representerer de i en viss forstand en anomali mellom fakulteter og forskningsinstitutter. Særlig med områdenes nå økende ansvar for kvinneforskning må vi se hva som kan gjøres med dette.

Vi var innledningsvis inne på Forskningsrådet generelt, men jeg har lyst til å gå litt nærmere inn på den forskningspolitiske profilen som organisasjonen framstår med, bl.a. presentert i innspillet til den forskningsmeldingen som er under

utarbeiding i Kirke- og utdanningsdepartementet. Hva vil du si om den uttalte profilen?

Forskningsrådet leverte et direkte innspill til den kommende meldingen, men besvarte også en del spørsmål fra departementet som gikk mer på rådets egen vurdering. La meg først si noe om det siste, som nok kunne smake litt av det vi i Bergen før kalte et skryteskap. Rådet fremsto nærmest som en eneste stor synergieffekt. Heldigvis var det mange nok som heller ønsket en ærlig fremstilling og ville ta høyde for manglene og bidra til en selvkritisk refleksjon. Og dersom det er slik at organisasjonen mener den har funnet sin form, så er det desto mer grunn til å se på hvordan områdene kan få utfolde seg, hvert med sitt særpreg. Man må ikke bli så opptatt av gevinstene ved synergieffekter at en ikke med tyngde hevder det fagspesifikke ansvaret. Det er forandrings- og innovasjonspotensial i et samvirke, men det krever også en rimelig trygg egen identitet.

Når det gjelder selve innspillet til forskningsmeldingen, vil jeg ta utgangspunkt i to begreper, innovasjon og verdi. Det forbauser meg at innovasjonstenkingen så ensidig er bundet opp til næringslivet. Jeg vil selvfølgelig ikke avvise at næringsrettet nytte skal være en del av den forskningspolitiske orienteringen, men det har forundret meg at en i innovasjonstenkingen ikke trekker mer veksler på at all forskning er en type virksomhet som har et sterkt innslag av uforutsigbarhet ved seg. Vi spør og leter etter beste evne og med de ferdigheter vi har tilegnet oss, men resultatene kan alltid overraske oss. En kritisk fortolkende vitenskap kan i høy grad være innoverende, men det ser en ikke med en ensidig bruk av begrepet.

Ledere av Hovedstyret og Områdestyrene i Norges forskningsråd

Hovedstyret:	Halvor Stenstadvold, adm. direktør, Orkla A.S
Områdestyre BF:	Wiktor Sørensen, salgsdirektør, Norges Råfisklag
Områdestyre IE:	Dag Flaa, direktør, Norsk Hydro ASA
Områdestyre KS :	Turid Karlsen Seim, professor, Universitetet i Oslo
Områdestyre MH:	Lars Hanssen, ass. helsedirektør, Statens helsetilsyn
Områdestyre MU:	Lars Walløe, professor, Universitetet i Oslo
Områdestyre NT:	Roy Gabrielsen, professor, Universitetet i Bergen

Administrativ ledelse i Norges forskningsråd

Adm.direktør :	Christian Hambro
Strategi:	Direktør Dag Kavlie
Informasjon:	Direktør Paal Alme
Økonomi og organisasjon:	Kst. direktør Morten Staude
Bioproduksjon og foredling:	Direktør Viggo Mohr
Industri og energi:	Direktør Erik Skaug
Kultur og samfunn:	Direktør Arvid Hallén
Medisin og helse:	Direktør Geir Stene-Larsen
Miljø og utvikling:	Direktør Karin Refsnes
Naturvitenskap og teknologi:	Direktør Kari Kveseth

Heller ikke verdibegrepet må bindes ensidig til økonomiske og organisatoriske målestokker. I flere programnotater har vi med vekslende hell prøvd å få til en utvidet bruk av begrepet ut fra en bredere forståelse av hva som betyr noe i menneskers liv. Så kommer verdikommisjonen, og folk blir så begeistret! Jeg vet ikke helt om jeg skal le eller gråte. I grunnen er jeg vel litt spent avventende både til kommisjonen og til de mange reaksjonene.

Poenget med en bredere forståelse av hva som er betydningsfullt og meningsfullt må gjentas og gjentas i forskningspolitikken. Det dreier seg om betingelser for å leve et fullverdig liv, hvordan vi forholder oss til den virkelighet vi lever i og for – ikke bare av. Det er mer frustrerende enn oppmuntrende når personer som er instrumentelle og næringslivsrettet i sin forskningspolitiske tenkning, skal balansere dette med å fortelle hva kultur og kunst betyr som krydder eller ornamentikk i deres liv. Vitenskap og seriøs forskning forblir da «science and technology» og det egentlig nødvendige, og så får vi se hvor mye pynt vi kan ha råd til. Men humaniora og samfunnsvitenskap er ikke noe en skal ha glede av når livets nødvendigheter er ivaretatt. Slik jeg forstår det menneskelige samfunn, representerer disse vitenskapene innsikt i like så viktige forhold. Noen ganger foretrekker jeg å si at i Kultur og samfunn beskjeftiger vi oss med det som på fransk kalles «science de l'homme», menneskevitenskapene.

Norges forskningsråds generelle forskningspolitikk er rettet mot offentlige myndigheter. Og næringslivet. Det er der pengene sitter. En kan alltid få industrien til å støtte kulturvirksomhet og kulturforskning, men det gjøres mer i velgjører-

rollen. Samfunnsforskningen har klar relevans innenfor en slik profil, og har særlig høstet gevinster i forhold til offentlig sektor. Det ligger naturligvis økonomisk potensial i bedriftsforskning. Men jeg tror at tyngden av satsningen ikke bare på samfunnsforskning, men på forskning i det hele tatt, i Norge primært vil måtte forbli et offentlig ansvar.

I Norge har vi også hatt en god og sterk folkeopplysningstradisjon, en overbevisning om at kunnskap er makt og uvurderlig for et demokratisk samfunn. Derfor skulle den ikke være én gruppes privilegium. Denne kunnskapstørsten spurte ikke etter spesifikk nytte, det dreide seg om en bredere kunnskapsopprustning, nesten en menneskerett. Vår generasjon ser ikke lenger kunnskap som et privilegium, for oss er dette selvsagt. Det å reflektere litt over den egne nære slektshistorien kan for mange av oss være et viktig lærestykke. Tenk på alle dem som kom ut av Fattig-Norge og var den første generasjonen i sin slekt som fikk utdanning. Det utdanningssamfunnet vi har fått i de siste par generasjonene, har bygd en velstand i dette landet som har gjort at vi har kunnet utnytte våre ressurser. Det er grunnlaget for mye likestillingsarbeid. Det er grunnlaget for at den forskningspolitiske retorikken om det fremtidige Norge som en kunnskapsnasjon, gir mening.

Disse refleksjonene kan kanskje også ha noe å si for hvordan vi tenker om grunnforskning. Jon Lilletun snakket i et innlegg nylig om «kunnskapsallmenningen», som jeg synes er et godt og spennende bilde. Allmenningen er noe som eies i fellesskap, og som den enkelte oppsitter kan dra vekslers på i den grad fellesskapets interesse ikke utarmes. Poenget er vel ganske enkelt at om ikke

dette større, generelle tilfanget av kunnskap i det minste holdes ved like, vil det bli mer og mer vanskelig å hente ut det som trenges til spesielle formål. I og for seg er dette en vanlig forsvarsstrategi for grunnforskning – man hevder at uten et sterkt fundament av grunnforskning, vil økonomisk og velferdsmessig vekst etter en stund stagnere. I grunnforskningen ligger kilden til innovasjon. Dette er egentlig en argumentasjon for at det for et samfunn vil straffe seg økonomisk ikke å satse på grunnforskning, og grunnforskningens begrunnelse blir dens mer langsiktige økonomiske og teknologiske virkninger. Også grunnforskning må før eller siden lønne seg, den blir instrumentell i et samfunn som ikke ser seg råd til ulønnsomme virksomheter. Imidlertid kan kunnskapsekspansjon også forsvares som et gode som har sin verdi og sitt mål «i seg selv». Ofte forsterkes dette ved at en snakker om den frie grunnforskningen. Jeg tror vi trenger å arbeide videre med vår argumentasjon for grunnforskningens vesen og betydning, og jeg synes Egil Kallerud nylig har levert noen interessante bidrag som det er all grunn til å følge opp i en fortsatt forskningspolitisk samtale.

Representerer det nye og spesielle utfordringer å skulle formulere og drive forskningspolitikk i et forskningsbasert samfunn? I forbindelse med strategiplanen for samfunnsfagene sier f.eks. Tjan Sørhaug at samfunnsforskningen møter seg selv i døra, det er sine egne begreper og virkelighetskonstruksjoner de møter når de skal nærme seg «virkeligheten».

Jeg vet ikke helt om jeg i samme grad mener at vi har et forskningsbasert samfunn, eller om vi på enkelte, for ikke å si

mange områder bare har for få aktører som kjenner hverandre for godt og opererer innenfor samme sjargong og noen ganger veksler mellom forskning og politikk. Norge er et veldig lite land, og det er en av grunnene til at internasjonalisering er så viktig i forskning. Samtidig er det klart at forskere, og ikke minst samfunnsviternes fortolkning av vårt norske samfunn, i etterkrigstiden har spilt en politisk rolle ikke minst i forhold til offentlig sektor. Innenfor humaniora var på mange måter historikerne nasjonsbyggerne i en tidligere generasjon, og de var seg vel også denne rollen bevisst. På sett og vis har de dermed representert nyttig forskning.

Jeg tilhører selv en forskergenerasjon, eller snarere en utdanningsgenerasjon, som på mange måter tok Norge i besittelse. Dette gjelder både utdannings- og offentlig sektor, og offentligheten generelt. Jeg tror det er en ganske tøff tørn for oss å forholde oss til at de unge i dag ikke deler vår virkelighetserfaring og -fortolkning. Det krever mye kritisk selvinnsikt og større evne til lyttende åpenhet og fornyelse enn vi kanskje har. Jeg husker godt hva en stipendiat sa en gang jeg beklagde meg over at de engasjerte seg så lite i de «store spørsmålene» ved fakultetet. Jeg la entusiastisk ut om hvordan min generasjon, vi som hadde vært unge på 1970-tallet, inntok institusjonen og satte dagsorden. «Ja,» bemerket hun tørt, «dere overtok fakultetet, og dere beholdt det.» Og hun hadde naturligvis rett. Jeg prøver å holde på kommentaren som en selvkritisk resonansbunn, og synes nok den treffer enda litt ømmere fordi jeg som kvinne i et mandsdominert system har kjempet desto hardere. Men jeg tror at vi strever med å slippe nye stemmer til, i hvert fall når de

ikke har riktig respekt og forståelse for hva vi har skapt, vi som ikke bygde «landet», men «det norske samfunnet». De nye generasjonene har en annen kreativ kompetanse enn oss, de er mer lekende og øyeblikksorienterte, og sjeneres ikke på samme måte av fragmentering.

Og så det uunngåelige spørsmålet – trives du i lederposisjonen?

Ja, stort sett gjør jeg det, ikke minst fordi samarbeidet med områdets administrasjon fungerer så godt. Områdenivået er en spennende mellomposisjon, det virker for meg som det mest interessante stedet å befinne seg i Forskningsrådets struktur fordi det faglige innblikket er der sammen med det forskningspolitiske utblikket. Men selv om jeg personlig klarer meg godt, slår det meg stadig at forskningspolitikk er en sterkt mannsdominert bransje. Jeg har nylig uttalt i et annet intervju at den er nesten verre enn kirken. Forskningsrådets styrende organer har nok en rimelig god fordeling av menn og kvinner – det er på ledernivå, og også på en god del forskningspolitiske talerlister, jeg ofte blir alene kvinne. Det er skjedd noen forandringer ved Universitetet i Oslo siden jeg en gang var den første kvinnelige dekan, men det er også der fremdeles vanskelig å få frem kvinnelige kandidater til slike toppverv. Det skyldes at mange kvinner prioriterer annerledes, og siden det er få kvinner i akademiske toppstillinger i det hele tatt, er det viktig å finne frem til en arbeidsdeling som ikke gjør at alle må gjøre alt. Foreløpig er det kanskje slik at ikke tilstrekkelig mange kvinner har den erfaringen fra forskningspolitiske eller forskningsadministrative verv som gjør at systemet ser deg – samtidig som du har bred nok tillit. En av

anfeltelsene når en sitter i en høyere lederposisjon, er at det er vanskelig å forbli kritisk og være klar i konflikter. Det er mange som sier at jeg er blitt mer forsonlig med årene, men det har vært viktig for meg å forbli tydelig.

Innenfor kvinneforskningen har jeg lagt vekt på betydningen av en dobbel strategi, og har derfor støttet at universitetene og Forskningsrådet bør ha egne ansvarssteder for kvinneforskning samtidig som det skal satses på integrasjon. Generelt tror jeg at doble strategier ofte er de beste. Endringsprosesser må fremmes både gjennom konflikt og dialog. Konflikt alene kan nok gjøre at enkeltposisjoner erobres, men har vist seg å gi liten integrasjonseffekt og varig vinning. Dessuten tror jeg det er viktig å kunne sortere og velge hvilke konflikter en synes det til enhver tid er verdt å ta. Jeg synes kanskje at en i kvinneforskningsmiljøene noen ganger har vært for konsekvent mistenksomme. Det er ikke godtroenhet jeg etterlyser, men evnen og viljen til å sortere mer fordomsfritt hva saker og ting dreier seg om, til å skille berettiget kritikk fra uberettiget. Det samme gjelder for den saks skyld for ros og smiger. Det er også viktig å ha differensierte målsettinger, og å kunne være pragmatisk uten å se på det som ideologisk svikt. Generelt er det vel en utfordring for oss alle å søke åpne og nyanserte forklaringer.

Dokumenter det henvises til i intervjuet

Norges forskningsråd: *Innspill til forskningsmeldingen*, Oslo 1997.

Forskningsmeldingen: Vurdering av Norges forskningsråd. Forskningsrådets vurdering av forskningsreformen. Behandlet i Hovedstyre 15.04.98 (upublisert).

Forskningsprogrammet Kjønn i endring. Programnotat. Området for kultur og samfunn, Norges forskningsråd, Oslo 1997.

Strateginotat for samfunnsvitenskapelig forskning. Området for kultur og samfunn, Norges forskningsråd, Oslo 1997.

Om verdien av samfunnsforskning. Artikler av Knud Knudsen, Jon Naustdalslid og Tian Sørhaug. Bakgrunnsdokument til *Strateginotat for samfunnsvitenskapelig forskning.* Området for kultur og samfunn, Norges

forskningsråd, Oslo 1997.

Egil Kallerud: «Grunnforskning i krise?» og «Forskningens kulturdimensjoner». I *Grunnforskning i innovasjons- og forskningspolitikk.* Rapport fra NIFU og STEP-gruppen. Red. Egil Kallerud. Rapport 2/98 fra NIFU – Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.

Samarbeid – tidens løsen for samfunnsforskere? Enquete i *Forskningspolitikk* 4/97 fra NIFU – Norsk institutt for studier av forskning og utdanning.

Forskningspolitiske (pr)øvelser

Av Elisabeth Gulbrandsen

Hvordan identifiserer og ivaretar Norges forskningsråd sitt ansvar for kvinne- og kjønnsforskningen? Rådet har nylig gjennomført en omorganisering av arbeidet med kvinne- og kjønnsforskningen i henhold til tre hovedansvarsområder. I denne artikkelen peker Elisabeth Gulbrandsen på noen av mulighetene den nye strukturen gir, samtidig som hun spør hva slags invitasjon den representerer for kvinneforskningsmiljøene.

I juni 1997 avsluttet Forskningsrådet arbeidet med å etablere premissene for omorganisering av virksomheten knyttet til kvinne- og kjønnsforskning. En arbeidsgruppe nedsatt av Barne- og familiedepartementet (BFD) fremmet i mai 1996 overfor Forskningsrådet et forslag om å slå sammen Likestillingsrådets sekretariat og Sekretariatet for kvinneforskning (SKF).¹ Dette forslaget utløste gjennomgangen av Forskningsrådets kvinneforskningsengasjement, og etter godt og vel et år med tre hovedstyrebehandlinger, flere høringsmøter, høringsrunder samt en intern arbeidsgruppe, var tre hovedansvarsområder identifisert og i tråd med

dem lå en skisse til ny struktur. For det første skulle informasjons-, formidlings- og dokumentasjonsoppgaver legges i en ny enhet, Kvinneforskningens InformasjonsLinje og DokumentasjonsEnhet i Norge (KILDEN), med eget styre og plassering i Forskningsrådets randsone. For det andre skulle en seksjon for kvinneforskning med hovedansvar for oppgaver knyttet til forskningspolitisk rådgivning opprettes i Forskningspolitisk avdeling. For det tredje er hovedansvaret for det utøvende forskningsstrategiske arbeidet – dvs. oppgaver som knytter seg til det å initiere, iverksette og følge opp forskningsaktiviteter – plassert hos de

*Her er valkyryene i ferd med å frakte de falne krigerne til Valhall Johannes Gehrts, Dahn 1884.
(Kilde: Britt-Mari Näsström: Frøya. Den store gudinnen i Norden. Pax Forlag 1998.)*

seks fagområdene i Forskningsrådet. Et hovedstyrevedtak fra desember 1995 pålegger også de enkelte områdene å integrere kvinne- og kjønnsperspektivene i sin løpende virksomhet. Områdene har samarbeidet om dette utøvende strategiske ansvaret gjennom Administrativ Samordningsgruppe for Kvinne- og kjønnsforskning i Forskningsrådet (ASK), hvor hvert område har en representant. Omorganiseringen, med påfølgende nedleggelse av Sekretariatet for kvinneforskning som hovedadresse for Forskningsrådets kvinne- og kjønnsforskningssengasjement, vil gjøre fagområdene og ASK-gruppens rolle mer sentral og tydelig – også utad.

Arbeidet med å etablere KILDEN og den nye seksjonen avsluttes i høst. Gjennom omorganiseringen er forutsetningene lagt både for bedre å kunne påvirke Forskningsrådets forskningsfinansierende arbeid og for å komme i inngrep med Rådets andre og relativt nye hovedoppgave, den forskningspolitiske rådgivningen. Omorganiseringen av virksomheten knyttet til kvinne- og kjønnsforskning er

motivert av de samme generelle ambisjonene som preger det fusjonerte Forskningsrådet. Det er et mål å legge ut mer operativt pregede oppgaver til enheter utenfor Forskningsrådet eller i dets randsoner for å frigjøre ressurser slik at den forskningsfinansierende virksomheten som ble overført fra det gamle forskningsrådssystemet, kan løstes og få et mer strategisk og koordinert preg – samtidig som det arbeides for å fokusere og utvikle oppgaver knyttet til det forskningspolitiske rådgivningsansvaret.

Kvinneforskningen og Forskningsrådet

Omorganiseringen og premissene for den har vært et tema i møter med forskningsmiljøene og med områdene i Forskningsrådet det siste året. I november 1997 ble det etablert et bilateralt samarbeid på forskningsrådsnivå mellom de svenske forskningsrådenes Samverkansgruppe og

Norges forskningsråd. Også i dette forum er omorganiseringsarbeidet presentert og drøftet. To felt har tegnet seg som sentrale for det fortsatte arbeidet med og for kvinne- og kjønnsforskningen på forskningsrådsnivå. Det handler om *integrering* og det handler om *forskningspolitikk*: Hva forstår vi med *integrering*? Og hvordan forstår vi det *forskningspolitiske* oppdraget? Spørsmålene er presentert på den nordiske arena, og vi vil forfølge dem der.² Samtidig håper vi aktivitetene på denne arena skal inspirere en innenlandsk kvinneforskningsoffentlighet. I denne omgang inviterer jeg gjennom å framsette følgende påstand: Dersom vi skal lykkes med integrering, krever det opparbeiding av kompetanse i forskningspolitisk analyse- og utviklingsarbeid på forskningsrådsnivå så vel som på forskningsutførende nivå. Bakgrunnen for å stille opp denne «hypotesen» er hovedtema for artikkelen.

Behovet for organisasjonsmessig integrering har vært et motiv for omorganiseringen i Forskningsrådet, og jeg har nevnt hovedstyrevedtaket der de enkelte fagområdene tillegges ansvar for integrering av kvinne- og kjønnsperspektivene i sin løpende virksomhet. Sammenlagt gis dermed integreringsarbeidet stor vekt i Forskningsrådets fortsatte engasjement. Samtidig er det en generell observasjon at norsk kvinne- og kjønnsforskning har lykkes best med særorganisering og særprogrammer. Særorganisering og særprogrammer er sårbare konstruksjoner, noe som bl.a viser seg i at behovet for vaktbikkjer er økende.³ Påvirkning og endring av etablert forskning pekes ut som et satsningsområde, uten at den doble strategien dermed skal forlates.⁴ Fra BFDs høringsrunde kunne vi oppsummere følgende i vedlegg til Forskningsrådets ho-

vedstyre: «I høringsuttalelsene framheves det for eksempel at utfordringene for kvinne- og kjønnsforskningen i dag ikke knytter seg til almenrettet formidling og til det å etablere brukerkontrakt, men til spørsmål om hvordan i større grad få gjennomslag i mer etablert forskning.» Enkelte høringsinstanser hadde også merket seg at Forskningsrådet ikke har fått kraft inn i integreringsarbeidet på det utøvende forskningsstrategiske nivået – tross hovedstyrevedtaket – og pekte på at dette er et prosjekt som vil kreve styrke og innsats, ressurser og utvikling av spesielle kompetanser i områdene.

Gitt denne bakgrunnen, var vi i SKF uforberedt på de advarsler og den motstand mot integreringsbestrebelsene som er kommet opp under omorganiseringsarbeidet. Jeg er ikke overrasket over at det pekes på faren for usynliggjøring, men jeg er overrasket over fortsettelsen – som ofte handler om at forutsetningene for at integrering skal lykkes, er en særorganisasjon som er minst like stor og sterk som den en skal integreres med. Hvilke grunnleggende forestillinger er det som genererer slike råd? Det å satse på å utvikle kvinneforskningens forskningsforandrende kompetanser for dermed å hindre at integrering blir lik usynliggjøring, har det vært vanskelig å vinne gehør for. *Hvorfor* denne motstanden mot integreringsprosjekter og integreringsarbeid? *Hvordan* åpner vi for å se mulighetene i – for ikke å si nødvendigheten av – integrering? Dette er spørsmål vi i Forskningsrådet gjerne ser tas opp i en større offentlighet.

I sitt åpningsforedrag på sluttkonferansen for Forskningsrådets Program for grunnleggende samfunnsvitenskapelig kvinneforskning i januar 1994, sa Harriet Holter: «Kvinneforskningens flere års

kritiske orientering overfor normalvitenskapens hovedgrunnlag, kan i alle fall bli ansatser til en integrering av kvinneforskning og tradisjonell forskning, der også kvinneforskningens premisser får gjennomslag. Selv om det vitenskapskritiske perspektivet er litt tynt representert i Programmets prosjekter, er det jo ikke på noen måte forsvunnet fra den internasjonale feministiske arenaen» (Holter 1995, s. 13). Kanskje er dette en beskrivelse som kan hjelpe oss en bit på vei med hensyn til å forstå advarslene og hvorfor det er så lite å hente i diskusjoner om integrering. Har vi egentlig maktet å gi det vitenskapskritiske og *forskningsfor*andrende prosjektet tyngde i norsk kvinneforskning? Eller forsker kvinneforskere enkelt sagt «her inne» for at forandringen skal skje «der ute»? En slik selvforståelse fostrer forskningsoptimisme på egne vegne, det er ikke det egne forskningsarbeidet som trenger forandring. En opplever seg som del av løsningene, eventuelt som moteekspertise, og kan levere forskningsresultater i form av handlingsunderlag til politikere og forvaltere. Gitt en slik ramme, vil det virke direkte mot sin hensikt å problematisere grunnlaget for det en baserer krav til politikere og forvaltere på; nemlig «vitenskapelighet». Og vitenskapskritikken blir tynt representert. Dermed vil heller ikke integrering – forstått som forskningsforandrende arbeid – kunne bli et sentralt anliggende.

Internasjonal kvinneforskning har ikke hatt samme mulighet til å legge ut forandringsarbeidet gjennom appeller til en relativt kvinnevennlig stat og definitivt kvinnevennlige politikere.⁵ Norge og Sverige er de to land i verden, som – basert på en allment akseptert likestillingspolitisk agenda – har utviklet effektive og vellykkede allianser mellom poli-

tikere/forvaltere og kvinneforskere. Det vil jeg gjerne understreke, samtidig som jeg her forfølger en annen tanke om at en slik statsfeministisk ramme som gir særskilte muligheter, også setter noen grenser. Er det tilfeldig at både Norge og Sverige nå setter integreringsutfordringene på dagsorden der hvor forskningspolitikken og strategiene utformes – på forskningsrådsnivå – i Sverige gjennom Samverkansgruppens oppdrag og i Norge gjennom Forskningsrådets hovedstyrevedtak og omorganisering? I *Kvinneforskning*s jubileumsnummer 3–4/97 spør Aina Schiøtz og Gro Hanne Aas om de ikke allerede for 10 år siden baserte seg på en forskningsoptimisme og en kvinneoptimisme som truet med å bli utidsmessig. I internasjonal feminisme har ulike «post-tradisjoner» grodd godt i sammenbruddene for vitenskapsoptimismen og kvinneoptimismen.⁶ Dette er tradisjoner som har hatt vansker med å finne feste i norsk kvinneforskning, utover det å bli vurdert som gode eller dårlige verktøy for kvinneforskning. Potensialene for vitenskapskritisk og forskningsforandrende integreringsarbeid ligger ikke i slike vurderinger, men i å forstå post-strukturalisme som en strategi vi kan ta i bruk for å utfordre grunnleggende antagelser kvinne- og kjønnsforskningen baserer seg på.⁷

Poststrukturalistene tar opp problemstillinger og foreslår strategier som først oppleves som relevante etter (dvs. «post») sammenbruddet av vitenskapsoptimisme og kvinneoptimisme. Hvordan ta konsekvensene av slike store fortellingens sammenbrudd? Mer billedlig talt handler det med Rosi Braidottis ord om å være i stand til å pakke sammen og dra videre (Braidotti 1996, s. 43) – i troen på at det er nye legitimeringer å finne i et

vitenskapskritisk og forskningsforandrende arbeid.⁸ Braidotti understreker at oppbruddet koster og at det stadig må gjentas. Det er sentralt å erkjenne smerten i transformasjonsprosessene idet «[f]orskjell ikke er en effekt av viljens makt, men et resultat av mange, av endeløse øvelser eller gjentakelser» og «endringenes fullførelse fortjenes gjennom omhyggelig gjennomarbeidelse: når det gamle fortæres, skapes det nye».⁹ Forandringsambisjonene forsvinner imidlertid ofte i formidlingen av poststrukturalistiske tekster. Leses de for eksempel bokstavelig og ikke billedlig, går tekstenes utopiske elementer tapt. «Forskjellsfeminisme» dreier seg ikke bare om forskjellen mellom menn og kvinner eller forskjellene kvinner-i-mellom, den poststrukturalistisk inspirerte feminismen handler først og fremst om forskjellen mellom *det som er* og *det som ennå ikke er*.¹⁰

De poststrukturalistiske strategiene kan hjelpe oss til å få kontakt med grunnleggende formodninger om forholdet mellom vitenskap og samfunn, forskning og politikk, som vi baserer oss på i det daglige arbeidet i forskning, forvaltning og samfunnsliv. De kan også inspirere til et forandringsarbeid, og de er relevante i forhold til et sentralt forskningspolitisk tema; den såkalte kontrakten mellom forskning og samfunn.¹¹ Det å undersøke, utvikle og eventuelt avvike slike samfunnskontrakter er et vitalt anliggende i opparbeidningen av kunnskapsgrunnlaget for forskningspolitiske analyser. I samråd med Samverkansgruppen har vi valgt å betrakte statsfeminismen som uttrykk for en dominerende kontrakt i norsk og svensk kvinneforskning. Det vi i første omgang ønsker å undersøke nærmere, er forholdet mellom integrering

– forstått som vitenskapskritisk og forskningsforandrende arbeid – og denne særegne nordiske kontraktsformen. Langt fra alle kvinneforskere ønsker å plassere sine prosjekter inn i en statsfeministisk ramme. Hvilke alternative kontrakter, rammer, legitimeringsmuligheter er opparbeidet i kvinne- og kjønnsforskning? Hvordan har norsk kvinneforskning forstått, praktisert og utviklet sine grunnleggende forståelser av forholdet mellom vitenskap og samfunn, forskning og politikk? Jeg skal vende tilbake til dette samarbeidsprosjektet avslutningsvis.

Nå er det ikke selvnlysende at slike undersøkelser faller inn under det forskningspolitiske oppdraget til den nye Seksjon for kvinneforskning i Forskningspolitisk avdeling. Det har de siste måneders (pr)øvelser lært meg. Derfor et mellomspill: *Hvordan* forstår vi det forskningspolitiske oppdraget?

Forskningsrådet og forskningspolitikken

Om vi var uforberedt på prøvelsene som knytter seg til integrering, var vi desto mer beredt på at det forskningspolitiske oppdraget ville kreve øvelser. Dette hovedansvarsområdet er relativt nytt, Forskningsrådet ble tillagt et ansvar for forskningspolitisk rådgivning i forbindelse med forskningsrådsreformen og sammenslåingen av forskningsrådene i 1993. Dermed fikk Rådet en dobbeltfunksjon som forskningsråd og som forskningspolitisk råd. Det skulle fortsatt ivareta og utvikle de «gamle» oppgavene som knytter seg til forskningsfinansiering, dvs. framskaffe, koordinere og fordele forskningsmidler samt initiere, iverksette

og følge opp forskningsaktiviteter. Men det skulle også skape seg en posisjon som en sentral rådgiver i forhold til den nasjonale forskningspolitikken. Samtidig som Forskningsrådet får dette nye oppdraget, er de forskningspolitiske grunnsetningene¹² under omvurdering. En sentral bevegelse i så henseende er framveksten av det forskningsavhengige samfunnet.

Innslaget av forskning i alt som omgir oss, øker, og konsekvensene er ikke udiskutabelt gode. Samtidig svinner avstanden – hva angår både tid og sted – mellom produksjon og bruk av forskningsbasert kunnskap. Dette er en situasjon som krever et fokus på forskningens *direkte* virkelighetsproduserende effekter, og det er de nye teknovitenskapene – informasjons- og kommunikasjonsteknologi, bio- og genteknologi og materialteknologi – som tydeligst peker mot endrede betingelser både for det forskningspolitiske og det forskningsstrategiske arbeidet. Produksjonsteknologi bygges direkte på vitenskapelig forskning, og den forskningsbaserte kunnskapen omsettes umiddelbart i konsekvenser for våre liv, idet den må anvendes for å kunne testes: «(...) nuclear reactors and test-tube babies are only 'testable' after they have been built» (Lash & Urry 1994, s. 35). Det er slike utviklingstrekk som har fått sosiologen Ulrich Beck til å spørre om det representative demokratiet er på vikkende front gjennom at det moderne forskningskomplekset utvikles som et eget politikkområde: «Politics breaks out in a new and different way, beyond the reach of formal responsibilities and hierarchies. So we are looking for politics in the wrong place, with the wrong concepts, on the wrong floors, on the wrong pages of the daily newspapers» (Beck 1996, s. 24). Om vi ikke forsøker å ta

høyde for denne forflytningen, henvises vi til et arbeid med uforutsette konsekvenser. Faren for å komme for sent med gode råd er stadig mer overhengende.

Det er betingelsene for det forskningspolitiske arbeidet jeg ønsker å gi oppmerksomhet i denne omgang. Hvordan arbeider vi med «Forskningspolitikk i et forskningsavhengig samfunn»?¹³ Dette er en sentral problemstilling i enkelte internasjonale kvinneforskningsmiljøer som, med utgangspunkt i et engasjement i teknovitenskapene, fornyer kunnskapsgrunnlaget for sin forskningspolitiske virksomhet. Det er poststrukturalistiske strategier som brukes for å åpne teknovitenskapene for feministiske intervensjoner og for et arbeid med grunnleggende spørsmål om politikkenes forandring, demokratiets muligheter og forskernes ansvar i vitenskapsbaserte sivilisasjonsformer.¹⁴

Konsekvensene som denne endringen i forholdet mellom vitenskap og samfunn har for forskningspolitisk analyse- og utviklingsarbeid, er langt fra ferdig utredet. Og jeg skal vokte meg vel for å gjøre mer enn å antyde en retning for det fortsatte arbeidet – her og nå. Endringene må, som Braidotti peker på, fortjenes ved en omhyggelig gjennomarbeiding av veletablerte, mer eller mindre ekspliserte forskningsbegrep og politikkbegrep. Det er viktig med gjentatte prøvelser av forskningspolitiske begrep for å sette i og på spill grunnleggende forståelser av forholdet mellom vitenskap og samfunn, forskning og politikk.¹⁵ En sentral oppgave ligger i å skape møteplasser – bokstavelig talt arbeidsrom, billedlig talt kantiner eller spiserom – for diskusjon, utvikling, avviking av mer eller mindre ekspliserte, grunnleggende formodninger vi lever og arbeider i.

En vanlig måte – kanskje den vanligste måten – å forstå forskningspolitikk på er på den ene siden som «politikk for forskning» (policy for science) og på den andre siden som «forskning for politikk» (science for policy). På den ene siden arbeides det for bedre organisering og finansiering – for å bedre rammevilkårene for det forskningsutførende nivået – som så «betales» gjennom at forskerne leverer «forskning for politikk». På den andre siden handler forskningspolitikk om hvordan en legger til rette for gode samfunnsmessige virkninger gjennom å ta forskning i bruk. Den todelte forståelsen kan også fortelles som en historie om forskningspolitikkenes utvikling. Politikk for forskning preget den første fasen, dvs. tiden fra 2. verdenskrig og fram til slutten av 60-tallet. Perioden var karakterisert av en generell vitenskapsoptimisme. Det var allment akseptert at forskning var et gode. For forskningspolitisk engasjerte ble dermed pådriverrollen sentral, det gjaldt å framskaffe ressurser til forskning. Fikk man først opp aktiviteten, ville resultatene – i form av positive bidrag til samfunnsutviklingen – komme automatisk. Etter hvert som det ble klart at de positive bidragene ikke kom helt av seg selv, flyttet fokus fra rammer og vilkår for det forskningsutførende nivå og over til spørsmål om hvordan en realiserer forskningens samfunnsnytte. Arbeidet med forskning for politikk har i de senere år vært preget av den såkalt lineære modellens sammenbrudd og en søken etter mer komplekse innovasjonsteoretiske modeller.¹⁶

Aant Elzinga beskriver i sin artikkel «Till frågan om strategisk forskning» hvordan «(...) den nya ramen för forskningspolitiken (...) lades vid sidan om den gamla». Den todelte forskningspoli-

tikken institusjonaliserte seg for Sveriges del gjennom at en rekke sektorsorgan vokste opp ved siden av de tradisjonelle grunnforskningsrådene. Og to ulike forståelser av forholdet mellom vitenskap og samfunn kunne leve side om side; den antatt rene, objektive, nøytrale og uavhengige grunnforskningen sørger man for gjennom «policy for science», mens den antatt anvendte, historisk, kulturelt og samfunnsmessig relaterte og relevante forskningen er i fokus for sektororganenes «science for policy». For forskerne fikk dette den konsekvens at de politiske dimensjonene forble usynlige for forskeren i forskningshverdagen, hevder Elzinga, og dypere innsikt i vitenskapens indre dynamikk og samspill med samfunnet i stort ble ikke utviklet. De mer overgripende spørsmålene om hvor vitenskaps-samfunnet er på vei, ble også skjøvet bort. I dag baserer forskermiljøene seg på foreldede og forenklede forestillinger om forholdet mellom vitenskap og samfunn, advarer Elzinga. Det fusjonerte Norges forskningsråd har provosert forestillingen om en slik todelt forskningspolitikk gjennom å blande grunnforskning og anvendt forskning i en og samme organisasjon. Hvilke muligheter gir dette, og hvordan kan vi – som byråkrater, forskere og brukere av forskning – utnytte dem?

En forståelse av den forskningspolitiske aktiviteten som todelt, inviterer til å opprettholde forestillingen om en arbeidsdeling og en avstand mellom forskning og politikk, mellom produksjon og bruk. Først sørges det for at forskningen får gode vilkår og god kvalitet, deretter legges det (et annet sted) til rette for at den tas i bruk av noen (politikere/forvaltere) for noen (gjærne marginaliserte grupper) «der ute». Forutsetninger

om arbeidsdeling og avstand blir stadig vanskeligere å opprettholde i stadig mer forskningsavhengige samfunn. For det andre innbyr todelingen til å forstå forskningspolitikk som interesserepresentasjon. Det forutsettes at forskning er et udiskutabelt gode og at forskningspolitikk («science for policy») handler om fordeling av et gode. Det tradisjonelle interesserepresentasjonsprinsippet har nok ledet en god del forskningspolitisk aktivitet. Ikke minst har SKF merket sterke forventninger om at vi skal drive en interessepolitikk for kvinneforskning basert på identifikasjon av spesifikke kvinneinteresser, og at dette skal gi innhold og retning til våre forskningspolitiske aktiviteter. Tilsvarende skimtes en forståelse av det forskningspolitiske arbeidet i Forskningsrådet som en interessemegling på toppen av at de ulike områdene har utviklet sine interesser og strategier. I Forskningsrådets egen vurdering pekes det på faren for at «(...) rådgivningen og prioriteringene mister noe av sine konturer fordi det er så mange hensyn å ta og synspunkter som ønsker å komme til orde» (s. 4).

Forskningsrådet strever med sitt forskningspolitiske oppdrag og definerer det som et forbedringsområde. Dette legges merke til i våre naboland. En erfaren forskningspolitisk kommentator som Bertel Ståhle gir honnør til Norges forskningsråd for å ha vedtektsfestet behovet for å utvikle en forskningspolitisk kompetanse, idet han gir følgende karakteristikk av kompetansesituasjonen i sin utredning om det forskningspolitiske landskapet i Norden på 1990-tallet: «Lika lite som generell politisk och administrativ kompetens längre betraktas som tillräcklig för forskningspolitiska beslut anses vetenskaplig sakkunskap och forsk-

ningserfarenhet längre i sig liktydiga med forskningspolitisk kompetens» (Ståhle 1996, s. 135). Hvilke muligheter og hva slags invitasjon ligger i Bertel Ståhles diagnose? Hvordan utvikler vi en forskningspolitisk kompetanse?

For Forskningsrådets del er det nødvendig å insistere på et tydelig skille mellom de mer etablerte forskningsfinansieringsoppgavene og det nye oppdraget om forskningspolitisk rådgivning. Misforståelser oppstår lett, dersom dette ikke sees som to atskilte ansvarsområder. Ikke minst er det viktig å skille mellom de to områdene i dialogen og samarbeidet med det forskningsutførende nivå som tenderer til å oppleve det forskningsfinansierende oppdraget som avgjørende viktig og sentralt. De prioriteringer som uttrykkes gjennom Rådets forskningsfinansierende virke oppfattes lett som identisk med Rådets forskningspolitiske virke. Og selvsagt er det et mål å få til et samsvar her. Dersom regjering og storting følger Forskningsrådets anbefalinger, kan potensialene i en struktur hvor Forskningsrådet som forvalter følger opp de forskningspolitiske råd de selv har utarbeidet, realiseres.¹⁷ Men det at prioriteringer *uttrykkes* gjennom det utøvende forskningsstrategiske arbeidet, må ikke forveksles med det analyse- og utviklingsarbeidet som Rådet skal drive som *grunnlag* for sin forskningspolitiske rådgivningsvirksomhet. Jeg blir også ofte konfrontert med oppfatningen at forskningspolitikk skal ha *forskningsfinansiering* som overordnet målsetting: «Men dersom dere/Forskningsrådet ikke lager en god og lettfattelig forskningspolitikk, så blir det ingen bevilgninger til forskning.» Kanskje kunne vi (pr)øve på å snu det hele ved å spørre: Vi *har* ressurser til forskning, men hvordan utvikler vi en

god og bevisst velgende forskningspolitikk?

Forskningsrådene har i alle år hatt strategiske og koordinerende oppgaver lik andre institusjoner som transformerer politiske ønsker til konkrete (forsknings)aktiviteter. Det er ikke på dette nivået vi finner de grunnleggende forskningspolitiske problemene, de viktigste og vanskeligste forskningspolitiske spørsmål og oppgaver.¹⁸ Nye og endrede krav stilles nå til forskningspolitisk analyse- og utviklingsarbeid. Endringene som følger av det forskningsavhengige samfunnets framvekst, forsterkes av at de statlige bevilgningene til forskning flater ut. Tidligere kunne økede bevilgninger brukes til å styre og prioritere nye områder, nå stilles det større krav til forskningssystemets evne til omstilling og fornyelse. «Forskning i omstilling» vil kanskje være en adekvat betegnelse på en tredje forskningspolitisk fase?¹⁹ Samtidig stiller de globale miljø- og utviklingskrisene store krav til forskningskompleksets omstillingsevne. Innsikt i og forståelse for muligheter til og motstand mot forandring, er i ferd med å bli en etterspurt kompetanse. Kunnskapsgrunnlaget for hhv. forskningspolitisk og forskningsforandrende arbeid – i form av mer komplekse og integrerte forståelser av forholdet mellom vitenskap og samfunn – faller i større grad sammen.²⁰

Forskningsmiljøene, universitetene og høyskolene driver også forskningspolitikk.²¹ Dersom det finnes en bredere aksept for Bertel Ståhles diagnose, burde Forskningsrådet og forskningsmiljøene ha felles interesser i å utvikle kunnskapsgrunnlaget for forskningspolitisk og forskningsforandrende arbeid. Det som kreves av det forskningsutførende nivå når de henvender seg til Rådet i forsk-

ningsfinansierende ærend, er imidlertid noe annet enn det som kreves når det skal utvikles en slik forandringskompetanse. Det gjelder å vise, demonstrere, at man kan løse problemer, at man allerede *er* kompetent, for å få en forskningsbevilgning.²² Mens det å utvikle en forskningspolitisk og forskningsforandrende kompetanse krever at man ser seg selv som en del av problemet, hvor få svar er gitt: Hvordan drive forskningspolitisk arbeid i forskningsavhengige samfunn? I forhold til denne utfordringen er heller ikke det forskningsutførende nivå primært, men inngår i en dialog med andre som også er opptatt av hvordan demokrati- og politikkspørsmål stiller seg i forskningsavhengige samfunn.²³

Forskningspolitikken og kvinneforskningen

Hva betyr framveksten av det forskningsavhengige samfunnet for kvinneforskningen? Hvilken relevans har denne bevegelsen for kvinneforskningsspolitisk arbeid? En av de hendingene som har fått meg til å tro at dette er relevant også for kvinne- og kjønnsforskningen, var forslaget om å slå sammen SKF og Likestillingsrådets sekretariat i et nytt kompetansesenter for likestilling og kvinneforskning: KLOK. Forslaget ble, som nevnt, framsatt av en arbeidsgruppe nedsatt av BFD. Kvinneforskere var representert i arbeidsgruppa så vel som i referansegruppa. KLOK-forslaget baserte seg på en forståelse av likestillingspolitikk som kvinne- og kjønnsforskningens legitime politikkfelt. En tett kobling til kvinneforskningen skulle revitalisere det offentlige likestillingsarbeidet og øke like-

stillingspolitikkenes faglige og vitenskapelige troverdighet. Slik sett aktualiserte initiativet fra BFD kvinneforskningens statsfeministiske kontrakt. Men kontrakten ble også problematisert idet forslaget om sammenslåing *ikke* respekterte arbeidsdelingen og avstanden mellom politikk og forskning. Kanskje var dette et tegn på at statsfeminismen ikke lenger oppleves som aktuell, og at kvinne- og kjønnsforskning i forskningsavhengige samfunn krever en annen type kontrakt?²⁴ Samtidig argumenterte andre kvinneforskere for at SKFs ressurser skulle forbli i Forskningsrådet ved å advare mot å koble politikk og forskning overhodet. Og i forlengelsen fulgte et forsvar for de tradisjonelle akademiske dyder og forskningens autonomi.²⁵

Det er grunn til å se nærmere på de oppfatninger av forholdet mellom politikk, forvaltning og forskning som gjennom dette initiativet mer ble satt i spill enn de ble eksplisert og drøftet. Og stille spørsmålet om vi ikke nettopp her så behovet for å utvikle mer komplekse forståelser av forholdet mellom politikk og forskning, vitenskap og samfunn enn de vi rår over i dag. Hvilke forståelser og modeller har vi som ikke bekrefter konvensjonelle oppfatninger av forskning som desinteressert og ikke-instrumentell? Trenger vi å utvikle mer komplekse forståelser av vitenskapens indre dynamikk og samspill med samfunnet, slik at vi heller ikke havner i den andre grøften der kvinneforskning konverteres til interessepolitikk? Dette er problemstillinger som Seksjon for kvinneforskning i Forskningspolitisk avdeling vil ta opp gjennom et samarbeid med Samverkansgruppens nyopprettede Expertgrupp for genusforskningens integrering. Utredningen *Viljan att veta, viljan att förstå* (SOU

1995:110) skulle gi utgangspunkt for en fornyet satsning på likestilling i forskning og på kvinneforskning i Sverige. I god statsfeministisk ånd kobles likestillingsarbeid og genusforskning idet hensikten med utredningsarbeidet beskrives som å ta i bruk kvinneforskningens maktanalyser på det utdanningspolitiske området for å frambringe kunnskapsgrunnlag for «systematiske åtgärder från statsmakternas sida vad gäller den inneboende könsdiskrimineringen inom högre utbildning». Vårt bilaterale utviklingsprosjekt bør undersøke begrensninger som knytter seg til en slik statsfeministisk ramme for forståelse av forholdet mellom vitenskap og samfunn, og det er motivert av integreringsutfordringene som altså er satt på dagsordenen på forskningsrådsnivå i begge land.

Norsk og svensk kvinneforskning har vært dominert av samfunnsfaglig kvinneforskning, og det er de kritiske samfunnsfagene som har fått levere elementene til kunnskapsgrunnlaget for den særegne norsk-svenske statsfeministiske samfunnskontrakten.²⁶ Dette har også gitt kvinneforskningen spesielle betingelser. I en artikkel om kvinneforskningens intervensjonsprosjekt peker Aino Saarinen på sentrale forutsetninger for integreringsarbeid på forskningsutførende nivå. Det skjer nå en overgang hvor den samfunnsvitenskapelige kvinneforskningen arbeider seg ut av sin andre fase, som har vært preget av kvinnesentrering og særorganisering, hevder Saarinen. Kvinnesentrering og særorganisering var nødvendige en periode, men begrensningene gjør seg etter hvert gjeldende. Fasen preges av et polemiserende perspektiv hvor både problemer og løsninger legges ut av egen sfære. Mye er galt, og det meste ble henført til «mannsdominans», «androsent-

risme», til mannlig struktur: «Medan den kvinnocentrerede forskningsfasen präglades av konfrontation med hela 'male-stream', sker här nu en övergång till dialog. Detta innebär samtidigt en möjlighet att inter文nera: påverka inriktningen. I motsats till konfrontationen kan en intervention motverka att det växer fram två åtskilda vetenskaper, en 'kvinnornas' och en 'männens' (Saarinén 1989, s. 70). Kvinnesentrering og særorganisering disponerer for speilvendinger, mens det som kreves for et integreringsarbeid er noe annet: «Öppenhet, beredskap till dialog, förmåga att uthärda konflikter och ofullgångenhet (...)» Det gjelder å hemme impulsen til straks å lete etter svar. Det handler i stedet om å finne arbeidsmåter for å kunne utnytte den egne implisertheten i problemene som ressurser for et forandringsarbeid.²⁷

Denne bevegelsen inn en interven-sjonsfase som i Saarinens artikkel antydes mer enn den beskrives, kan oppleves som en avvikling av hardt tilkjempet forskerkompetanse: *Fra* primært å fokusere kvinner og deres vilkår, bidrag og kompetanser, *gjennom* studier av kjønn-ning av organisasjoner og institusjoner og *over til* stadig mer grunnleggende problematiseringer av kunnskaps- og legiti-meringsprosesser i moderne vitenskap og forskning. En slik bevegelse krever en avvikling – eller en fortæring – av det som måtte være igjen av vitenskapsopti-misme og kvinneoptimisme. Først gjen-nom en slik forflytning eller vending fra «kvinne- og kjønnsproblematikken» over til «vitenskapsproblematikken» blir det mulig å forholde seg til sentrale utford-ringer som spørsmålet om forholdet mellom politikk og forskning i et stadig mer forskningsavhengig samfunn, inkludert en tilhørende ansvarlighets- og eva-

lueringsproblematikk. Kunnskapsgrunn-laget for forskningspolitisk analyse- og utviklingsarbeid må styrkes i nærkontakt med forskningsmiljøer som arbeider med, på og i denne overgangen.

Samtidig blir den samfunnsvitenska-pelige kvinneforskningen, idet den beve-ger seg over til vitenskapsproblematik-ken, også interessant for andre disipliner. Sandra Hardings bok fra 1986 *The Science Question in Feminism* markerte en forflytning fra «the woman question in science» i nordamerikansk sammenheng, samtidig som boken også pekte fram mot et mer intenst engasjement i teknoviten-skapene gjennom presentasjonen av Donna Haraway som en idealtypisk post-feminist. Kanskje kan et sitat fra Hara-way anno 1997 stå som et passende motto for et forskningspolitisk analyse- og utviklingsarbeid som også vil kunne få konsekvenser for kvinneforskningens forskningsbegrep: «The relations of democracy and knowledge are up for materialized refiguration at every level of the onion of doing technoscience, not just after all the serious epistemological action is over. I believe that last statement is a fact; I know it is my hope and commitment» (Haraway 1997, s. 68).

Arbeidet med kunnskapsgrunnlaget vil kreve en høy grad av refleksivitet i den forstand at vi må skape rom for bear-beiding av erfaringer av motstand mot – og muligheter til – forandring i det moderne forskningskomplekset. Slike drøf-tinger vil være politiske i samme grad og på samme tid som de er vitenskapelige. Dette gjør at grensene mellom det poli-tiske og det vitenskapelige provoseres – kontinuerlig. Dersom vi skal ha håp om å komme fram til mer komplekse forståel-ser av forholdet mellom vitenskap og samfunn, vil det kreve at verdier og for-

modninger fra begge disse områdene kan gjøres eksplisitte og fortæres gjennom gjentatte forskningspolitiske (pr)øvelser.

*Elisabeth Gulbrandsen
Seksjonsleder SKF
Norges forskningsråd
&
1:e forskningsingeniør
Avd. för genus och teknik
Luleå tekniska universitet*

Litteratur

- Asdal, Kristin, Brita Brenna, Ingunn Moser, og Nina Refseth. *En kyborg til forandring – nye politikker i moderne vitenskaper og teknologier*. TMV skriftserie 12/95.
- Beck, Ulrich. Risk Society as Cosmopolitan Society? I *Theory, Culture & Society*, vol. 13, 1996, Sage, London.
- Braidotti, Rosi. Nomadiske subjekter. I *ARR* 1/96.
- Braidotti, Rosi. *Nomadic Subjects. Embodiment and Sexual Difference in Contemporary Feminist Theory*, Columbia University Press, New York 1994.
- Eide, Kjell. Hvem skal informere politikken? I *Nytt Norsk Tidsskrift* 3–4/1996.
- Elzinga, Aant. Till frågan om strategisk forskning. I *Tvårsnitt* 3–4/94.
- Forskningsrådets vurdering av forskningsrådsreformen. Behandlet i Forskningsrådets hovedstyre 15.04.98.
- Gibbons, Michael, Camille Limoges, Helga Nowotny, Simon Schwartzman, Peter Scott og Martin Trow. *The New Production of Knowledge: The Dynamics of Science and Research in Contemporary Societies*. Sage, London 1994.
- Gulbrandsen, Elisabeth. Från kollektiv glömska till kollektiv kompetens? (Kvinno)forskning och förändring. I *Naistutkimus/Kvinnoforskning* 2/90.
- Gulbrandsen, Elisabeth. Objektivitet? Refleksivitet! Autoritet?! – postmoderne utfordringer for nordisk kvinneforskning. I *Sosiologi i dag*, 3/95.
- Haraway, Donna. *Modest_Witness@Second_Millennium. FemaleMan©_Meets_OncoMouse™. Feminism and Technoscience*. Routledge, London 1997.
- Harding, Sandra. *The Science Question in Feminism*. Cornell University Press, London 1986.
- Haukaa, Runa (red.). *Forslag til forandring*. Oslo 1986.
- Hernes, Gudmund. Norges forskningsråd som Regjeringens forskningspolitiske rådgiver. I Hans Skoie og Randi Søgne (red.). *Forskningspolitisk rådgivning – erfaringer og synspunkter*. NIFU Rapport 4/97.
- Holter, Harriet. Åpningsforedrag. I *Kjønn og samfunn i endring. Rapport fra en avslutningskonferanse*. Norges forskningsråd 1995.
- Haavind, Hanne. Kvinneforskning som kritisk korrektiv – en forskningspolitisk utfordring. I *Kjønn og samfunn i endring. Rapport fra en avslutningskonferanse*. Norges forskningsråd 1995.
- Kallerud, Egil. Grunnforskning i krise? I Kallerud (red.). *Grunnforskning i innovasjons- og forskningspolitikk. Rapport fra NIFU og STEP-gruppen*. NIFU Rapport 2/98.
- Kvinneforskning 2/97 og 3–4/98.
- Larsen, Ingvild Marheim. *Universitetenes forskningspolitikk*. NIFU Rapport 7/95.
- Lash, Scott og John Urry. *Economies of Signs and Space*. Sage, London 1994.
- Mathisen, Werner Christie. Forskeres forståelse av forskning og forskningspolitikk. I Egil Kallerud og Svein Sjøberg (red.). *Vitenskap, teknologi og allmenndannelse*. NIFU Rapport 10/97.
- Nielsen, Harriet Bjerrum. Women's Studies and Gender Research in Norway. I Liv Jorunn Stokke (red.). *Gender Equality in Tunisia and Norway*. Fafo, 1998.
- Organisering for helhet og mangfold i norsk forskning*. NOU 1991:24.
- Saarienen, Aino. Kvinnoforskningens interventionsprosjekt – problem och utmaningar. I *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, 3–4/1989.
- Schiøtz, Aina og Gro Hanne Aas. Kvinneforskningssekretariatet et tiår tilbake. I *Kvinneforskning*, 3–4/1997.
- Sejersted, Francis. Forskningspolitikk i et forskningsavhengig samfunn. I Torsten Nybom (red.). *Universitet og samhälle. Om forskningspolitikk och vetenskapens samhällsroll*. Stockholm 1989.
- Simonsen, Dorte Gert. Som et stykke vådt sæbe mellem fedtede fingre. Køn og poststrukturalistiske strategier. I *Kvinder, køn & forskning* nr. 2/1996.
- Skjeie, Hege. Forskjellenes retorikk. Kvinneintegrasjon i elitepolitikken. I Runa Haukaa (red.). *Nye kvinner – nye menn?* Oslo 1991.
- Ståhle, Bertel. Det forskningspolitiske landskapet i

Norden på 1990-talet. Forskningspolitiske og forskningsorganisatoriske utviklingsbidrag i Danmark, Finland og Norge – med ett svenskt perspektiv. SOU 1996:28, Utbildningsdepartementet.

Sørhaug, Tian. Samarbeid – tidens løsen for samfunnsforskere? Enquete i *Forskningspolitikk* 4/97.

Trojer, Lena og Elisabeth Gulbrandsen. Authority in Transformation. I *The European Journal of Women's Studies*, vol. 3, 2/96.

Ørum, Tania. Hvor er vi så henne? – om postmodernisme og feminisme. I Svane og Ørum (red.). *Køn og moderne tider*. Tiderne skifter, København 1991.

Aas, Gro Hanne. Gamle og nye drømmer. I *Kvinneforskning* 1/98.

Aas, Gro Hanne og Elisabeth Gulbrandsen. Har vi tur blir det værre. Feministisk kulturarbeid på akademien. I *Häftan för kritiska studier* 1/96. Norsk versjon i *ARR* 4/96.

Noter

1. Se rapporten fra arbeidsgruppa: *Om reorganisering av Likestillingsrådet, herunder en sammenslåing av Likestillingsrådets sekretariat og Sekretariatet for kvinneforskning*, BFD, mai 1996.
2. Integreringsproblematikken er et sentralt tema for arbeidet i Expertgruppen for genusforskningens integrering som Samverkansgruppen etablerte i mai 1998. Her deltar også koordinatoren for dansk kvinneforskning, Hilda Rømer Christensen, samt Ning de Coninck-Smith fra de danske forskningsrådenes samarbeidsorgan, Forskningsforum. Det forskningspolitiske oppdraget var et hovedtema på møtet mellom de nordiske koordinatorene for kvinneforskning i København i oktober 1997.
3. Jeg har merket meg at sentrene for kvinneforskning i Bergen, Trondheim og Oslo utarbeidet en behovsliste som innbefattet et ønske om en forskningspolitisk vaktbikkje til et idé-møte som SKF arrangerte i mai 1997 i forbindelse med gjennomgangen av Forskningsrådets kvinneforskningssjessjement. Dette behovet kan kanskje sees i sammenheng med beskrivelsen Fride Eeg-Henriksen ga av hvordan særorganisering fremmer utvikling av en permanent paranoia – en må alltid være på vakt, alt kan gå tapt – i innlegget sitt på den forskningspolitiske seminarrekken Senter for kvinneforskning, UiO, arrangerte høsten 1997.
4. Se for eksempel Hanne Haavinds innlegg på sluttkonferansen for Programmet for grunnleggende samfunnsvitenskapelig kvinneforskning hvor hun snakker om integrering i betydningen av å gjennomtrengte den øvrige kunnskapsproduksjonen (Haavind 1995). Se for øvrig også en rekke av innleggene i *Kvinneforskning* 3-4/97.
5. Hege Skjeies arbeider gir et godt inntak til disse særegne forutsetningene. Se «Forskjellenes retorikk. Kvinneintegrasjon i elitepolitikken» (Skjeie 1991).
6. Tania Ørum gir i «Hvor er vi så henne? – om postmodernisme og feminisme» (Ørum 1991) en introduksjon til ulike poststrukturalistisk inspirerte feminismer for et nordisk publikum. Den såkalte «pikeklassen» på TMV-senteret arbeider også med slike tradisjoner, se Asdal m.fl. 1995. Se også Gulbrandsen 1995.
7. Akkurat dette avgjørende poenget får Dorte Gert Simonsen fram på en utmerket måte i «Som et stykke vådt sæbe mellem fedtede fingre: Køn og poststrukturalistiske strategier» (Simonsen 1996).
8. I Trojer og Gulbrandsen (1996) drøftes mulighetene for å finne legitimering også i forandreringsforandrende arbeid.
9. Se Gro Hanne Aas i dette nummeret. Det å rendyrke noen framtidssjessjoner og formulere seg «som om» er en måte arbeide forandrerende på. Se også Braidottis diskusjon av «as if» strategien i Braidotti 1994.
10. Dette er en referanse til Lis Haugaard i intervju med Jone Salomonsen i *Kjerringråd*. Intervjuet er trykket i *Forslag til forandring* (Haukaa 1986).
11. Se Grøholt-utvalget om *Organisering for helhet og mangfold i norsk forskning*, NOU 1991:24, del 4 for en kort introduksjon.
12. Uttrykket er hentet fra Kallerud 1998.
13. Denne tittelen har jeg lånt fra Sejersted 1989.
14. Jeg begrenser henvisningene her til *Kvinneforskning* 2/97.
15. Et meget godt eksempel på en slik gjennomarbeiding gir Egil Kalleruds behandling av grunnforskningsbegrepet i «Grunnforskning i krise?» (Kallerud 98).
16. Senter for teknologi og samfunn ved NTNU samt STEP-gruppen er norske miljøer hvor dette arbeidet gis oppmerksomhet.
17. Dette var en av potensialene i forskningsrådsreformen som ble framhevet av Gudmund Hernes, se Hernes 1997.
18. Her har jeg kun en henvisning til «Forskningspolitikk i forskningsavhengige samfunn» (Sejersted 1989). For øvrig er det spor å forfølge i tekster som handler om «policy», men hvor det

- av og til markeres en overgang til «politics». Se for eksempel Gibbons m.fl 1994, s. 162.
19. Se Kallerud 1998.
 20. Dette poenget behandles i Aas og Gulbrandsen 1996.
 21. Se Ingvild Marheim Larsen (1995) og Werner Christie Mathisen (1997) for en drøfting av ulike forståelser av forskningspolitikk.
 22. Se Asdal m.fl 1995 for en beskrivelse av et forsøk på å se en forskergruppe som del av problemene og ikke bare som leverandører av løsninger.
 23. Ulike demokratiekksperimenter som lek-folkskonferanser, scenarier, framtidsverksteder, søkekonferanser og kanskje også konsensuskonferanser, er steder hvor slike dialoger kan utvikle seg.
 24. Tian Sørhaug har beskrevet hvordan det sosiologiske språket ikke lenger lager problemer for den etablerte virkeligheten, i stedet definerer og «løser» sosiologien de problemer som er med på å etablere denne virkeligheten (Sørhaug 1998). Vanligvis rygger de kritiske samfunnsvitenskapene ved tanken på å være instrumentelle og direkte virkelighetskonstituerende. Kanskje kan dette også gi noen muligheter i forhold til ansvarlighetsproblematikken i forskningsavhengige samfunn.
 25. Harriet Bjerrum Nielsen var svært aktiv i debatten og argumenterte for å beholde ressursene i Forskningsrådet. Se innlegg i *Kvinnejournalen* 4/96, *Klassekampen* 18.09.96, *Dagbladet* 24.09.96, samt Nielsen 1998.
 26. Se Eide 1996 for en drøfting av forutsetningene for den såkalte nordiske styringsmodellen.
 27. Gulbrandsen 1990 gir en presentasjon av deltagende provokasjon som en slik arbeidsmåte.

Forskningspolitikk – bare for eksperter?

En ufullstendig rapport fra en møterekke om forskningspolitikk på Senter for kvinneforskning i Oslo

Av Elisabet Rogg

Høsten 1997 arrangerte Senter for kvinneforskning ved Universitetet i Oslo en møterekke der temaet var forskningspolitikk. Vi ønsket å samle kvinneforskere til en åpen erfaringsutveksling og diskusjon om kvinneforskeres interesse og engasjement for forskningspolitikk – sett i tilbakeblikk, situasjonen i dag og i forhold til nye utfordringer. Fordi arbeidet med en ny forskningsmelding var kommet i gang, så vi dette som et gunstig tidspunkt.

Som innledere hadde vi erfarne forskningspolitiske aktører i kvinneforskningens tjeneste; Fride Eeg-Henriksen, pådriver for kvinneforskning og likestilling i forskning som daglig leder ved Senter for kvinneforskning ved Universitetet i Oslo i åtte år og de siste to årene som instituttleder ved Nordisk institutt for kvinne- og kjønnsforskning. Videre Elisabeth Gulbrandsen, ansatt ved Senter for

kvinneforskning de første årene og Gro Hanne Aas, som har vært aktiv i kvinneforskningens forskningspolitiske debatter, blant annet gjennom arbeidet med rapporten *På kvinners vis*. Møterekken ble avsluttet av Hanne Haavind, som var med på opprettelsen av Forskningsrådets Sekretariat for kvinneforskning, som var med i det første styret og senere var forskningsleder samme sted.

Frammøtet var slett ikke dårlig; noen kom utenbys fra, de fleste var kanskje av den eldre garde, men der var også noen yngre og uetablerte kvinneforskere. Men det vil være løgn å påstå at møterekken samlet stor oppslutning.

Hvordan ble forskningspolitikk forstått?

Innleggene tok utgangspunkt i forskningspolitikk som forholdet mellom samfunn og forvaltning og produksjon av vitenskapsbasert kunnskap; hvordan dette forholdet skal være, hva som skal prioriteres, hvordan dette skal avgjøres og organiseres. Det handler også om hvordan de store linjer skal konkretiseres og nedfelles i budsjetter, stillinger og programmer. På neste nivå dreier det seg om hvilke vilkår den enkelte forsker har i sitt daglige arbeid. 70-tallets kritikk av rådende forskning og prioriteringer innebar også kritikk fra kvinneforskere i forhold til staten, forskningsråd og universitetene. I denne sammenheng viste det seg at Norges allmennvitenskapelige forskningsråd i større grad var en institusjon for nytenkning enn universitetene var: Sekretariatet for kvinneforskning ble opprettet under Rådet for samfunnsvitenskapelig forskning i 1977. Rådet for humanistisk forskning satte samme år i gang et eget stipendprogram for kvinneforskning.

Forskningspolitisk arbeid skjer både i institusjonaliserte former, slik som arbeidet med en forskningsmelding, og gjennom faglig arbeid. Det institusjonaliserte arbeidet med forskningsmeldinger består i at Forskningsrådet, Norsk institutt for studier av forskning og utdanning, departementene og andre store brukere av

forskning inviteres til å komme med innspill til KUF, som skriver meldingen slik at den sittende regjeringen kan innestå for den, legger den fram for Stortinget, som vedtar meldingen etter at eventuelle merknader og endringer er tatt inn. Så er den blitt et dokument for beslutninger om forskning for ca. fire år framover. Denne prosessen innebærer mange runder innad hos de deltakende aktørene, der representanter for ulike grupper deltar både formelt og uformelt. Gjennom Forskningsrådets organer er f.eks. både forskere og betydningsfulle brukere representert. Den omfattende prosessen, som kan se ut som et stort, tungt og temmelig lukket maskineri, har nok likevel åpninger for uformell påvirkning. Likevel er det klart at det er gjennom aktiviteter i forhold til alle nivå at man har best sjanse til å nå fram med sin sak.

Den delen av det forskningspolitiske arbeidet som er mindre påaktet, er hvordan faglige aktiviteter har konsekvenser for politikk og fagene. Selv om forskere til daglig sjelden diskuterer forskningspolitikk eksplisitt, men først går inn i slik debatt når de utfordres utenfra, bidrar de fleste oppgaver ved en forskningsenhet i en eller annen politisk retning. De vaner, arbeidsmåter og språkbruk som utøves blant alle som arbeider med forskning, utgjør uendelig mange små drypp som opprettholder eller endrer det forskningspolitiske landskap. Hvor stor innflytelse man har, og hvilken politikk man bidrar til å forme, er avhengig av forskerens posisjon og eget initiativ.

Hva har vært kvinneforskningens interesser og engasjement?

Det forskningspolitiske arbeidet som

De norrøne nornene er beslektet med antikkens skjebnegudinner. De var særlig sterkt til stede når et barn ble født. Nornene spinner skjebnetråder, og deres fremste kjennetegn er nettopp spinneredskapene. Forestillingen om slike kvinnelige skjebnemakter har også overlevd i en rekke kjente eventyr, f.eks. i eventyret om Tornerose og i det norske folkeeventyret De tre mostrene.

Johannes Gehrts, Dahn 1884.

(Kilde: Britt-Mari Näsström: Frøya. Den store gudinnen i Norden. Pax Forlag 1998.)

begynte på 1970-tallet, dreide seg om spørsmål som hadde betydning for kvinneforskningens finansiering, organisering, kvalitet, faglige profil og innhold, rekruttering, vurderingskriterier, kopling til likestillingspolitikk, det vil si politikk for rekruttering av kvinner til forskning og for at kvinner skulle ha det bedre som forskere. Dette innebar også å holde øye med den allmenne forskningspolitikk. Mer konkret betydde dette å arbeide for å sette kvinneforskning på den forskningspolitiske dagsordenen gjennom møter, kurs og konferanser. Det betydde også å arbeide i komiteer, utvalg, og råd, f.eks. for å utrede om det var behov for forskning om kvinner eller for å ivareta kvinneforskningens interesser i de ulike fagene og programmene. I mange sammenhenger var dette et tungt og vanskelig ansvar; å skulle overbevise og holde motet oppe til tross for treghet fra menn og avvisning fra andre kvinner. Videre innebar engasjementet å forsøke å påvirke utformingen av forskningsmeldinger, strategiske planer, forskningssatsing og statsbudsjettene. Dette har dreid seg om uformell påvirkning, der støttespillere og allianser med andre har vært viktige. Støttespillerne har vært kvinnelige politikere, feministisk orienterte byråkrater, kvinner innenfor fagene, både ansatte og studenter og andre som har vært kritiske til hovedstrømmen i forskningspolitikken.

Et tilbakeblikk viser at mye av arbeidet var vellykket, mens noe ikke gikk fullt så bra. I hovedsak har det vært lettere å få gjennomslag for særtiltak for kvinner enn å oppnå integrasjon i etablerte systemer og strukturer. Det vil si at det har vært overkommelig å bygge nye egne institusjoner, slik som NAVFs sekretariat for kvinneforskning og derfra

videre til sentra for kvinneforskning, likestillingsrådgivere og programmer for kvinne- og kjønnsforskning og å omgjøre vitenskapelige stillinger kvinner hadde til personlige professorater. Det har likevel kostet mye innsats. De nye institusjonene og kvinnetiltakene har fortsatt også relativt lite ressurser, og videre utvikling krever at disse tiltakene fotfølges. Det har derimot vært nesten umulig å få til integrering av kvinneforskning i de etablerte strukturene, enten det dreier seg om de store programsatsingene, standarder for evaluering (de mange evalueringene av sentra for kvinneforskning og Sekretariatet har likevel falt heldig ut), undervisning som kan inngå i gradsstrukturen, lærestoff eller i vitenskapshistorien. Det er kanskje en lærdom at det er vanskelig å være «politimester» i sitt eget hus, og at det er grenser for hvor mange ganger man kan ta opp kvinneforskning i andre fora enn «der de hører hjemme», nemlig i sine egne institusjoner. Å lykkes forutsetter at man har både en plattform og støtte fra en større gruppe, som man kan sies å representere. Det har vært forsøkt å opprette et slikt representativt grunnlag for kvinneforskere ved dannelsen av et formelt nettverk, men det har ikke ført fram hittil. Det som eksisterer er uformelle nettverk, som kan tas i bruk av dem som er «innenfor». Spørsmålet er om det er noe grunnlag for en organisering som kan være representativ for alle kvinneforskere.

Hva er kvinneforskningens interesser og engasjement i dag?

Med dette reises spørsmålet om situa-

sjonen i dag. Er det for det første realistisk å tenke at kvinneforskerne kan omtale seg selv i vi-form? Eller har kvinneforskningens vellykkede etablering og ekspansjon gitt grunnlag for så store og markante forskjeller at vi må oppgi å tale på andre kvinneforskeres vegne? Det er helt klart at kvinneforskningspolitikk verken omfatter alle kvinner på universitetene eller alle kvinnelige forskere. Likevel er det et kvinnefelleskap, et opplevd fellesskap på avgrensede områder som Hanne Haavind valgte å kalle et «metaforisk dametoealett».

Dette innebærer at tilstedeværelse av kvinnelige forskere ikke uten videre fører til at bestemte forskningspolitiske spørsmål tas opp, men at disse problemstillingene ikke ville vært reist uten kvinnelig deltakelse i forskningssystemet, og videre at temaet og denne type kritikk og påvirkning nesten utelukkende ivaretaes av kvinner, også i fortsettelsen. Inntil et visst nivå finnes det identifikasjon med posisjoner og synspunkter som ellers ikke ville vært der. Skillelinjene blant kvinneforskere og kvinnelige forskere er heller ikke entydige. Noe kan dreie seg om generasjonsforskjeller; de fleste erklærte kvinneforskere er passert 50 år – dreier det seg dermed om en bestemt generasjons interesser? Noe kan dreie seg om posisjonsforskjeller; har kvinneforskerne så å si kjempet seg til posisjoner og «trukket stigen opp etter seg»? Kan de utydelige motsetningene henge sammen med kombinasjonen av ulikhet i generasjon og posisjoner? Er dette en grunn til at kvinneforskningen kunne betegnes som en uformell bevegelse med veldig høye mål, men med mer matt deltakelse enn målene skulle tilsi – uten at noen tok til motmæle?

Hva er utfordringene framover?

Det var ganske åpenbart at svaret på dette spørsmålet var nært forbundet med egen posisjon i forskersamfunnet. Skillelinjene gikk faktisk ganske klart mellom de etablerte kvinneforskerne og de som sto utenfor i en eller annen forstand, og var i langt mindre grad relatert til hvor meget forskningspolitisk arbeid de allerede hadde deltatt i. Klarest var forskjellene i vurderingene av hvor viktig det er å engasjere seg i forhold til den nye forskningsmeldingen. De etablerte stilte spørsmålet om den ville bety noe for dem personlig, eller i det hele tatt for den enkelte kvinneforsker. Andre så dette som en anledning til å stille grunnleggende nye spørsmål om forskning og politikk i en situasjon der forskning tilsynelatende synker i anseelse samtidig som samfunnslivet mer og mer preges av forskningen. Til tross for disse meningsforskjellene, var det likevel stor enighet om at det fortsatt er viktig at kvinneforskere deltar i forskningspolitisk arbeid, men at det kanskje bør skje en arbeidsdeling, f.eks. mellom sentrene og de aktive kvinneforskerne på den ene side og Seksjonen for kvinneforskning i NFR på den annen. De førstnevnte kunne da konsentrere seg om å forske og ellers drive praktisk forskningspolitikk i sitt daglige virke, mens det institusjonaliserte forskningspolitiske arbeidet overlates til Seksjonen. Til en viss grad har vi en slik arbeidsdeling, og nettopp dette gir opphav til en del spørsmål, i hvert fall for meg.

Forskningspolitikk er et meget krevende felt, mye mer krevende enn å ta stilling til spørsmål om likestillingstiltak. For det første er det vanskelig å vurdere hvilken betydning allmenne utviklingstrekk i forskningspolitikken, f.eks. effek-

tivisering, rasjonalisering og EUs rammeplaner, vil få for rekruttering av kvinner til forskning og for kvinneforskning. Dessuten synes forskningspolitikk å være et felt for spesialister, ikke for den noenlunde opplyste og interesserte allmennhet, verken blant forskere eller andre. Det innebærer at kunnskap om denne politikens omfattende historie nærmest er en forutsetning for å delta i debatten, noe som gjør feltet meget eksklusivt og ekskluderende. Det er især tungt å skaffe seg denne kompetansen for nykommere som både skal gjøre jobben sin og ofte har familieansvar. Det kreves ikke bare dobbeltarbeid, men minst trippelarbeid, ikke bare for å påvirke det institusjonaliserte arbeidet, men også for å delta i debatter.

Et av de allmenne utviklingstrekkene er at «tunge aktører» i forskningspolitikken har lønnete spesialister til å ta seg av dette; i kvinneforskningen må dette arbeidet stort sett gjøres på hobbybasis av engasjerte enkeltpersoner, av «amatører», utover det som gjøres i Seksjonen. Samtidig innebærer forskningspolitisk aktivitet, som har rom for «amatører», en større bredde i arbeidet, kanskje nettopp i tråd med den uformelle bevegelsens me-

get høye mål. Hva ville det bety hvis flere ble lønnet for å være eksperter på forskningspolitikk for kvinneforskning, f.eks. knyttet til sentrene? Ville flere da bli i stand til å gjennomskue hvilke konsekvenser den allmenne forskningspolitikken og særskilte tiltak kan ha for kvinner i forskning og kvinneforskning? Ville dette øke interessen og entusiasmen for forskningspolitikk? Eller ville det bidra til å sementere det mer generelle trekket med klare skiller mellom dem som kan og dem som ikke kan? Ville en nasjonal forening for kvinneforskere som også er åpen for hovedfagsstudenter være et alternativ eller et fornuftig supplement til en ytterligere profesjonalisering av det forskningspolitiske arbeidet? Og framfor alt; vil en videreføring av dagens situasjon føre til at dette arbeidet blir en virksomhet for de meget få?

Jeg vet ikke, men kanskje det er mulig å diskutere noe av dette i *Kvinneforskning*s spalter?

*Elisabet Rogg
assisterende faglig leder
Senter for kvinneforskning
Universitetet i Oslo*

Gamle og nye drømmer

Av Gro Hanne Aas

Midt på 1980-tallet satte Sekretariatet for kvinneforskning i Norges allmennvitenskapelige forskningsråd (NAVF) i gang et forskningspolitisk prosjekt som bl.a. resulterte i publikasjonen *På kvinners vis – med kvinners råd. Nye perspektiver på forskningspolitikken*. 10 år etterpå ser en av medforfatterne av publikasjonen tilbake.

Hva var *På kvinners vis*?

Organiseringen av norsk kvinneforskning var i endring midt på 1980-tallet. Da Senter for kvinneforskning ved Universitetet i Oslo ble opprettet i 1986, besto en del av startpakken i at Sekretariatets forskningslederstilling ble overført til senteret. Det siste året stillingen var tilknyttet Sekretariatet, 1985/86, ble den utlyst som et ettårig engasjement hvor forskningslederen skulle ha et særlig ansvar for å ivareta kvinneperspektiv og kvinners interesser i det som da var de nye *innsatsområdene* i norsk forskning. Selve utlysningen kom i stand ut fra bekymringer for den opplevde spriken mellom likestillingspolitikk og forsk-

ningspolitikk. Hovedinnsatsområdene som ble foreslått i St.meld. nr. 60 (1985–86) var: Informasjonsteknologi/telematikk, Bioteknologi, Forskning om olje og gass, Organisasjons- ledelses- og styringssystemer, Tradisjons- og kulturformidlende forskning. Kirke- og undervisningskomiteen i Stortinget utpekte i tillegg Helse-, miljø- og levekårsforskning som hovedinnsatsområde. I statsbudsjettet for 1988 ble også materialteknologi og havbruk utpekt som egne innsatsområder.

En forskningspolitisk mobilisering

I den utlyste forskningslederstillingen ble Bjørg Aase Sørensen og Tamar Bermann, begge forskere ved Arbeidsforsknings-

insituttet, ansatt på egen prosjektbeskrivelse. De foreslo å utarbeide en melding om utviklingen innen kvinneforskningen og om rekruttering og likestilling i forskning. Hovedtemaene som skulle belyses i meldingen dreide seg om hvilke bidrag kvinneforskningen kunne gi til hovedinnsatsområdene og hvordan aktiviteten på de utblinkede feltene kunne styrke den kvinnefaglige forskningsvirksomhet. Likestilling var blitt framhevet som mål i stortingsmeldingen, og en ønsket å undersøke hvordan organiseringen av hovedinnsatsområdene ville virke inn på kvinners muligheter til å gjøre seg gjeldende som bidragsyttere på arbeidsfelter med spesiell prioritet (Bermann og Sørensen 1987, s. 36). Disse spørsmålene ble belyst i to søkekonferanser for utøvende forskere innen hovedinnsatsområdene: «Under søkekonferanser blir deltakerne bedt om å beskrive sin nåværende situasjon, skissere ønsker for framtiden, for så å ende opp med forslag til hva som kan gjøres for å komme fra en ventet til en ønskelig utvikling» (Bermann og Sørensen 1987, s. 41, n. 4).

Fra sommeren 1986 var det stor aktivitet i prosjektet. I tillegg til søkekonferansene ble det arrangert mindre møter, det kom mange innspill til den alternative meldingen, og det ble også arrangert en avslutningskonferanse våren 1987. Selv fulgte jeg prosjektet på nært hold som fagkonsulent i Sekretariatet for kvinneforskning, og dermed som forskningsledernes medarbeider. Det som ettertiden kanskje har glemt, er at prosjektet satte i gang en omfattende forskningspolitisk skoloring og bevisstgjøring blant mange kvinneforskere og kvinner (og en del menn) i forskning. Og dette gjaldt for kvinner i forskning fra alle fagfelt, selv om prosjektet i ettertid har blitt sett som å

ha bidratt til, eller kanskje sementert, en splittelse mellom kvinner i henholdsvis naturvitenskapelig og samfunnsvitenskapelig/humanistisk forskning. Mitt bestemte inntrykk er også at i enkelte miljøer fikk denne forskningspolitiske mobiliseringen av kvinner en rask likestillingseffekt i den forstand at det ble viktig å markere støtte til kvinner i forskning, selv om en ikke støttet kvinneforskning.

Forskningslederne la opp søkekonferansene slik at forskjellige faglige og forskningspolitiske interesser og forhold til kvinneforskning skulle kunne gjøre seg gjeldende. Mange forskere brukte tid, krefter og energi på arbeidet. Foruten å komme med vurderinger til søkekonferansens hovedtema, som jeg skisserte ovenfor, «[...] tok søkekonferansene opp nye, fremtidige forskningsområder og refleksjoner om forholdet mellom temavalg, organisering og forskningsarbeidet og 1) kvinneperspektiver i fagfeltet og 2) kvinneperspektiver på området» (Bermann og Sørensen 1987, s. 36). I *På kvinners vis* oppsummerer vi søkekonferansen for de teknologiske områdene. Deltakerne understreket viktigheten av å konsekvent ha et flergenerasjonsperspektiv i forskning og forskningspolitikk. I et slikt perspektiv blir spørsmål om ansvar sentralt; avgjørelsene som tas i dag, vil angå kommende generasjoner. Det ble uttrykt bekymring for at kortsiktig markedsorientering og skaping av urealistiske forventninger om resultater ville kunne undergrave forskningens troverdighet. Alle var interessert i likestillingstiltak og forbedret arbeidsorganisasjon i forskningen. Generelt kan en si at det ble reist mange sentrale spørsmål og problemstillinger som ikke var med i de nasjonale programmene for innsatsområdene, og vi oppsummerte: «Det er antakelig lettere å

definere kriterier før detaljene utkrystalliseres [...] eller etter at de er skissert, enn under detaljutformingen. Hvis dette er tilfellet, burde en overveie å organisere forskningsprioritering på en annen måte enn hittil, f.eks. ved å avholde flere konferanser midt i prosessen, for en kritisk og konstruktiv belysning av forskningspolitikken, med eller uten innsatsområder» (s. 72–73). Og dette er kanskje fortsatt en brukbar idé?

Veien fra alle disse prosessene, som var både spennende og konfliktfylte, til det forespeilede alternative meldingsdokumentet ble lang og kronglete, og Harriet Holter og jeg kom inn i arbeidet med å få ferdigstilt en publikasjon.

Hovedtemaene i publikasjonen

Prosjektet var definert som en ivaretagelse av kvinneperspektiver og kvinners interesser i hovedinnsatsområdene. Det var tradisjonelle forskningspolitiske og forskningsstrategiske dokumenter som var i fokus i arbeidet. Hovedgrepet i boka går på å analysere norsk forskningspolitikk, og til dels forskningssystemet, ut fra kvinneforskningsståsteder, supplert med litteratur fra forskning om forskning(spolitikk) og vitenskapsteorifeltet. Vi ville skjønne politikkene i de bestående ordningene og prioriteringene for å kunne komme med forslag til andre løsninger. Det er imidlertid viktig å framheve at mye av det som vi fikk analysert fram om forskningspolitikken og forskningssystemet, kan en også få belyst ved å jobbe ut fra andre ståsteder. Vi som skrev teksten, hadde også en institusjons- og vitenskapskritisk forankring fra andre sammenhenger enn kvinneforskning. Arbeidet med den alternative meldingen ble en anledning til å forsøke å gi en mer

helhetlig og detaljert analyse av norsk forskningspolitikk. Det ble derfor opplevd som svært tilfredsstillende at Kirke- og undervisningskomiteen i sin innstilling (Innst.S. nr. 228 til Stortingsmelding 28 *Om forskning* (1988–89) faktisk ordrett delte enkelte av våre mer overgripende vurderinger av innsatsområdene (s. 10) og at et av komitémedlemmene refererte direkte til publikasjonen. I det følgende refereres overskriftene på kapitlene sammen med noen tilhørende hovedpoenger.

Kvinneforskning – nye betingelser for forskningspolitikken

I det første kapitlet gis forklaringer på hva som menes med faglige kvinneperspektiver, som også menn kan tilegne seg. For å illustrere stilen og hvordan vi slo an tonen vil jeg sitere oppsummeringen av kapitlet i sin helhet, og minne om at teksten er fra midt på 1980-tallet:

- Kvinneforskningens forskningspolitiske potensial ligger bl.a. i dens vitalitet, i foreningen av teori og praksis, i tverrfaglighet og i forsøk med nye organisasjonsformer.
- Dens faglige potensialer ligger i evnen til å stille nye vitenskapelige spørsmål, i dens tverrfaglige ansatser til teoridannelse, i bidragene til fornyelse innad innen disiplinene, og i bidragene til en framtidig «dialogisk kjønssystemforskning», i vekselvirkning med både «ny» og «gammel» mannsforskning.
- Kvinneforskningen har gitt en rekke bidrag til kunnskapsgrunnlaget i samfunnet, kunnskaper som endrer vår oppfatning av mulighetene til å forme en bedre livsstil og mer balanserte

maktforhold. I pionerfagene humaniora, samfunnsfag og rettsvitenskap [...] har kvinneforskningen vært meget produktiv.

- Kvinneforskningen har etablert et de facto Akademia utenfor og på tvers av disiplinene og universitetsforskningen. Problemer med å forholde seg til kvinneforskningen føyer seg inn i rekken av de øvrige fornyelsesproblemene for universitetene.
- Kvinneforskningen har fått støtte på grunn av sine «anvendte muligheter», fra brukermiljøer utenfor Akademia.
- NAVF har spilt en særlig positiv rolle for utviklingen av norsk kvinneforskning. Senere har andre forskningsråd kommet til.
- Blant mannlige kolleger har kvinneforskningen hatt vanskelig for å slå igjennom. Avvisningen kan gjelde både kvinner som kvinner og kunnskapens innhold og budskap.
- Kvinneforskningen forvalter kunnskap og handlingsorientert innsikt som også gir forpliktelser overfor vitenskapssamfunnet. Det er maktpåliggende at kommende generasjoner får tilgang til kvinneforskningen – til en annerledes kunnskapsteoretisk anerkjennelse av kvinneerfaringer (s. 29).

Et mannsvridd forskningssystem

Vi oppsummerer at kvinneforskningen har vansker med å sette preg på forskningssystemet, og drøfter endringsstrategier. Vi belegger også hvorfor vi omtaler 1980-tallets forskningspolitikk som nytradisjonell forskningspolitikk. Forskningspolitikken ble konsentrert om teknologi- og næringsutvikling og om offentlig styring. Vi hevder at både hensynet til naturreproduksjon og langsiktige sosiale og kulturelle utviklingsbehov

faller utenfor når forskningspolitikken horisont innsnevres på denne måten.

Kvinneperspektiv på innsatsområdene

På mange måter framstår dette kapitlet som det som fortsatt er mest aktuelt. Det går på at det samfunns- og kultursynet som vi analyserte fram fra de forskningspolitiske dokumentene, ikke er endret. Kapitlet inneholder også resultatene av en undersøkelse av hvordan kvinneperspektiver og likestillingsperspektiver stort sett ble borte i prosessene med å lage konkrete områdedokumenter. Dette skjedde til tross for Stortingets og styret i NAVFs signaler om at disse perspektivene skulle med i de angjeldende dokumentene.

Innsatsområdene i nærbilder

Vi fastslår at de samme grunnprioriteringene går igjen i forskningspolitikken i de fleste OECD-landene, og at Norge ikke er noe unntak. Det følgende er sakset direkte fra kapitlets oppsummeringsdel:

- Prioriteringene av teknologier som havbruk og forskning om olje- og gassvirksomhet kommer her i en noe annen stilling. Her er de sentrale målene mer knyttet til vedlikehold og utvikling av nasjonale økonomiske fortrinn enn til behov for å følge med ved teknologifronten.
- Tre av de norske innsatsområdene er ikke knyttet til rent teknologiske prioriteringer: Ledelse, organisasjon og styring (LOS), Helse, miljø og levekårsforskning (HEMIL) og Kultur- og tradisjonsformidlende forskning (KULT). Likevel er det også her den nytradisjonelle grunntanken som går igjen. Ved siden av teknikk er det i første rekke styrings-«teknikker» som prioriteres og tilføres nye midler.

- Mens markedsorientering er eksplisitt innarbeidet i de teknologiske programmene, er økologiske, sosiale og kulturelle perspektiver svake eller fraværende. I årene framover bør kursen for innsatsområdene legges om slik at de forskningspolitiske prioriteringene samsvarer med mål og verdiorienteringer med bred oppslutning i den norske befolkning. Innsatsområdene bør derfor tydeliggjøre kriterier for utforming av teknologi som tar hensyn til naturgrunnlag, menneskelig overlevelse og global rettferdighet.
- En sterkere orientering mot norske fortrinn og tradisjoner kan legge grunnlag for en betydelig kursomlegging for enkelte innsatsområder, f.eks. fra fokusering på olje- og gassproduksjon til enkelt- og tverrfaglig forskningsstøtte for en langsiktig og bredt orientert energipolitikk, og fra fokusering på overvekten av styringsaspekter i LOS [ledelse, organisasjon og styring] til større vekt på medbestemmelse og demokatisering.
- Innenfor og på tvers av fag og innsatsområder vil kvinner kunne bety en viktig ressurs og berike forskningskulturen med videre premisser og prioriteringer. Men heller ikke en forskningspolitikk med kvinneperspektiv kommer utenom konflikter f.eks. mellom grunnleggende og anvendt forskning eller mellom nasjonale, multinasjonale og globale interesser. Et konsekvent likestillings- og kvinneperspektiv vil kunne gjøre slike dilemmaer tydeligere og tilføre dimensjoner som mangler i dagens planer og programmer for innsatsområdene (s. 124–125).

om kvinners interesser og kvinneperspektiver i forbindelse med teknologi, bruker vi bevisst flertallformen. Like lite som på andre områder, kan vi her gå ut fra 'kvinnen' som det diffust 'andre kjønn' som bare har én interesse. En side ved kvinneundertrykking har nettopp vært begrensning av 'kvinnen' til noen få såkalte naturlige funksjoner og karaktertrekk, og bl.a. til pr. definisjon lavt kvalifisert kvinnearbeid» (s. 71).

Likestilling som hinderløp

Vi oppsummerte at strategien for å få til likestilling gjennom holdningsendringer stort sett var forblitt holdningsendringer og at likestillingspolitikken ved utdanningsinstitusjonene hadde gitt en rekke utredninger, programmer og forslag, men forholdsvis magre resultater i praksis. Kvotering i forbindelse med ansettelser ved universiteter og høyskoler ble vurdert til å ha gitt tvetydige resultater, og ressurskvotering anbefales framfor stillingskvotering. De delene av kapitlet som omhandler ansettelsespraksiser ved institusjonene forholdt seg i stor grad til Elisabeth Fürsts *Kvinner i academia – Inntrengere i en mannskultur?* som kom omtrent samtidig med *På kvinners vis*.

En forskningspolitikk for gjenvekst og kvinneperspektiv

I det siste kapitlet forsøkte vi, gjennom å tenke noen ideer helt ut, å formidle mellom vanetenkning og utviklingsmål. Vi presenterer en del premisser for en forskningspolitikk med kvinneperspektiv og kommer med forslag til både kortsiktige og langsiktige tiltak. Vi slår oss sjangermessig løs gjennom å slippe til to talere fra feiringen av Sekretariatets 25-årsjubileum i år 2002: «universitetsrektor Ellen Bull-Larsen» og «statsminister

Johnny Pettersen». Pettersen snakker om hva kjønnssystemforskningen har betydning på forskjellige samfunnsområder; som eksempler brukes «omgenderiseringsprosessene», som dreier seg om dyptgående omforminger av de betydningene kjønn skal ha innenfor forskjellige livsområder, endringer i identitetsdanning og selvforståelse, og nye kriterier for hva som er politisk holdbare strategier. Bull-Larsen snakker om avgubbingen av universitetene og oppkomsten av en dialogisk vitenskap. Det kan virke som om disse to hilsningstalene ble vel mye for enkelte av våre lesere; så stort potensial har dog ikke kvinne- og kjønnsforskningen. For ordens skyld – det mente vel ikke noen av oss heller, noe som ble indikert gjennom valget av festtale- og framtidsbildeformen. Ved å rendyrke og blåse opp noen framtidsvisjoner og formulere seg «som om» kan en kanskje nettopp få opp en refleksjon om både muligheter og begrensninger i de prosjektene en jobber i og for.

Sammenstøt mellom to kulturer

Bladet *Forskningspolitikk*, en viktig arena for informasjon og diskusjon i det forskningspolitiske segmentet, ga boka mye oppmerksomhet. I enqueten «Kvinneperspektivet i forskning og forskningspolitikk» uttaler Kari Kveseth, Berit Ås, Elen Roaldset og Gro Hagemann seg om publikasjonen, og den ble anmeldt av Nils Roll Hansen. *Nytt om kvinneforskning* enquete het «Forskningspolitisk kulturkløft –?», og besto av fem innlegg, stort sett fra folk i forskningspolitiske posisjoner: Jens Erik Fenstad, Knut Dahl

Jacobsen, Sivert Langholm, Hroar Piene og Agnete Weis Bentzon. I begge sammenhengene var mottakelsen absolutt blandet, og kommentatorene vektla forskjellige forhold.

I ettertid kan det se ut som om enqueten i *Forskningspolitikk* fikk stor betydning for oppfatningene av hvordan boka ble mottatt. Når Knut Holtan Sørensen tar opp mottakelsen av *På kvinners vis* i artikkelen «Mot en omsorgspreget teknologi» skriver han nettopp at:

«Frontlinjene i debatten gikk i stor grad mellom kvinnelige samfunnsforskere og kvinnelige naturvitere og teknologer, de sistnevnte fikk også støtte fra mannlige kolleger i sin kritikk av meldingen. Det oppsto med andre ord et sammenstøt mellom to kulturer. De kvinnelige samfunnsforskere representerer en forskningskultur der det reflekteres over hvordan forskning påvirkes av forskernes sosiale posisjon og erfaringer. Disse kvinneforskningsmiljøene er så å si tuftet på antakelsen at det sosiale kjønn har grunnleggende betydning for hvordan virkeligheten blir oppfattet og analysert. Dette er en helt fremmed tenkemåte for de aller fleste naturvitere og teknologer. Den alternative forskningsmeldingen kan leses som et forsøk på å overføre den radikale kunnskapssosiologiske tankegangen fra samfunn/kulturfagene til naturvitenskap og teknologi» (Sørensen 1991).

Beskrivelsen har mye for seg, men det som ikke kommer fram, er at det faktisk var meningsforskjeller i naturviter- og teknologimiljøene, og at kvinner og kvinneforskere i samfunnsvitenskap og

humaniora kanskje mest av alt forholdt seg ganske tause.

Hvorfor fikk vi ikke bedre diskusjoner?

Det var kanskje særlig «stillheten etterpå» Harriet Holter og jeg hadde i tankene da vi i en artikkel fra 1991 reflekterte over hva vi kunne ha gjort for å få mer fruktbare diskusjoner (Holter og Aas 1991). Burde vi ha vært skarpere f.eks. i diskusjonene om hva «kvinneperspektiv» kan bety, og var vi for lite vitenskapskritiske? Burde vi ha latt uenighetene i forfattergruppen spille seg mer konstruktivt ut og ikke funnet kompromissformuleringer? Dokumentet var utarbeidet for å skape debatt. Det var utarbeidet som innspill til forskningspolitiske myndigheter og til alle som skulle bestemme forskningspolitiske og forskningsstrategiske prioriteringer. Boka var imidlertid også et sterkt innspill til kvinneforskningsmiljøet: «Samtidig må kvinneforskere med bakgrunn i sin faglige kompetanse og sine erfaringer gå aktivt inn i utformingen av kvinne-relevante svar på de generelle problemstillinger i den forskningspolitiske debatten» (s. 158). Men publikasjonen kom som slutten av harde og krevende prosesser, og kunne kanskje ikke bringe så mye nytt inn i diskusjonene til dem som allerede var involverte og interesserte. Og som Tamar Bermann og Bjørg Aase Sørensen påpekte: «Til tross for flere årtiers statlig forskningspolitikk i mange land, er forskere flest ikke vant til å tenke i forskningspolitiske baner. Forskningspolitikkenes historie og praksis inngår sjelden i deres utdanning» (1987, s. 41, n. 3).¹

Forutsetninger som ble problematiske

Kontakten med Harriet Holter ble for mitt vedkommende mer vedvarende. Vi fortsatte diskusjoner på mer uformell basis, og i 1991 skrev vi artikkelen «The National Research Policy in Norway. A Feminist Perspective». Utover å presentere noen poenger fra publikasjonen reflekterte vi over mottakelsen, problemstillinger vi ikke gikk videre med, og hva vi så som viktige utfordringer videre. Vi løftet bl.a. fram to forutsetninger som vi i ettertid synes vi burde ha diskutert i *På kvinners vis*:

«In 'women's ways' of proposing alternatives we get into at least two dilemmas: our recommendations mostly indicate how to organize public institutions in a way that further women's perspectives in resarch and research policy making. We do not discuss at any length how the Nordic tradition of appealing to the State for justice and political development shapes our thinking in these fields, nor do we suggest other possible lines of action. Furthermore, we take for granted that more women in research by and by will change the content of research endeavors, and implicate a positive development of women's perspectives, furthering women's interests. This last assumption has been fundamental for parts of the equal rights policy in the research and education sector. We are not so sure that such arguments and understandings are still valid» (s. 13).

I *Kvinneforskning* 2/97, et temanummer om teknologi og demokrati, tar jeg opp

begge disse forutsetningene eller antakelsene. I denne sammenhengen skal jeg gå litt videre med hvordan et ensidig fokus på stat eller myndigheter kan virke politisk begrensende. Vi underkjenner ikke de forskjellige bevegelsenes betydning i det sivile samfunn, men vi ønsker å fokusere på en type statsvennlighet som vi da noe bredt karakteriserte som nordisk, og som andre seinere har påpekt at ser ut til å prege spesielt norsk kvinnebevegelse og kvinneforskning (van der Roos 1996, s. 241).

De andres blikk

Den publikasjonen artikkelen var skrevet for, kom aldri ut. Artikkelen hadde i midlertid en viss distribusjon som kopi, og i 1992 fikk vi to celebre lesere som hadde noe å si til artikkelen generelt og til det annonserte problemet med avgrensningen av vår politiske forståelse spesielt. Donna Haraway og Hilary Rose var begge gjesteforskere ved Senter for teknologi og menneskelige verdier våren 1992. Noe forenklet kan en si at deres interessefelter også dreier seg om vitenskap og samfunn, forskning og politikk. Artikkelen ble diskutert på et eget arbeidsmøte.² Hilary Rose var absolutt inneforstått med prosjektet som sådant. I det som den gang fortsatt mentalt var Thatcher-epoken i England, ville imidlertid et liknende prosjekt vært utenkelig og totalt dødfødt, men hun likte det vi hadde forsøkt å gjøre. Artikkelen og arbeidsseminaret inspirerte Hilary Rose til å ta et initiativ i EU-sammenheng (Rose 1995). For Donna Haraway framsto initiativet på en måte verken som mulig eller ønskelig. Donna Haraway har ambisjoner om å drive politikk, men det skjer for henne først og fremst på andre måter, som gjennom språket, noe hun konkreti-

serer også gjennom sin seineste bok (1997).

Poenget med å møte de andres blikk er ikke å gå over til deres perspektiver og inn i deres sko, men å forsøke å se både seg selv og andre på nye måter. Møtet med Donna Haraway tydeliggjorde at for å drive (forsknings)politikk i en vitenskaps- og teknologibasert kultur trenger en kanskje andre og mer komplekse forståelser av forholdet mellom samfunn og vitenskap, mellom forskning og politikk enn det som vi hadde klart å komme opp med, eller i hvert fall å vektlegge, i *På kvinners vis*. Med perspektivene fra de andre falt det nye blikket ikke først og fremst på kvinneforskningens diskusjoner, men andre bidrag framsto i nytt lys, for ikke å si i ny glans. Det er over 20 år siden John Lundstøl utga *Vitenskapen og vår hverdag. Norsk forskningspolitikk i lys av de senere års vitenskapsdebatt* (1977). Her diskuterer han problemene med at forskningen ikke er blitt en del av den politiske hverdag «[...] – i den grad dens allested nærværende virkninger i det sosiale liv skulle tilsi» (s. 16), og argumenterer for hvorfor akkurat det er blitt spesielt viktig i vår tid:

«Vitenskapens sosiale bestemthet er et urgammelt fenomen, selv om dens særskilte historiske karakterer må utarbeides ved en konstruktiv rekonstruksjon. Men det at vitenskapen har fått et omfang og en kvalitet slik at den forandrer grunnlaget for vår sivilisasjon, er noe nytt. Heller ikke dette forhold er innlysende. Den vitenskapelige virksomhet er så spesialisert og abstrakt at tilknytningen mellom vitenskap og hverdag for det meste ikke er klar for oss» (s. 13).

Og han er ikke alene i Norge om å pro-

blematisere hvordan en driver (forsknings)politikk i et forskningsavhengig samfunn.³

10 år etter

Ved en gjennomlesning av *På kvinners vis* nå 10 år etter virker den på en gang foreldet og aktuell. Den var skrevet i forhold til en spesiell forskningspolitisk reform og under en annen type forskningsrådsstruktur enn den som er i dag. Det jeg kanskje opplever mest avstand til, er mengden av «kvinne-» og en god del «kjønn-» i alle former og fasonger, og det kunne kanskje ikke blitt annerledes. Det kunne imidlertid være morsomt å undersøke hva en i dag kunne fått ut av en noe barbert tekst, omplassert til andre sammenhenger. Jeg har en mistanke om at en del av argumentasjonen fortsatt ville ha relevans og kanskje til og med stå seg godt.

Det som fortsatt virker aktuelt, er analysene av de mer underliggende samfunns- og verdisyne som ligger til grunn for forskningspolitikken. Myndighetenes og Forskningsrådets forskningspolitikk etter St.meld. nr. 36 (1992–93) *Forskning for fellesskapet* virker mer ensidig økonomistisk og produktivistisk basert enn det vi møtte i hvert fall i en del av de dokumentene vi skrev om midt på 1980-tallet. Dette kan ha noe å gjøre med at vi var forankret i Norges allmennvitenskapelige forskningsråd, og at de mer overgripende dokumentene fra Forskningspolitisk råd (nedlagt i 1988) gjennomgående hadde en mer dannet og pluralistisk stil. Den gangen befant vi oss altså i et felt som hadde flere forskjellige legitime stemmer, mens det ene forskningsrådet vi nå har, som også driver

forskningspolitisk rådgivning, lett kan oppfattes som å tale med én stemme.

Min egen situasjon er i dag slik at jeg ikke lenger er pålagt å gjøre noe for kvinneforskningen. Jeg er ikke lenger underlagt kravene i det som ofte omtales som en «vaktbikkjeposisjon»: Det er ikke mitt ansvar å få tak i penger til hardt tiltrengte tiltak, synliggjøre enkjønnethet i forskningsprogrammer, forsøke å få inn noen formuleringer i komitéinnstillinger, formidle kontakter osv. Det er ikke min oppgave å lage forslag til handlingsplaner eller tenke ut nye gode tiltak for å fremme kvinneforskning eller øke rekrutteringen av kvinner til forskning. Prosjektet «Forskningspolitikk i nordisk kvinneforskning», som jeg jobber med nå, gir meg anledning til også å systematisere noen erfaringer og reflektere rundt noen spørsmål om kvinneforskning og forskningspolitikk.⁴ Som et utgangspunkt for arbeidet med å tolke forståelser av forskningspolitiske spørsmål i materiale fra nordisk kvinneforskning ble jeg opptatt av å skaffe meg et *godt nok* grep om endringer både i politikk- og vitenskap/forskningsforståelser til å kunne forstå ikke minst generasjonsforskjelligheter jeg måtte finne i det aktuelle materialet.

«Kvinneperspektiv» – fra fag til politikk

En anledning til å få diskutert noen av mine orienteringsforsøk bød seg da Senter for kvinneforskning høsten 1997 arrangerte en forskningspolitisk seminarrekke. I oktober innledet jeg sammen med Elisabeth Gulbrandsen under tittelen «Teknologipolitiske (pr)øvelser». Til grunn for seminaret lå vår artikkel «Har vi tur kan det bli værre. Feministisk kulturarbeide på akademien» hvor vi bl.a.

skriver ganske utførlig om hvorfor vi interesserer oss for spørsmål om vitenskap og samfunn, om forskning og politikk.

Med utgangspunkt i erfaringene fra bl.a. *På kvinners vis* brukte jeg Anthony Giddens' begreper om frigjøringspolitikk (*emancipatory politics*) og livspolitik (life politics) til å problematisere en av kvinneforskningens egne forskningspolitiske formuleringer. Bl.a. i *Modernity and Self-Identity* beskriver Giddens forandringene fra modernitet til senmodernitet gjennom tre overgripende forandringer, og mener at vi kan formulere noen implikasjoner av disse transformasjonene gjennom å skille mellom frigjøringspolitikk og livspolitik. Frigjøringspolitikk er i bunn og grunn en politikk for «andre». Innenfor en frigjøringspolitisk forståelsesramme er en opptatt av å redusere eller fjerne maktreasjoner som utbytting, undertrykking og fordelingsulikheter. Frigjøringspolitikk er basert på forestillinger om rettferdighet, likhet og deltakelse. Prinsippet om autonomi er mobiliserende for de fleste utgangene av frigjøringspolitikkene. Frigjøring dreier seg om at det kollektive livet er organisert slik at individene er i stand til – på en eller annen måte – å utføre frie og uavhengige handlinger i sine sosiale livsomgivelser.

Livspolitisk praksis og begrepssetting forutsetter et visst nivå av frigjøring – et visst nivå av autonomi. Innenfor en livspolitisk orienteringshorisont er en ikke opptatt av betingelsene som bringer autonomi og valgmuligheter, en er opptatt av selve valgene. Spørsmål om hvordan vi skal leve og hvem en vil være blir grunnleggende. Giddens' definisjon lyder: «[...] life politics concern political issues which flow from processes of self-

actualization in post-traditional contexts, where globalizing influences intrude deeply into the reflexive project of the self, and conversely where processes of self-realization influence global strategies» (1991, s. 214). Livspolitikk oppstår som et atskillbart sett av problemer og muligheter sammen med konsolideringen av høymoderniteten, det dreier seg om former for sosial orden på den andre siden av moderniteten. Livspolitikk er avgjørelsespolitikk: Det dreier seg om spørsmål om selvidentitet, kropp og selv, personlig liv og planetens behov. Moralspørsmål blir sentrale i livspolitiske agendaer. Hvor blir det av det vi tradisjonelt tenker på som «politikken» i livspolitikkene? Giddens mener at livspolitikkene har relevans for både et smalt og et bredt politikkbegrep. Og nesten alle livspolitiske spørsmål reiser frigjøringspolitiske spørsmål, det er ikke slik at den ene politiske dagsordenen historisk avløser den andre (Giddens 1991, s. 209–216).

Poenget med denne korte gjennomgangen av frigjørings- og livspolitikkbegrepene er å vise fram et mulig par alternative lesebriller, og som i seminaret bruker jeg dem her til å gjenlese «kvinneperspektiv». Selve begrepet «kvinneperspektiv» er problematisert av mange kvinneforskere. I artikkelen «Kan suksessen gjentas», hvor forskningslederne Tamar Bermann og Bjørg Aase Sørensen presenterte arbeidet med den alternative meldingen, bruker de begrepene «kvinnefaglig eller kvinneforskningsperspektiv» med en viss front mot en mer allmenn forståelse av kvinneperspektiv som noe som «[...] utvikles hos kvinner gjennom erfaringer i samfunnet, i organisasjoner og grupper som er ordnet etter prinsipper for tildeling av oppgaver og ansvar som ikke ivaretar gjensidighet mellom menn

og kvinner» (1987, s. 39). *På kvinners vis* åpner også med en beskrivelse av hva som ligger i «kvinneperspektivet i forskning». Det som er viktig i denne sammenhengen er at kvinneperspektiv defineres som et perspektiv som må opparbeides faglig, og som følgelig er tilgjengelig for både menn og kvinner.

I kvinne- og kjønnsforskningsmiljøer i dag oppleves det nok som gjennomgående problematisk å bruke begreper som «kvinneperspektiv» og «kvinners interesser». Som også flere var inne på i diskusjonen i seminaret, er det imidlertid sjelden at det blir rom for de forbeholdene og nyanseringene vi kan gjøre i den vitenskapelige og faglige virksomheten, når en skal formulere seg (forsknings)politisk. I programnotatet for «Kjønn i endring» forekommer så vidt jeg kan lese ingen av begrepene, men i Norges forskningsråds årsmelding for 1995 finner vi følgende: «Hovedstyret gjorde i 1995 vedtak om at de respektive områdene i Forskningsrådet har ansvar for å integrere kvinne- og kjønnsperspektivene i løpende virksomhet, og at administrasjonen bør ta kontakt med relevante forskningsmiljøer med tanke på å fremme forslag til eventuelt nye programmer og prosjekter der kvinne- og kjønnsperspektivet står sentralt» (s. 10). Her står riktignok kvinne- og kjønnsperspektiver side om side, men til gjengjeld i bestemt form og i entall.

Poenget med en gjenlesning med livs- og frigjøringspolitikkbriller er altså at jeg da kan se at «kvinneperspektiv» gir forskjellige meninger innenfor de forskjellige horisontene, eller for å være mer presis: Begrepet «kvinneperspektiv» kan gi god mening på flere plan innen en frigjøringspolitikkhorisont. Men ved en ukritisk resirkulering av dette begrepet i forskningspolitiske sammenhenger står vi

kanskje i fare for å kontinuerlig definere kvinneforskning og kvinner som marginale og ut på sidelinja. Tamar Bermann fremmet slike bekymringer i etterkant av arbeidet med *På kvinners vis*, Hun utfordret til å kvalifisere begrepet gjennom uenigheter: «Når 'kvinnoperspektiv' provocerer fram oenigheter, inte minst mellan kvinnor, kan det försvaga föreställningarna om det diffust 'andra könet' og därmed bidra til att utvidga kvinnors och mäns mänskliga rum. Men vad krävs det för kompetens, för mod till konflikter och allianser för att upprätta kvinnors flerstämmighet som en del av ett frigörelsesprojekt?» (Bermann 1989, s. 57). Jeg har ikke noen gode forslag til formuleringer innen det som kunne være livspolitiske horisonter, men jeg håper at disse refleksjonene kan aktualisere Donna Haraways utfordringer om å klare å jobbe politisk i språket.

Forskningspolitikk + kvinneforskning = (u)interesant?

Surt sagt går standardrepertoaret av reaksjoner når jeg innleder i kvinneforskningssammenhenger om noe som har med forsknings- og institusjonspolitik eller vitenskapskritikk å gjøre, omtrent som dette: Skal ikke kvinneforskere «få lov til å drive normalvitenskap» og slippe å måtte bry seg med «slike spørsmål», hvorfor skal kvinneforskere måtte føle ekstra ansvar og belastes ekstra – og hvorfor bare dem? Dette var nok interessant, men egentlig så skjønner ikke vedkommende noe av det, og det er ikke veldig nyttig i den daglige forskningspraksisen etc. Hva er relevansen til det en «egentlig skal gjøre»? I tillegg tolkes jeg som om jeg har et moralistisk budskap om at dette er noe som alle må forholde

seg til eller interessere seg for.

Men jeg får også spesifikke og produktive kommentarer, som hjelper meg til å avklare egne forutsetninger og resonnerement. Etter det nevnte seminaret ved Senter for kvinneforskning fikk jeg spørsmål om jeg mente at kvinneforskningsmiljøene kunne danne en slags felles basis for forskningspolitiske synspunkter og spørsmål, og i tilfelle hva det var som skulle utgjøre denne felles plattformen. Forutsetter jeg ikke en enhet og/eller helhet i kvinneforskningen som det ikke finnes grunnlag for?

Det er ikke mitt prosjekt å skulle utvinne forskningspolitikk av kvinneforskning eller bidra til at kvinneforskere skulle komme fram til felles standpunkter i forskningspolitiske spørsmål. Hvis det er noe jeg har lært av arbeidet med *På kvinners vis*, så er det å prøve å styre unna forutsetningene om helhet eller enhet blant kvinneforskere, for ikke å snakke om blant kvinner i forskning.

For meg er det både politisk og etisk viktig å utvikle gode nok forståelser av forhold mellom vitenskap og samfunn, mellom forskning og politikk, til å kunne være en ansvarlig vitenskapsarbeider (Gulbrandsen og Aas 1997). Mange kvinneforskere har kommet i spesiell nærkontakt med akademiske ordninger og har opplevd «the (academic) everyday life as problematic». Gjennom fornyende spørsmål og bidrag inn i disiplinene har kvinneforskere fått opp diskusjoner om hva som er grensene for vitenskapelig virksomhet. Derfor har jeg fortsatt forhåpninger om at kvinneforskningsmiljøene, gjerne i samarbeid med andre interesserte, kan være steder for å utvikle og konkretisere forståelser av forhold mellom vitenskap og samfunn, og utgjøre steder for spennende diskusjoner om

forsknings-, vitenskaps- og institusjonspolitikk.

Gro Hanne Aas

I:e forskningsingeniör

Avd. för genus och teknik

Luleå tekniska universitet

og redaktør av Kvinneforskning

Litteratur

- Asdal, Kristin, Brita Brenna, Elisabeth Gulbrandsen, Ingunn Moser og Nina Refseth. Donna Haraway om natur og vitenskap. I *Nytt om kvinneforskning* 5/93.
- Bermann, Tamar. Flerstämighet eller Verksamhetsplan? Norsk kvinneforskningspolitikk. I *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3-4/1989.
- Bermann, Tamar og Bjørg Aase Sørensen. Kan suksessen gjentas? I *Nytt om kvinneforskning* 4/87.
- Bermann, Tamar, Harriet Holter, Bjørg Aase Sørensen og Gro Hanne Aas. *På kvinners vis – med kvinners råd. Nye perspektiver på forskningspolitikken*. Oslo 1988.
- Forskningspolitikk* 2/89 – Enquete: Kvinneperspektivet i forskning og forskningspolitikk.
- Giddens, Anthony. *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge 1991.
- Gulbrandsen, Elisabeth og Gro Hanne Aas. Questions of Accountability. I Ingunn Moser og Gro Hanne Aas (red.). *Technology and Democracy: Gender, Technology and Politics in Transition?* TMVs skriftserie nr. 29, 1997.
- Hansen, Nils Roll. Kvinneperspektivet i forskning og forskningspolitikk. I *Forskningspolitikk* 2/89.
- Haraway, Donna. Utskrift av innledning på seminar ved Senter for teknologi og menneskelige verdier, Oslo 30.4.1992.
- Haraway, Donna. *Modest_Witness@Second_Millennium. FemaleMan©_Meets_OncoMouse™. Feminism and Technoscience*. Routledge, London 1997.
- Holter, Harriet og Gro Hanne Aas. The National Research Policy in Norway. A Feminist Perspective. Upublisert artikkel skrevet for Arbeidsforskningsinstituttet, Oslo 1991.
- Kallerud, Egil (red.). *Grunnforskning i innovasjons- og forskningspolitikk*. Rapport fra NIFU

- og STEP-gruppen. NIFU Rapport 2/98.
- Larsen, Ingvild Marheim. *Universitetenes forskningspolitikk*. NIFU Rapport 7/95.
- Lundstøl, John. *Vitenskapen og vår hverdag. Norsk forskningspolitikk i lys av de senere års vitenskapsdebatt*. Oslo 1977
- Mathisen, Werner Christie. Forskeres forståelse av forskning og forskningspolitikk. I Egil Kallerud og Svein Sjøberg (red.). *Vitenskap, teknologi og allmenndannelse*. NIFU Rapport 10/97.
- NAVF's støtte til kvinnelige forskere og kvinneforskningen. *Oppgaver og organisering etter 1986*. Arbeidsnotat 5/85, NAVFs sekretariat for kvinneforskning.
- Nytt om kvinneforskning* 1/89. Forskningspolitisk kulturkløft – ? Debatt om et debattinnlegg.
- Rose, Hilary. *Gender in the Social Shaping of European Science and Technology Policy*. Unpublished paper 1995.
- Sejersted, Francis. Forskningspolitikk i et forskningsavhengig samfunn. I Torsten Nybom (red.). *Universitet och samhälle: Om forskningspolitik och vetenskapens samhälleliga roll*. Stockholm 1989.
- Sejersted, Francis (red.). *Synspunkter på norsk forskningspolitikk – tre innlegg i debatten*. TMVs skriftserie nr. 16, 1996.
- Sørensen, Knut Holtan. Mot en omsorgspreget teknologi. Om likestillingspolitikkenes muligheter og begrensninger på et mannsdominert område. I Runa Haukaa (red.). *Nye kvinner, nye menn*. Ad Notam, Oslo 1991.
- TMV-Bulletinen* nr. 3/1992, Senter for teknologi

- og menneskelige verdier, Oslo 1992.
- van der Roos, Janneke. Den staten, den staten. I Harriet Holter m.fl. (red.). *Hun og han. Kjønn i forskning og politikk*. Pax Forlag, Oslo 1996.
- Viten – Vilje – Vilkår*. Forskningspolitisk konferanse om kvinneforskning. Arbeidsnotat 3/1993, Sekretariatet for kvinneforskning, Norges forskningsråd
- Wærness, Kari. Er det nok å skylde på mannsdominans? I *Nytt om kvinneforskning* 2/92.
- Aas, Gro Hanne og Elisabeth Gulbrandsen. Har vi tur kan det bli værre. Feministisk kulturarbeide på akademien. I *Häftan för kritiska studier*, 1/96. Norsk versjon i *Kvinder, kön og forskning* 3/96 og i *ARR. Idéhistorisk tidsskrift* 4/96.

Noter

1. Se også Larsen 1995 og Mathisen 1997.
2. Deltakerne i arbeidsmøtet var Donna Haraway, Harriet Holter, Hilary Rose, Brita Brenna, Elisabeth Gulbrandsen, Ingunn Moser og Gro Hanne Aas.
3. Se f.eks. Kallerud, Mathisen, Sejersted 1993 og 1996.
4. Prosjektet inngår i et felles forskningsprogram for Avdelningen för genus och teknik, Luleå tekniska universitet, hvor jeg er ansatt. Programmet tre overgripende tema er: Forskningskomplekset, Teknovetenskap/teknikbegrepet, Kvinneforskningsperspektiv.

LITT AV HVERT

Kjønn i endring

Under Området for kultur og samfunn i Norges forskningsråd er det satt i gang et nytt forskningsprogram: *Kjønn i endring: institusjoner, normer, identiteter*. Programmet omfatter humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning, herunder teologi og juss, og vil legge stor vekt på å få fram flerfaglig og tverrfaglig forskning. *Kjønn i endring* er primært grunnforskningsorientert, men vil også ha innslag av handlingsrettet forskning. Det er et mål at programmet skal fremme forskning av høy faglig kvalitet og ivareta behovet for kompetansebygging og vedlikehold av kompetanse. Programmet vil søke å forene behov for grunnleggende teoriutvikling og et handlingsorientert forskningsperspektiv. *Kjønn i endring* skal videre bidra til kontakt mellom forskere, forvaltning, politikere og næringsliv for å identifisere forskningsbehov og for

å medvirke til en konstruktiv formidling av forskningsresultater.

Det vil bli satset på å vedlikeholde og utvikle den brede, flerfaglige kompetansen som er bygget opp innenfor feltet, samtidig som programmet skal bidra til kunnskapsutvikling innenfor de enkelte fagene. Norsk kvinneforsknings sterke internasjonale forankring skal understøttes gjennom kontakt med internasjonale forskere og tilrettelegging av internasjonal nettverksbygging. Ved fordeling av forskningsmidler vil programstyret også prioritere teorisatsinger som kan inngå i en internasjonal sammenheng.

Kjønn i endring skal stimulere til nettverksbygging og tverrfaglig samarbeid, også utenfor programmets prosjekter. Programstyret vil arbeide for å knytte kontakter med andre områder og programmer som det vil være naturlig å

samarbeide med. Det er viktig å integrere kvinne- og kjønnsforskning med annen forskning. Det er et siktemål at programmet skal bidra til offentlig debatt om aktuelle samfunnsproblemer knyttet til tunge kulturelle og institusjonelle endringsprosesser så vel som likestillingspolitiske utfordringer innenfor arbeidsliv, utdanning, politikk og familie.

Forskningsprogrammet prioriterer forskning under følgende seks temaområder:

1. Nye former for arbeidsliv
2. Individuelle rettigheter og institusjonelle normer
3. Kjønn, tro og kulturkonflikter
4. Kulturell koding av kroppen
5. Seksualitet, kjønn og flertydighet
6. Feminisme som kritikk

Programperioden strekker seg fra 1997 til 2001, og totalbudsjettet for forskningsprogrammet er på ca. 25 mill. NOK. Programmet utlyste forskningsmidler i 1997. Følgende prosjekter/forskere har fått midler fra programmet:

Paraplyprosjekt: Kjønn i arbeid

Samarbeidsprosjekt mellom Anne Lise Ellingsæter, Institutt for samfunnsforskning (ISF) og Jorunn Solheim, Arbeidsforskningsinstituttet (AFI)

Tid, kjønn, arbeid

Anne Lise Ellingsæter, ISF (delprosjekt under paraplyen *Kjønn i arbeid*)

Kjønn, kunnskapsforvaltning og kompetanseutvikling

Jorunn Solheim, AFI (delprosjekt under paraplyen *Kjønn i arbeid*)

Structural Conditions for the Success of Women in Management and the Professions: A cross-Cultural Investigation

Trond Petersen, Universitetet i Oslo (studentstipend)

Ufaglærte kvinners situasjon på arbeidsmarkedet

May-Len Skilbrei, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) (doktorgradsstipend)

Kjønn og kyst – flerfaglige perspektiver på et arbeidsliv i endring

Samarbeidsprosjekt

Hovedansvarlige: Randi Rønning Balsvik og Siri Gerrard, Universitetet i Tromsø

A Cross-National, Inter-Generational and Gender Specific Study of the Relationships between States, Families and Individuals

Sevil Sumer, Universitetet i Bergen (doktorgradsstipend)

Feminisme og liberalisme

Kjersti Fjørtoft, Universitetet i Tromsø (doktorgradsstipend)

Promiskuitetens politiske og moralske økonomi. En komparativ studie av kjønnsrelasjoner, sosiale institusjoner og normer i endring

Jo Helle-Valle, Universitetet i Oslo (postdoktorstipend)

Kjærester på tvers av ungdomskulturen. En intervjustudie om kristen identitet og kjønnskstituering

Åse Røthing, Universitetet i Oslo (doktorgradsstipend)

Den norske peppermø. Om kulturell konstituering av kjønn og organisering

av enslighet

Tone Hellesund, Universitetet i Bergen
(doktorgradsstipend)

*Women Writers and Christian Textual
Culture 1830–1855*

Marit Finland, Universitetet i Tromsø
(doktorgradsstipend)

*Gender and Religion in Formative
Christianity and Islam*

Kari Elisabeth Børresen, Universitetet i
Oslo (seminarstøtte)

Lukt, fukt og skam

Rannveig Dale, NOVA og Lise Widding
Isaksen, Universitetet i Bergen (forskningsmidler)

Gender Reversal in Gay Men's Speech

Ole Johnsen, Universitetet i Bergen
(doktorgradsstipend)

*Fra velsignelse til forbannelse: Mestring
av den «fruktbare kroppen» blant skole-
jenter i Tanzania*

Graziella Van den Berg, Universitetet i
Bergen (doktorgradsstipend)

*Paraplyprosjekt: Reproduktive rettighe-
ter – uttrykt som individuell kroppslig
erfaring og forvaltet gjennom helsetje-
nester og samfunnsmessig praksis*

Hovedansvarlig: Johanne Sundby, Uni-
versitetet i Oslo

*Feminisme som kritikk – historiografi og
formidling*

Beatrice Halsaa, Senter for kvinneforsk-
ning, Universitetet i Oslo (i samarbeid
med Senter for kvinneforskning, Univer-
sitetet i Trondheim og Senter for huma-
nistisk kvinneforskning, Universitetet i
Bergen) (se også omtale under)

Paraplyprosjekt: Menn i endring

Hovedansvarlig: Jørgen Lorentzen, Uni-
versitetet i Oslo

Programseminar og konferanser

Forskningsprogrammet vil årlig arrangere et programseminar med alle som har fått bevilgning fra programmet, pluss veiledere for de prosjekter hvor det er aktuelt. Første programseminar ble avholdt i mars i år. Programmet vil også arrangere en stor konferanse hvert år knyttet til ett av programmets seks temafelt. I oktober 1997 ble det arrangert en konferanse knyttet til programmets deltema *Seksualitet, kjønn og flertydighet*. Arrangementet samlet mer enn 100 deltakere og resulterte i ca. 30 søknader om prosjektmidler. Noen av plenumsforedragene på konferansen er samlet i en konferanserapport som kan fås ved henvendelse til Forskningsrådet.

I november i år vil det bli holdt en større konferanse med internasjonal deltagelse, med tittelen *Kjønn og arbeid – Nye former for arbeidsliv*.

Kjønn og arbeid – Nye former for arbeidsliv

Arbeidslivet er gjenstand for store endringer. Krav til fleksibilitet, raske forandringer og moderne kompetanse stiller nye krav, både til arbeidstakere og arbeidsgivere. Nye former for arbeidsliv påvirker kvinners og menns situasjon og muligheter, familieliv og fritid. Programmet *Kjønn i endring* vil med denne konferansen sette søkelys på hvilke konsekvenser nye former for arbeidsliv får for kvinners og menns handlingsrom, for utforming av

kjønnsroller og kjønnsidentitet og for de alminnelige forestillinger om kjønn i samfunnet.

Målgruppen for konferansen er forskere og personer som gjennom sitt arbeid

i privat eller offentlig sektor er engasjert i de problemstillinger konferansen reiser. Det er en målsetting at konferansen skal bidra til dialog og kunnskapsutveksling forskere imellom og mellom forskere og brukere.

Konferansens første dag består av plenumsforedrag (alle på engelsk) som fokuserer på følgende tema:

- New Forms of Working Life – General Trends
- Gender and Work
- Gender and Organizational Change
- Cultural Perspectives on Gender and Work

Konferansens andre dag arrangeres følgende parallellsesjoner (de fire første på norsk):

- Nye organisasjonsformer
- Arbeid som kultur
- Kjønn og makt i arbeidsorganisasjoner
- Forhandlingsmakt, kjønnsideologier og profesjonsstrategier
- Paper-sesjon på engelsk

Endelig kunngjøring med program, praktiske opplysninger og påmeldingsblankett sendes ut i begynnelsen av september.

Kontaktperson: Gunn Elisabeth Birkelund, ISF, tlf 22554510; e-post: gunn.birkelund@isaf.no

Feminisme som kritikk

84 Hvilken faghistorie og hvilke fagtradi-

sjoner har kvinneforskningen rukket å skape seg i sine første leveår? Hvilke sentrale og viktige spørsmål, historiske og aktuelle, har kvinneforskningen reist? Hvor har de feministiske perspektivene utfordret den etablerte vitenskapen? Dette er blant de spørsmål delprogrammet *Feminisme som kritikk* under forskningsprogrammet *Kjønn i en* ng ønsker å gi svar på. Sentrene for kvinneforskning i Oslo, Bergen og Trondheim har i fellesskap fått midler til delprogrammet som skal ledes av førsteamanuensis Beatrice Halsaa fra Høgskolen i Lillehammer. Målet er å skrive en feministisk teori- og idéhistorie som sammenfatter de sentrale teoridebattene innen norsk og nordisk kvinneforskning.

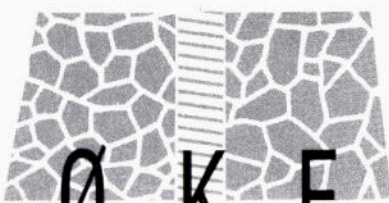
Nyhetsbrev

Kjønn i endring utgir også et eget nyhetsbrev som utkommer med 2–3 nummer i året. Her blir det informert om aktiviteter på forskningsprogrammet, oversikt over prosjekter samt opplysninger om seminarer og aktuelle kunngjøringer. Nyhetsbrevet sendes til alle som er tilknyttet programmet, til relevante fagmiljøer og ellers andre interesserte, og det kan fås ved henvendelse til Norges forskningsråd.

Kontaktpersoner:

- Ingebjørg Strøno, e-post: ingebjorg.strono@nfr.no
- Monica Enger, e-post: monica.enger@nfr.no

Kjønn i endrings hjemmeside-adresse:
<http://www.sol.no/forskningsradet/program/profil/kjonn>

B Ø K E R

Hva vil det si å være kvinne?

Fra Mary Wollstonecraft til Susan Falludi

Ved Evy Haneborg

Johanna Esseveld,
Lisbeth Larsson (red.):
Kvinnopolitiska nyckeltexter
Studentlitteratur, Lund 1996

«Det har tatt meg lang tid å bestemme meg for å skrive en bok om kvinnen. Emnet er ømtålig, især for kvinnene selv, og det er slett ikke nytt. Striden om kvinnesak har allerede fått altfor mye blekk til å flyte. Og det ser ikke ut til at skriverier og tåpelige diskusjoner i de siste hundre år har kastet nytt lys over problemet. Er det for øvrig noe problem? Og i så fall

hvilket? Eksisterer det i det hele tatt kvinner?» Slik innleder Simone de Beauvoir *Det annet kjønn* som kom ut i 1949 og som er med i samlingen av sentrale kvinnepolitiske tekster som her skal omtales.

Det finnes i dag et stort antall tekster som stadig går igjen og refereres til som bakgrunn for feministiske diskusjoner om kvinnen. Det er noen av disse tekstene Johanna Esseveld og Lisbeth Larsson ved Lunds Universitet har samlet i antologien som de har kalt *Kvinnopolitiska nyckeltexter*. Bakgrunnen for samlingen er et kurs som ble holdt ved *Forum för kvinn-*

liga forskare och kvinnoforskning ved Lunds Universitet.

Fra den franske revolusjon til 90-åras backlash

Redaktørene har ønsket å synliggjøre mangfoldet i de ofte motstridende røster som har talt kvinnesaken i mer enn to hundre år. Felles for tekstene som er valgt ut, er at de på en eller annen måte har hatt betydning, både for kvinners syn på seg selv og for deres handlinger. Tekstene har også bidratt til å påvirke synet på kvinnen og ofte også den praktiske politikken. De har vært – og er fortsatt – viktige, både i feministisk debatt og i mer generelle diskusjoner om kvinner.

Ett av redaktørenes utvalgskriterier har vært tekstenes gjennomslagskraft. Det kan være at de stadig refereres til, slik som Mary Wollstonecrafts, John Stuart Mills eller Simone de Beauvoirs; de har hatt direkte innflytelse på likestillingslovgivningen, slik som Alva og Gunnar Myrdals; eller tekstene har vært mer indirekte og vanskeligere å tilegne seg, slik som Karen Horneys eller Margaret Meads, hvis akademiske arbeider har strukket grensene for synet på kvinner og menn. Antologien inneholder derfor så vel litterære tekster som taler, psykologiske analyser og ulike akademiske skrifter. Tekstene er meget uensartede, men de har det til felles at de har hatt stor betydning for vår oppfatning av hva det vil si å være kvinne. De har påvirket kvinners bevissthet og deres atferd både i forhold til egen samtid og i et lengre historisk perspektiv.

Antologien er delt inn i syv avsnitt og begynner med «I kjølvannet av den franske revolusjon» og Mary Wollstonecraft: *Försvar för kvinnans rättigheter*, via århundreskiftet, kampen for kvinners

stemmerett, 70- og 80-tallet, og slutter med «Nya utmaningar» og Susan Falludi: *Backlash. Kriget mot kvinnorna*.

Fra det etablerte til et nytt mangfold

Mange lesere vil sikkert savne *sine* favoritter i denne tekstsamlingen, samtidig som noen vil mene at enkelte tekster kunne vært utelatt. Redaktørene svarer selv på en slik kritikk med at 1990-tallets nye røster i diskusjonen om kvinnene nettopp utfordrer mange vedtatte forestillinger og – på sett og vis – den teksttradisjon som antologien presenterer. De tilkjennegir at selv om pluraliteten var utgangspunkt for tekstutvalget så er tekstene begrenset til hvite, velutdannede kvinner (og menn), ofte med over- eller middelklassebakgrunn og som alle kommer fra ulike vestlige land. Til slutt stiller de seg også spørsmålet om Falludis bok virkelig tilhører de kvinnepolitiske nøkkelteks-ter? Svaret de gir er at rent generelt peker boken på en sterk konservatisme og motstand som hele tiden ligger under når det handler om å endre forholdet mellom kjønnene. Falludi viser at diskusjonen om kvinnen ikke er avsluttet, men et i aller høyeste grad vedvarende tema. I neste fase må vi imidlertid kunne anta at stemmene til helt unge kvinner, svarte kvinner, handikappede, seksuelle og etniske minoriteter, samt stemmene til menn blir toneangivende og bringer diskusjonen bort fra den normative ensidigheten.

Kanskje trenger vi flere slike samlinger av kvinnepolitiske nøkkelteks-ter?! Samlingen som her foreligger kan i hvert fall vise seg nyttig å ha i bokhyllen, spesielt hvis en ønsker å engasjere seg i den videre debatten om hva det vil si å være kvinne.

L I T T E R A T U R

K O M M E N T A R E R

Jenter og informasjonsteknologi — eller var det omvendt?

Databruk og datainteresser blant jenter i ungdomsskolen har vært tema for et forskningsprosjekt i forbindelse med gjennomføringen av handlingsplanen for innføring av IT i skolen (IT i norsk utdanning – Plan for 1996–99). Prosjektet er finansiert av Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet og Telenor Forskning og Utvikling. Prosjektrapporten *Internett – jentenett? Ungdomsskolejentes databruk og datainteresser* er publisert i Skriftserie 7/97 fra Senter for kvinneforskning ved NTNU i Trondheim.

Prosjektet er basert på intervjuer med jenter som har erfaring med bruk av informasjonsteknologi i skolen og tar utgangspunkt i jentenes synsvinkel i stedet for en pedagogisk innfallsvinkel til dataundervisningen.

Prosjektrapporten vurderer skoleverket som en viktig arena når bruk, og kunnskap om nyere informasjonsteknologi skal styrkes i den norske befolkningen. Grunnskolens mål i denne sammen-

heng er å sørge for at alle elever blir introdusert til og får kunnskap om ny informasjonsteknologi slik at de kan opptre som selvstendige brukere. Skolen skal bidra til å motvirke at det utvikler seg uheldige sosiale skillelinjer mellom de barn som har tilgang til teknologiske ressurser hjemme (datamaskiner og foreldre med datakunnskap), og barn som ikke har det. Rapporten uttaler videre at myndighetene i tillegg er opptatt av ulikhetene mellom jenter og gutter når det gjelder IT-ferdigheter.

Statistiske undersøkelser avdekker sosiale og kjønnsmessige forskjeller i elevers tilgang til og bruk av datamaskiner i hjem og skole, men de sier lite om hva som forårsaker kjønnsforskjellene, hevder rapporten. Undersøkelsene har sett på hvordan foreldres sosiale bakgrunn (bosted, inntekt og utdanningsnivå) og eie av private datamaskiner virker inn på barns datamaskinbruk, men dette forklarer ikke kjønnsforskjellene. Hva som karakteriserer jenters og gutters bruk av datamaskiner, og hvordan dette eventuelt bidrar til å forme forskjellig teknologiforståelse, vet vi lite om, er konklusjonen.

Det er derfor behov for å gå bak prosenttallene i statistikken for å få innsikt i hvilke mekanismer som former forskjellene. Jentenes forhold til ny informasjonsteknologi er i liten grad blitt vektlagt i de offentlige plandokumentene så langt. Økt kunnskap om jentene – hva de interesserer seg for og hva de finner mindre interessant med datamaskinbruk – kan hjelpe i arbeidet som er i gang ved mange av landets skoler for å oppnå økt likestilling på IT-området, er prosjektets vurdering av situasjonen.

Prosjektrapporten sier videre at det er viktig at likestillingsarbeidet i skolen blir tuftet på en bedre forståelse av jenters posisjon og potensial som IT-brukere. Hvis vi skal kunne endre de ytre rammene som virker begrensende for jenter, må vi ta utgangspunkt i de *ressursene som jentene har og som de kan ta i bruk til å utforme et positivt forhold til teknologien ut fra egne premisser*. Dette er en alternativ innfallsvinkel til det tradisjonelle perspektivet der jentene blir betraktet som et problem fordi de blir sammenlignet med gutter og vurdert ut fra gutters væremåte og interesser, hevder rapporten. Denne tradisjonelle forklaringen innebærer egentlig at vi betrakter gutters interesser, verdier og handlingsmønstre som det «normale» og «riktige». Dermed ser vi ikke, ifølge rapporten, *hvordan jenters interesser, verdier og forståelser kan være ressurser når det gjelder bruken av informasjonsteknologi i skole- og fritid*.

Prosjektet konkluderer med at det som blir tydelig gjennom jentenes forhold til teknologien, er at deres leik er forskjellig fra den tradisjonelle gutteleiken med dataspill. Jentenes interesser går mer i retning av «skrivestua»: skrivning av dikt, dagbok og historier ved hjelp av tekstbe-

handling, samt «pratelinjer»: kommunikasjon på nettet der de kan være anonyme og personlige på en og samme tid.

Videre uttales det at den skolenyttige bruken kan komme i konflikt med det jentene synes er mest interessant, surfing på nettet og pratesidene. Det er dette som fascinerer dem, og hvis fascinasjon er inngang til økt interesse og kompetanse, bør skolene åpne for den «unyttige» bruken også. Jentene er avhengig av datamaskiner på skolen siden relativt få har PC med internett, og internett er dyrt i drift.

Helt til slutt sier rapporten at en bevisst satsing på internett og multimedia med muligheter for jenter til å utforme sin egen bruk i skolearbeidet og med større rom for å bruke internett til egne interesser utenom timene og etter skoletid, ser ut til å gi interesse og fascinasjon for informasjonsteknologi hos jentene.

Tove Håpnæs og Bente Rasmussen:
Internett – jentenett? Ungdomsskolejenters databruk og datainteresser
Skriftserie 7/97

Senter for kvinneforskning, NTNU
Trondheim 1997

Mysteriet rundt den svarte madonna

Ingen vet hvor den svarte madonnaen kommer fra, men hun finnes i Frankrike, Spania, Italia, Polen, Sveits, Mexico og Tyskland. I kirker og klostre, på over to hundre valfartsplasser, finner vi henne, midt mellom de mer vanlige hvite Maria-bildene.

Mange søker nettopp denne Maria for å få trøst og for å finne gjenklanger fra livets mer skjulte dyp. Den svarte ma-

donnaen er også blitt knyttet til folketroen og forsøkt plassert langt fra den lysende Maria. Interessen for den svarte madonnaens tradisjon vokser. Utvider hun tradisjonelle gudsbilder?

Den svenske kunsthistorikeren Görel Cavalli-Björkman har skrevet en fengslende bok, nærmest et forskningseventyr, som ikke bare har ført henne til katedraler og valfartssteder, men også tilbake til mytene og de religiøse åpenbaringene. Enkelte steder har denne skikkelsen fått nærmest nasjonal symbolkraft. En av de mest berømte svarte madonnaer finnes i Jasna Gora-klosteret i Polen. Den såkalte Czestochowa-madonnaen er blitt betraktet som landets dronning helt siden svenskenes herjinger i 1656. På 1980-tallet var hun også et symbol for Solidaritet. En annen like berømt svart madonna er Guadeloupe-madonnaen i Mexico,

som hvert år besøkes av hundretusentalls pilegrimer. Sigøyerne har sin utgave i Saintes-Maries-de-la-mer i Sør-Frankrike. Her har de religiøse ritualene som gjennomføres hvert år, sterke innslag av kulten til den indiske gudinnen Kali.

Cavalli-Björkman mener at den svarte madonnaen fører tradisjonen videre fra Maria Magdalena snarere enn fra Jesu mor. Bildene kan ofte ha vært avgudsbilder som forestilte hedenske gudinner som Isis og Artemis. Kirker er ofte blitt bygd på hedenske plasser. Man kan rett og slett ha kristnet de gamle avgudsbildene. Både Isis og Artemis ble opprinnelig framstilt som svarte.

Görel Cavalli-Björkman:

Svart madonna

Pax Forlag A/S

Oslo 1998

PUBLIKASJONER

Bøker

Khalida Messaoudi i samtale med Elisabeth Schemla: *En oppreist kvinne fra Algerie*. Oversatt av Kjell Olaf Jensen. Pax Forlag A/S, 1998.

Ida Blom: *Feberens ville rose. Tre omsorgssystemer i tuberkulosearbeid. 1900-1960*. Fagbokforlaget.

Phyllis Chesler: *Letters to a young feminist*. Four Walls Eight Windows, USA.

Joan Ohanneson: *Scarlet Music. Hildegard of Bingen. A novel*. The Crossroad Publishing Company, USA.

Jennifer Stone: *Over by the Caves*. Short Fictions. New World Press, USA.

Jennifer Stone: *Telegraph Avenue Then*. A Novel. Regent Press, USA.

På jorden. 1960-1990. Nordisk kvindelitteraturhistorie. Bind IV. 1997. Munksgaard – Rosinante, Danmark.

Liv Finstad og Cecilie Høigård (red.): *Kriminologi*. Pax Forlag, 1997.

Stine Bitsch-Larsen: *Sofie Madsen. En pioner i de annerledes børns verden*. Dansk psykologisk forlag.

Anne Birgitte Rønning: *Historiens diskurser. Historiske romaner mellom fiksjon og historieskriving*. Universitetsforlaget 1996.

Tidsskrifter

International Center for Research on Women. 1996 Annual Report. *Twenty Years of Development*. The International Center for Research on Women (ICRW).

On the issues. The Progressive Woman's Quarterly. Fall 1997. CHOISES Women's Medical Center. USA.

SIGNS. Journal of Women in Culture and Society. Autumn 1997. Vol. 23. No. 1. The University of Chicago Press.

The European Journal of Women's Studies. Vol. 4, Issue 4, November 1997, SAGE Publication, London, UK.

Women's Studies International Forum. Vol. 20; No. 4, Jul.-Aug. 97 & No. 5/6, Sep.-Dec. 97 Elsevier Science Ltd., Oxford.

Aktuellt om kvinnoforskning. Nr. 2 Dec. 1997. *Etnisitet och genus*. Kvinnovetenskapligt Forum, Lunds Universitet och Disa – Föreningen för Kvinnostudier.

CekvinaNyt 3/97. Tema: Erotik. Center for Kvinde- og Kønsforskning, Århus.

CekvinaNyt 4/97. Tema: «De andre». Center for Kvinde- og Kønsforskning, Århus.

FORUM. *Hele verden her*. Nr. 3 – 1997. Kvinfos tidsskrift for køn og kultur.

FORUM. *Kult & ikoner*. Nr. 4 – 1997. Kvinfos tidsskrift for køn og kultur.

Häften för Kritiska Studier, nr. 4/97. *Feminismen på universitetet. Kön och akademisk konkurrens. Styr statsfeminismen kvinnoforskningen? Vad är «sexuella trakasserier»? Debatt om vänstern*. Fören Häften för Kritiska Studier, Stockholm.

KVINDER, KØN & FORSKNING. 3/97: *Middelalder*. Forlaget KVINFO.

KVINDER, KØN & FORSKNING. 4/97: *Vores fallos?*. Forlaget KVINFO.

Kvinnovetenskaplig tidskrift, nr. 3-4/97.

Arabvärlden. Föreningen Kvinnovetenskaplig tidskrift.

Kvinnovet. Kvinnovetenskapligt forum informerer. Nr. 2/97 & Nr. 3/97. Kvinnovetenskapligt forum.

NAISTUTKIMUS. Kvinnoforskning. Nr. 3/97 & Nr. 4/97. Tampere, Finland.

NORA. Nordic Journal of Women's Studies. Vol. 2, No. 2, 1997, Scandinavian University Press.

Sofia. 1997:2 & 1997:3. Centrum för Kvinnoforskning, Uppsala

Tværtanten nr. 3/97: *Vem styr relationen? Tema: Kærek*. Forum for kvinnlige forskere og kvinnoforskning & Institusjonen for kvinnostudier og könsteori, Göteborgs universitet.

Feministiskt Perspektiv nr. 4/97: *Så skvallrar män och kvinnor. Tema: Kommunikation*. Forum för kvinnliga forskare og kvinnoforskning & Institusjonen for kvinnostudier og könsteori, Göteborgs universitet (tidigere tidsskriftet Tværtanten).

BANG. Nr. 2/1997. *Skröp*. Föreningen Forum bang.

Kvinnejournalen. Nr. 3/1997, Nr. 4/1997 & Nr. 5/6-1997. Kvinnefronten i Norge.

Materialisten. Zygmunt Bauman: Holocaust som gjenferd. Harriet Holter gir glimt fra sitt liv. Debatter om antirassisme, sosiobiologi m.m. Tidsskrift for forskning, fagkritikk og teoretisk debatt.

Artikler, hovedoppgaver, oversikter, prosjektnotater og rapporter

INSTRAW NEWS. Women and Development. *Earth Summit +5 – Womens Vision*. In straw News Special Issue No. 26, 1997.

Women in Law and Society: Paths towards Equality. National Research Program 35 – Bulletin 3, Swiss National Science Foundation, aug. 1997.

Repertory of Parliamentary Committees responsible for equal opportunities for women and men in the EU Member States and in European Parliament CCEO. On the initiative of the Advisory Committee on equal opportunities for women and men (CCEO) of the Belgian Senate with the support of the European Commission within the framework of the fourth community action programme on equal opportunities for women and men (1996-2000). June 1997.

Report. First Conference of Parliamentary Committees responsible for equal opportunities for women and men in the Member States of the European Union and in the European Parliament (CCEO): «Intergovernmental Conference: the right to equality for women and men in the European Treaties». 22.-23 May 1997, Brusser, Belgian Senate. June 1997.

Resources for Feminist Reserach: *Passionate Ethics/Feminist ethics*. Kathleen Martindale. 1947-1995. Vol. 25, No. 3 & 4. Ontario Institute for Studies in Education, Canada.

Kvinder, Kvalitet, Forskning. Forskningsministeriet. Dec. 1997.

Ny litteratur om kvinner. En bibliografi. 1997:3 & 1997:4. Kvinnohistoriska samlingarna, Göteborgs Universitetsbibliotek.

Britt Andersen. *Tapets poesi. Kreativitet, tap og melankoli i Virginia Woolfs romaner*. Skriftsserie 8/97. Senter for kvinneforskning, NTNU.

Clara Åse Arnesen, Jane Bækken: *Kvinner i mannsdominerte yrker. En analyse av yrkeskarrierer og lønnsstruktur blant realister og sivilingeniører*. NIFU (Norsk institutt for studier av forskning og utdanning). Rapp. 8/97.

Barne- og familiedepartementet: *Norway's National Report on the Follow-up to the United Nations' Fourth World Conference on Women. Beijing 1995*. Mai 1997, Oslo.

Graham Clifford: *Egeninnsats og felleskap. Beretninger fra aktive i frivillige organisasjoner og lag*. Norsk senter for barneforskning, Rapp. nr. 47, sept. 1997.

Equity in Practice. Vol. 24, No. 3 & 4. Fall/Winter 1995/96. Resources for feminist research. Ontario Intitute for Studies in Education

Andrew Feenberg, Torben Hviid Nielsen and Langdon Winner (eds.): *Tecnology and Democracy: Techology in the Public Sphere. Proceedings from Workshop 1*. Rep. No. 27. TMV, University of Oslo.

Tone Gran, Inger J. Kraver, Tor Chr. Sletner: *Rapport fra Likestillingskonferansen 1997 for universiteter og høyskoler i Norge*. Høgskolen i Vestfold.

Claudia Krops: *European Women's Studies Guide II*, Utrecht Univ., The Netherlands, 1997.

Eva Marie Hammervik: *Rådgivning uten makt? En kritisk analyse av feministisk rådgivning med vekt på relasjonen mellom klient og rådgiver*. Skriftserie 9/97. Senter for kvinneforskning, NTNU.

Tove Håpnes og Bente Rasmussen. *Internett – jentenett? Ungdomsskolejenters databruk og datainteresser*. Skriftserie 7/97. Senter for kvinneforskning, NTNU.

Walter Kamba, Anne Griffiths, Bodil Maal: *Evaluation of the post graduate programme in Women's law at the University of Zimbabwe*. 1997. NORAD.

Kari Karamé og Torunn L. Tryggestad (red.): *Kvinner, krise og krig*. NUPI. Nr. 225, Okt. 1997.

Claudia Krops (ed.): *European Women's Studies Guide II*. WISE, Utrecht, 1997.

Kvinneforskermaraton V. Senter for

kvinneforskning og kvinner i forskning, Universitetet i Tromsø, 1997.

Kvinner helse – mange studier verdt. Program for grunnleggende medisinsk kvinneforskning. Område for medisin og helse. Norges forskningsråd.

Hilde Lidén: «Det er jo tross alt oss, elevene, det dreier seg om». *Samarbeid mellom hjem og skole med fokus på barnet*. Rapp. nr. 48, sept. 1997.

Likestillingsperspektivet i norsk politikk. Redegjørelse. Barne- og familieminister Sylvia Brustads redegjørelse om likestilling i Stortinget 6. mai 1997.

Metaevalueringen. En gjennomgang av Norges forskningsråds evalueringspraksis. 1997.

Ingunn Moser and Gro Hanne Aas: *Technology and Democracy: Gender, Technology and Politics in Transition?* Rep. No. 29, 1997, Proceedings from Workshop 4. TMV, University of Oslo.

Janneke van der Ros: Et femokratisk prosjekt: organisering av likestilling. Sluttrapport av forskningsprosjektet: «Organisering av kommunal likestilling i 1990-årene». Høgskolen i Lillehammer, Rapp. nr. 28/1997.

EGNE PUBLIKASJONER

Arbeidsnotater

Arbeidsnotat nr. 1/91:

Veiet og funnet for lett – og for tung.
Kjønn og vitenskapelig bedømmelse.
Rapport fra et seminar

Arbeidsnotat nr. 3/91:

Kvinner, miljø og utvikling. Rapport fra
en nordisk forskerkonferanse.

Arbeidsnotat nr. 4/91:

Femte nordiske seminar i medisinsk
kvinneforskning. Rapport fra et seminar.

Arbeidsnotat nr. 2/93:

Sånn, ja!
Rapport fra en konferanse om
matematikk-didaktikk og kvinner i
matematiske fag.

Arbeidsnotat nr. 3/93:

Viten – Vilje – Vilkår.
Rapport fra en forskningspolitisk
konferanse om kvinneforskning.

Backlash i Norge? Rapport
fra en konferanse om kvinner
i 90-åra.

Arbeidsnotat nr. 1/96:

Profesjonalisering av veiledning: Et
virkemiddel for likestilling i
kunnskapsutviklingen. Rapport fra et
seminar.

Arbeidsnotat nr. 2/96:

Kjønn i media. Rapport fra en konferanse
om utviklingen i mediene i et
kjønnsperspektiv.

Øvrige numre er utgått!

Annet

Elisabeth Fürst: Kvinner i Akademia –
inntrengere i en mannskultur?
Oslo 1988.

Tamar Bermann, Harriet Holter, Bjørg
Aase Sørensen, Gro Hanne Aas:
På kvinners vis – med kvinners råd. Nye

perspektiver på forskningspolitikken.
Oslo 1988.

Enslige svaler i norsk forskning?
Kvinner i medisinsk, natur-
vitenskapelig og teknologisk forskning i
universitets- og høgskolesektoren 1974–
1987.

NAVF, NTNF, Oslo 1990.

Informasjons- og dokumentasjonstjeneste
om og for norsk kvinneforskning.
Utredning gjennomført av Mie Berg
Simonsen. Sekretariatet for
kvinneforskning og Senter for
kvinneforskning, UiO. Oslo 1994.

BIDRAGSYTERE

Elisabeth Gulbrandsen, seksjonsleder, Sekretariatet for kvinneforskning, Norges forskningsråd, Postboks 2700, 0131 Oslo. Tlf.: 22 03 74 38. Faks: 22 03 72 21.

Hanne Haavind, professor, Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo, Postboks 1094 Blindern, 0317 Oslo. Tlf.: 22 85 51 06. Faks: 22 85 43 66.

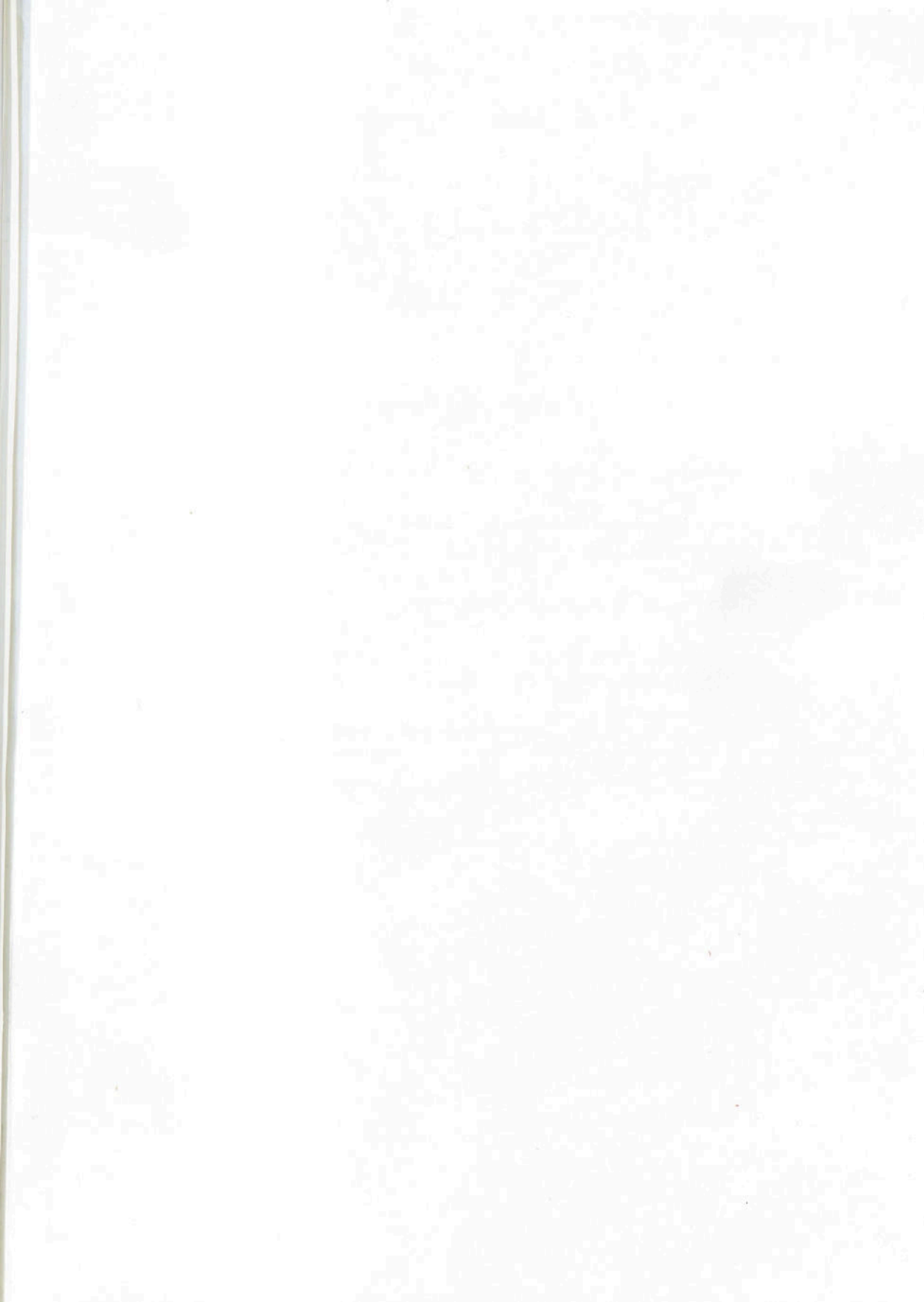
Hjørdis Kaul, førsteamanuensis, Psykologisk institutt, NTNU, 7034 Trondheim. Tlf.: 73 59 66 48. Faks: 73 59 19 60.

Werner Christie Mathisen, førsteamanuensis, Institutt for statsvitenskap, Universitetet i Oslo, Postboks 1097 Blindern, 0317 Oslo. Tlf.: 22 85 51 71. Faks: 22 85 44 11.

Elisabeth Rogg, assisterende faglig leder, Senter for kvinneforskning, Universitetet i Oslo, Postboks 1040 Blindern, 0315 Oslo. Tlf.: 22 85 89 30. Faks: 22 85 89 50.

Turid Karlsen Seim, professor, Det teologiske fakultet, Universitetet i Oslo, Postboks 1023, 0315 Oslo. Tlf.: 22 85 03 12 Faks: 22 85 03 01.

Gro Hanne Aas, 1:e forskningsingeniør, Avd. för genus och teknik, Luleå tekniska universitet og redaktør av Kvinneforskning. Senter for kvinneforskning, Postboks 1040 Blindern, 0315 Oslo. Tlf.: 22 85 89 45. Faks: 22 85 89 50..

C-Post

Returadresse:
Sekretariatet for kvinneforskning
Norges forskningsråd
Postboks 2700 St. Hanshaugen
131 0131 Oslo

I dette nummer:

Hanne Haavind: Minneord over Harriet Holter (1922–1997)

Werner Christie Mathisen: Hvor annerledes?
Om kvinneforskningens forskningspolitiske diskurs

Hjørdis Kaul: Hvorfor kvinner i Akademia?

Turid Karlsen Seim intervjuet av Gro Hanne Aas:
Vi må se mangfoldet som rikdom

Elisabeth Gulbrandsen: Forskningspolitiske (pr)øvelser

Elisabet Rogg: Forskningspolitikk – bare for eksperter?

Gro Hanne Aas: Gamle og nye drømmer

